PETRI RAMI
ELOQVENTIÆ
& Philoſophiæ profeſſoris Regij

Brutinæ Quæſtiones,

In Oratorem Ciceronis,

AD

HENRICVM VALESIVM
FRANCIAE REGEM.

TERTIA EDITIO.

CVM PRIVILEGIO.

PARISIIS,
Ex typographia Matthæi Dauîdis, via amygdalina, ad Veritatis inſigne.
1552.

2 bis.

PETRI RAMI ELOQVENTIÆ *& Philoſophiæ profeſſoris Regij* Brutinæ Quæſtiones,

In Oratorem Ciceronis, AD HENRICVM VALESIVM FRANCIAE REGEM.

SPERO, Henrice Valeſi, Franciæ Rex Chriſtianiſsime, amplitudinẽ tuam me nihil offenſurum, ſi Rhetoricas ſcholas non ſolùm ad te mittere, ſed etiam in tuo nomine diuulgare audeam. Nanque & huius artis, & omnium omnino doctrinarum laudandarum cognitionem non modò ingenuis animis digniſsimam, ſed etiam regũ propriam eſſe ſtatuo. Etenim quid eſt tam regum proprium, quàm quod à ſummis regibus ad omnium dignitatem regnorum eſt inueſtigatum, & æternis literarum monumentis poſteritati relictum? Quæramus igitur à quibus tandẽ hominibus tam varias, támque multiplices artes, vel ad orationis cultum, vel ad rationis ſolertiam atque iudicium, vel ad cæterarum rerum fructum & vſum inuentas & deſcriptas accepimus: reperiemus pro- *Artes liberales, ſunt regiæ.*

a. ij.

fectò horum bonorum inuentores & authores, potentiſsimos principes & imperatores extitiſſe. Ponamus ante oculos (vt à primis literis incipiam) M. Varronem, Iulium Cæſarem: quorum alter de analogia, alter de lingua Latina tam multa ad Ciceronem perſcripſit. At quantis opibus, quanta dignitate in ampliſsima orbis terrarum Republica viri? Quid Pericles, quid Demoſthenes Athenis? quid Romæ Cato, Antonius, Cicerò, Brutus, quæ imperia, quãta reipublicæ gubernacula tenuerunt? At orandi & leges & exempla ab illis omnia ferè tenemus. In Dialecticis deos præceptores Plato ſtatuit. Quid verò in Phyſicis Platonem, aut Ariſtotelem potius commemorem, quàm Alexandrum Macedonem? Is enim nobiliſsima ſcientiæ cupiditate inflammatus, tot hominum millia (quot tanto Aſiæ, Africæ, Europæ imperio venatus, aucupia, piſcatus alebant, quibúſque viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria curæ erant) conduxit, omnéſque omnium ea de re hominum conſcriptos libros conquirendos curauit: vt & peritos rerum naturalium percunctando, & libros varios perlegendo præclara de tot rebus occultis volumina hominum generi compararet. Interroga medicos de ſuæ artis origine: Æſculapios tibi & Apollines reſpondebunt. Quid Mathematicæ artes & di-

ſciplinæ? nónne ſibi(vt variæ teſtes ſunt hiſtoriæ) tum primos ab initio mundi patriarchas, Adamũ, Sethum, Noeum, Abrahamũ: tum Africæ atque Europæ clariſsimos reges, parentes vendicant & aſſerunt? Inſtituta verò de vita hominum & moribus tametſi optimi quique rerumpublicarũ principes gloriæ ſuæ propria ſemper eſſe duxerunt, tamẽ regnis & imperiis humanis excellentiora & præſtantiora eſſe confeſsi ſunt, cùm certis numinibus leges ſuas attribuerunt, Licurgus Apollini, Solon Palladi, Minos Ioui, Charundas Saturno, aliíque diis ac deabus aliis. Cùm igitur doctrinas non ſolùm ingenuas, ſed regias dico, nihil amplificandi cauſa dico, ſed earum nobilitatem verè ac ſimpliciter exprimo. Age verò, cùm magnifica iſta artium regna mente atque animo complexus eris, ad amplitudinem generis tui oculos conuerte: patrem regem conſpicies in iſto genere laudis regum omnium longè primum & maximum. E cæteris enim regibus nonnulli poëtas amauerũt, alij philoſophos coluerunt, alij aliarum peritos artium in honore habuerunt. At Franciſcum Valeſium omnium literarũ patrem verius, quàm mecœnatẽ poſſumus appellare: à quo Latinæ, Græcæ, Hebraicæ linguæ interpretes, Philoſophiæ, Medicinæ, Mathematicæ ſciẽtiæ doctores honeſtiſsimis ſtipendiis affecti

& ornati ſunt. Quo regnante, imò verò cohortāte, tot populorum rectores, tot ſenatores, tot omnium generum homines incredibili literarum amore ſunt incenſi. Tum verò quum à tali patre diſceſſeris, quem potius, quàm te vnum, te, inquam, vnum in tanto ſplendore conſpicies, qui paternis paſſibus ad eandem gloriæ æternitatem graderis, qui ſimilibus honoribus doctos homines & eruditos afficis, quibus antè pater affecerat? imò verò qui ſuſtentes eos, de quibus eruditionis ac doctrinæ ſpes aliqua fore videatur. Cur enim ingratè reticeam vnum me (quem noſtrates Ariſtotelei & lingua & manibus ita conſtrinxerant, vt de philoſophia nec dicere, nec ſcribere quicquam, ac vix quidem cogitare poſſem) vnum me, inquam, ad poſtulationem Cardinalis Guiſiani mecœnatis mei propter multas egregias virtutes meritò tibi chariſſimi, per te priſtinæ libertati reſtitutum? iuſſúmque reſciſſis Ariſtoteleorum iudiciis liberè de his artibus (in quibus me exercuiſſem) & commentari & ſcribere, & philoſophari? Quo tuo beneficio ſic adhuc vſus ſum, & ſuperis bene fauētibus impoſterum ſic vſurus ſum, vt vel Ariſtotelei Petrum Ramum (quem tam vehementer & acerbè afflixerant) per te ſuſtentatum & liberatum eſſe gaudeant. Quamobrem Rhetoricas ſcholas, quo-

niam hæ quoque artes, ſicuti reliquæ, regiæ ſunt, ad te & regis literarum omnium amantiſsimi filium & regem ipſum pari ſapientiæ amore incenſum ſcribere, & in tuo nomine emittere non dubitaui: & eas quidem ſcholas, quæ magnorum in republica principum Ciceronis & Bruti de ſumma regendæ reipub. doctrina contentionem explicarēt. Etenim cùm in tanta republica, quanta tum Romana res fuit, eloquentia ſapientiæ coniuncta vnicum ad honores ſummos & ſingulare inſtrumentum eſſet, non tantū ſapientia, eloquentiáque præſtantes & ſummi viri Romæ extiterant, ſed ſumma quoque inter ipſos diſſenſio fuit de optimo virtutis huius genere. Cicero oratoris, id eſt ſapiētis illius & eloquentis viri (ſic enim appellabat) ſummam & abſolutā laudem triplicem arbitrabatur eſſe, Docere, delectare, mouere: réſque magnas grauiter, & paruas ſummiſſe, & mediocres moderatè dicere: ad eámque rem Philoſophiam totam, leges, hiſtorias, Rhetoricam neceſſarias iudicabat. Hæc enim Oratoris ad Brutū ſententia eſt. Brutus autē, Callidius, Caluus, Cornificius, ac cæteri qui ſe tum oratores Atticos velut abſolutos appellabant, de artium cognitione nihil diſsidebant: duas etiam primas (quæ docendi & delectādi ſunt) laudes valde probabant: moueri tamen iudicem vehementius

Primum caput harum quæſtionum eſt de orādis cauſsis, id eſt de artis vſu.

& turbari ab oratore nolebant, eóſque quorum altior eſſet oratio, furere & bacchari arbitrabantur. 4. in eloquentia Cic. reprehenſa. *Hoc itaque tertium in Cicerone reprehendebant, ſicut alia quædam, quòd in egreßionibus & repetitionibus eſſet nimius, quòd inſolentius aliquando ſe iactaret. Itaque & hi Ciceronem vt redundantem, & doctis atque attentè audiẽtibus moleſtum: & illos Cicero vt ieiunos & aridos, & multitudini, cui nata ſit eloquentia, contemptos ſæpe cauillatus eſt. At Cicero quanuis de grauitate & vehementia dicendi verius fortaſſe ſecutus eſt, hæſit tamen ſine dubio ad illas egreßionum, repetitionũ, oſtentationum ſalebras, nec inde explicare ſe atque* Secundũ caput harũ quæſtionũ de arte rhetorica confuſius expoſita. *expedire potuit. Atque hæc Ciceronis & Bruti de cauſis orandis diſſenſio fuit: de orandarum verò cauſſarum arte potuit etiam Bruti cum Cicerone maior eſſe contentio: quòd Cicero vno Rhetoricæ artis nomine multas artes variè confunderet, quæ præceptis diſtinctæ & facilius diſcerentur, & cõmodius exercerentur. Quod vtrunque tamen vitium & redundantiæ & Rhetoricæ artis cõfuſius inſtitutæ non tam Ciceroni, quàm magiſtris (quos vel audierat, vel legerat) attribuendum eſſe arbitror. Audiuit adoleſcẽs Menippũ Stratonicenſem, Dionyſiũ Magnetẽ, AEſchylũ Gnydiũ Adramitteum Xenoclẽ, tota Aſia illis tẽporibus oratorũ fa-*

cilè principes, à quibus Aſiatica redundãtia ſic imbutus eſt, vt poſtea ſe (tametſi redundantẽ, & quaſi, vt ait ipſe de ſe, extra ripas diffluẽtem ſentiret) nulla tamen ratione reprimere ac coërcere potuerit,

Adeò à teneris conſueſcere multum eſt:

& Ariſtotelem (qui maximè omnium Rhetoricas & Dialecticas artes turbauit) præcipuè in Rhetoricis præceptis ſequutus eſt, & quidem ſic vt ſummus in republica princeps tantis & publicis & domeſticis negotiis occupatus ex Rhetoricis præceptis, ſicut ex iuris ciuilis legibus tum quoque, ſed hodie multò magis confuſis, paſſim carperet potius, & vndique colligeret forenſem & ciuilẽ vſum, quàm conſideraret, quàm artificioſè, quámque ſubtiliter iſta docerentur. Quamobrem in Oratore Ciceronis non ſolùm de Aſiatica redundantia, ſed etiã (quoniam datur iis exercitationibus ea venia) de propriis Rhetoricæ diſciplinæ præceptis, déque totius tractationis ratione, conſtantia, veritate, quærentem Brutum feci, & quidem ita quærentẽ, vt proprias Ciceronis laudes & virtutes ornaret, vitia non ſolùm à virtutibus ſepararet & diſtingueret, ſed in authores transferendo vel excuſaret, vel extenuaret. Sed longius progredior, dum Brutinæ diſputationis argumentum planũ facere cupio, quod è re ipſa forſan melius intelligetur. Itaque Brutum ipſum cũ Cicerone loquentẽ iam nunc audiamus.

BRVTINAE QVAESTIONES.

ANimaduerti, M. Tulli, te vehementer eſſe commotum, quòd oratorem, quẽ tantopere probares, improbare potuerim: queri enim & expoſtulare tanquam de graui & acerba iniuria ſoles, quòd audeam non ſolùm ad Atticum, ſed ad teipſum etiam ſcribere, quod in eo tibi placeret, id mihi diſplicere. At ſi conſilij mei rationem cauſſámque penitus intellexeris, ſpero te nõ modò nihil repugnaturum, ſed magnas etiam nobis gratias habiturum. Quanuis enim ſcriptis etiam ad alios epiſtolis teſtatus ſis te quicquid habueris iudicij de dicẽdo, in illum librum contuliſſe: neque recuſare, quin quantum de illo libro, tantundem de tui iudicij fama detrahatur: tamen confido me certiſſimis tibi rationibus probaturum, neque iudicij tui quicquam admodum hìc adhibitum eſſe: neque ſi de iſto libro plurimum detrahatur, neceſſe tamen eſſe de iudicij & eloquentiæ tuæ fama multum detrahi. Etenim ſiquid eſt iudicij tui in hoc oratore proprium, quod expenderis, æſtimaris, iudicaris, nihil tam politum fingi, cogitaríve poteſt, quàm quod eſt à Cicerone iudicatum. Sũmas rerum principes initio ſtatuã, de quibus accuratè iudicaſſe mihi

Summa rerum à Cicerone pru-

videaris. De cæteris ſuo loco nihil tibi detraham. Ac primùm ſummum diſputationis vniuerſæ caput excutiamus: videamus quemadmodum expenderis & æſtimaris: de præſtantis huius & excellentis viri (qui ciuium ſuorum cauſas & controuerſias orando diſceptet) definitione quæramus. Is erit, ais, qui ita dicet vt probet, vt delectet, vt flectat, quique & humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperatè dicat. Quid hoc abſolutius æſtimari aut iudicari poteſt? Hîc igitur tibi non modò nihil repugno, ſed iudicium tuum valde laudo & probo: tametſi de tertio illo flectendi & mouendi genere Attici noſtri leuiter & eruditè quidem diſſentiunt: attamen quia plerunque hebes & tardus auditor eſt, nec (tanquam malus equus) niſi agitatus facit, neceſſariam orationis grauitatem & maieſtatem eſſe concedo: atque hanc triplicem docendi, delectandi, mouendi varietatem cùm ſplẽdidè ſanè ac magnificè in hoc libro demonſtraſti, tum in cauſis ipſis ſic oſtendiſti, vt fateri, vel potius profiteri meritò poßim in hoc genere laudis, omnium non ſolùm mortuorum famam, ſed viuentiũ quoque gloriã ſapientia & eloquentia tua victam eſſe atque ſuperatam. Fuerint enim, ſintq́ etiam nunc in ſingulis vel docendi, vel delectandi, vel mouendi generibus excellentiores quidam: in omnibus autẽ peraquè præſtãtem vel fuiſſe, vel eſſe arbitror omnino neminem. Hoc tantæ virtutis elogium ſanctũ per me & inuiolatum obtineto. Addis poſtremò moderatorem & actorem cauſſarum ita definitum, magnis & excellentibus artibus ornatum eſſe oportere, Dialecticis, Ethicis, Phyſicis legibus, Hiſtoriis, Rhetoricis: quod à te & ſingulari iudicio dictum eſt, & in foro, & in curia, in roſtris, in omni denique

denter æſtimatarum de oratoris definitione & eius facultatibus.

cauſſarum genere re ipſa ac veritate tam mirabiliter expreſſum, vt interdum M. Cicero iudicibus, patribus, Quiritibus non homo ex homine genitus, ſed deus quidam è cælo delapſus in terras eſſe videatur. Hæc veriſsimè & excellentiſsimè à Cicerone iudicata & facta ſunt. At inter iſtas ſapientiæ & eloquentiæ tuæ tam ſpecioſas laudes nonnihil eſt ſanè, licet perexiguum, licet tanto ſplendore occultum & obſcuratum, nonnihil tamen eſt, quod non ſolùm mihi & Callidio & Caluo & Cornificio, & Atticis omnino noſtris, ſed tibi quidem ipſi verè iu-

Prima reprehenſio in orãdis cauſſis triplex.

1 dicanti non ſatis ſpecioſum videatur: tum quòd in oran-
2 dis cauſsis egredi leuiter, idem repetere frequenter, inſo-
3 lenter etiam de tuis rebus gloriari ſoleas: tum quòd in a-

Secunda reprehenſio de arte confuſa.

gendarum cauſſarum arte falſum Rhetorum potius arbitrium, quàm verum iudicium tuum adhibeas. Hæc paucula quamuis maximis & plurimis virtutibus tuis longè quidem minora atque inferiora: tamen in hoc oratore notanda & ſeparanda ſuſcepi, vt ſimplices, & minus attenti diſtincta & diuiſa haberent, & bona, quæ ſequerentur, & mala, quæ declinarent. Quamobrem vtranque diſputationem (quia tua deſcriptio poſtulat) coniungemus, atque ita diſſeremus, vt firma ratione ſingulis de rebus contendamus, teſtimonia dubia & incerta nulla proferamus. Age itaque miſſas opiniones hominũ faciamus: rem, naturam, veritatem ſpectemus: adhibeamus eam in diſputando artem, quæ regulam veri falſiq́; iudicandi præbeat, eiúſque legibus pareamus. Regem quendam fori, actorémque cauſſarum excellẽtem cogitas, & omnibus laudandis artibus informas, vt ſit & dialecticus, & ethicus, & phyſicus, & iureconſultus, & hiſtoricus & orator: denique illo doctrinæ velut orbe,

(quem Græci ἐγκυκλοπαιδίαν appellant) rotūdus atque perfectus: hoc totum, vt dixi, laudo: attamen quam tot artium doctrinam explicas? Tria nobis imperas, vt doceatur, delectetur, moueatur auditor: ad ea multas egregias facultates, multa inſtrumenta comparas: at quomodo facultates iſtas, quomodo hæc inſtrumēta declaras? hominis naturam deſcribere propoſitum ſit, defnieris igitur vt oratorē, ex officiis: tum dicas ſingulares ad hæc officia & animi & corporis à natura dotes eſſe: nónne vt inſtituto ſatisfacias, & hominis naturam declares accuratè, animi, corporiſque & facultates, & partes ad extremum declarandæ erunt? Sic, opinor: nam ſi brachiū aut de membris aliquot duntaxat vnum attigeris, cætera contempſeris: certè non expoſueris cauſſas proprias & neceſſarias, quibus hominis natura contineatur. Domus definiatur, cauſſæ quibus efficiatur & componatur, enumerentur: fundamentum, cella, paries, triclinium, cubiculum, tectum, & reliqua, quibus domus integra ſolet inſtitui: tum verò ſi parietem vnum vtcunque ædifices, deſignata cætera relinquas: rideberis, non domū cōpoſuiſſe videberis. Conſtet igitur iſtud, & cōcludatur,

Cicero non perſequitur facultates definiti oratoris.

Omnes cauſſæ quibus artis rhetoricæ finem conſequimur, in arte ipſa ſunt explicandæ.

Philoſophia & Dialectica & Ethica & Phyſica, item leges & Hiſtoria, poſtremò Rhetorica ſunt cauſſæ quibus oratoriæ artis finem conſequimur, nempe vt docendo, delectando, mouendo bene dicatur: Et tu omnes iſtas cauſas poſt oratorem definitum, & iſto ordine recenſes.

Quare ſi definiti à te oratoris artem velis explicare, neceſſe eſt vt omnes artes illas explices.

At architecto illi ſimilis es: magnificam eloquentiæ domum deſcribis: partes Philoſophiam, Leges, Hiſtorias, Rhetoricam deſignas: cùm ædificium inchoandum eſt, parietem rhetoricum ſcilicet erigis, & pro tam multis artibus minimam omnium inſtituis. Hîc igitur tibi, M. Cicero, vehementer & acriter reſiſto, atque hoc iudicium tuum eſſe pernegò: ſcholaſticas opiniones magiſtrorum tuorum eſſe confirmo. Nunquam enim mihi perſuaſeris æſtimatum & iudicatum à te eſſe, quomodo iſta dicerentur: totum corpus artium omnium complecteris initio, membrum tandem vnum cæteris omiſſis retines. Ciceronis igitur iudicium eſſe tam inconſtans & imbecillū nunquam putabo. Qui error magnus & abſurdus eſt: Multæ ſunt, ais, ad orandas & diſceptandas ciuium cauſſas artes neceſſariæ, Philoſophia, Leges, Hiſtoria, Rhetorica: Rhetoricam poſtremam cæteris omiſſis ſolam interpretaris: hoc eſt cælum, aërem, aquam, terram polliceri, ſolam terram præſtare. Veruntamen age, dixeris, quod probare nemini intelligēti poſſis, plus Rhetoricam artem, quàm Hiſtorias & Leges, & Philoſophiam ad tractādas & expediendas ciuiles controuerſias valere, & idcirco de Rhetorica præcipiendum fuiſſe, de cæteris duntaxat admonendum, quia hæ tanquam famulæ & adminiſtræ ſunt, illa autem domina. At, mi Cicero, quàm nihil iſta procedet ratio? quàm nihil errorem primum adiuuabit? Eſt enim planè ridiculum Rhetoricam cum Philoſophia, Legibus, hiſtoriis ita comparare. Sed finge quod falſiſſimum & ineptiſſimum eſt, eſſe tamen aptiſſimum & veriſſimum. Sit Rhetorica domina & princeps artium reliquarum, & idcirco de ea præcipiendum orandarum cauſſarum doctori & magiſtro. Quid ſi do-

ceo Rhetoricam neque in hoc oratore, neque in cæteris oratoriis tuis libris à te legitimis partibus informari, ſed alienis & falſis permiſceri, nónne tua iſta defenſio corruet? At ſpondeo, recipio, promitto, confirmo (quod aduerſus Ciceronem niſi clariſſima veritate motus nunquã dicerem, criménque leuitatis & inconſtantiæ pertimeſcerem) recipio, inquam, & confirmo me probaturum, in omnibus tuis libris totam iſtam τεχνολογίαν infinitis tenebris turbari & cõfundi. De hoc vno libro tantũ loquar, locos tamen (qui ſunt in cæteris tuis libris) eoſdem diſputabo. Diſputaui adhuc breuiter & ſummatim facultatem oratoris, ſi hoc nomine forenſium & ciuiliũ cauſſarum actorem ac diſceptatorem, id eſt multarum & variarum artium hominem intelligi vis, à te non demõſtrari, non informari: deinceps etiam ſi malis oratorem vt grammaticum, vt arithmeticum vnius certæ diſciplinæ hominem dicere, ne quid in ambiguitate nominis huius occultũ relinquatur, diſputabo, oratoris virtutem à te non legitimè perpẽdi atque æſtimari. Itaque de Rhetoricæ artis confuſione tecum vel potius cum magiſtris tuis certamẽ deinceps inſtituo: de egreſſione, repetitione, iactatione vbi ſeſe locus in libro tuo oſtẽderit (nequid hîc turbetur) tum dicam. Atque vt tota res via & ordine procedat, de Rhetoricæ artis propria & legitima ratione, primùm quæramus. Omnes artes, omnes artifices ex rebus ſibi propriè ſubiectis exponãtur neceſſe eſt, non ex alienis, non ex communibus adumbrentur: Rhetoricam vnam quandam & ſingularem artem de liberalibus eſſe volumus. Hæc ars igitur & huius artis artifex ex materia ſibi propriè ſubiecta definiatur. Diſtinguamus Rhetoricæ artis materiam, & à cæterarum artium materia

Rhetorica non legitimè deſcripta.

Fundamentum Brutinæ quæſtionis ex diſtincta artium materia.

diuidamus, vt conſtet quod eius proprium ſit, vt omnis omnino confuſio tollatur: quod Grammaticis præceptis doceatur, id rurſus in Rhetoricis non miſceatur: quod in rhetoricis inſtituatur, à Dialecticis non attingatur: breuiter artium omnium fines & inſtitutiones ſeparentur: vſus tamen coniungatur: ſicuti in hominum fundis & agris fieri videmus: vt meus ager in tuum non incurrat, nec tuus incidat in meum: rerum tamen noſtrarum vendendo, emendo, permutando vſus communicetur. Quin illam Solonis legem (quam dicitur Athenieſibus tuliſſe) nobis proponamus. Ἐάν τις αἱμασίαν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύξῃ, τὸν ὅρον μὴ διαβαίνειν. ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολείπειν. ἐὰν δὲ οἴκημα, δύο πόδας. ἐὰν δὲ τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ᾖ, τοσοῦτον ἀπολείπειν ἐὰν δὲ φρέαρ, ὀργυάν. ἐλαίαν δὲ ἢ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν. τὰ δὲ ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας. *Sic igitur de ſapientibus ſapientiſsimus ille Solon, Siquis ad alienum (dicam enim rurſum, & quidem ſi potero Latinè) fundum ſepem conſtituerit, extra terminum ne excedito. Si murum, pedem relinquito. Si domum, duos pedes. Si ſepulchrum aut ſcrobem effoderit, quanta ſit altitudo, tantum relinquito. Si puteū, paſſum: ſi oleam aut ficum, nouem pedes ab alieno plantato: cæteras arbores, quinque pedes. Hanc igitur diſtinctionem finium, quæſo te, bona fide meditemur, & vnicuique quod ſuum eſt, attribuamus. Duo verò ſunt vniuerſa deorum munera hominibus tributa, vnde alia ferè omnia profecta ſunt, ratio & oratio: rationis doctrina, Dialectica eſt: ideóque quicquid rationis ac mentis propriū fuerit, quod ſine ratione tractari & exerceri poßit, id propriè dialecticæ arti attribuito. Tres autem partes ſunt, Inuentio conſiliorū & argumentorum: eorúmque*

Diſpoſitio in ſyllogiſmo & methodo, item Memoria: quoniam iſta omnia in hominibus mutis, & omni orationis facultate carentibus inſunt. Nam & res cogitant, & iudicant, & collocant, & meminerunt, & omnes omnino homines hæc aliquando tacendo melius, quàm dicendo faciunt. Tres itaque partes illæ, Inuentio inquam, Diſpoſitio, Memoria, dialecticæ artis ſunto. Orationis laudes ad iſtam regulam metiamur, & gramaticæ primùm ſuas partes aſsignemus. Puritas autem ſermonis eſt, & elegantia: quæ porrò in ſingulis verbis ex etymologia, in coniunctis ex ſyntaxi, in quantitate ſyllabarum & accentu, ex proſodia, in formatione & pictura tum literarum, tum ſyllabarum & dictionum, ex orthographia perſpicietur. Hîc grammaticæ fundus totus & proprius eſto: Dialectica hîc, neque Rhetorica quicquam ſuum ducito. Quid ergo? quid Rhetoricæ relinquetur? non elocutio ſolùm in tropis & figuris (quam tamen ſolam hîc putas oratoris eſſe propriam) ſed actio. Hæc Rhetoricæ virtus & propria & ſola eſt, vt poſsit troporum luminibus variare, inſignibus figurarum exornare, modulatione vocis permulcere, dignitate geſtus excitare: quæ quidem maxima virtus & ampliſsima eſt. Vides Marce Tulli, quomodo diſputem: non abutor Platonis, vel Ariſtotelis, vel Iſocratis, vel hominis cuiuſquam opinione vel authoritate: cauſſas rerum ſummas & primas ab imis fontibus repeto, & quod Apollo tibi quondam reſpondit, naturam potius ducem, quàm multorũ opinionem ſequor: artes præceptis & inſtitutis ſecernendas eſſe doceo: vſu tamen coniungi volo. Sic enim fiet, vt facilius ita diſtinctæ cognoſcantur, & ad earum vſum breuius perueniatur. Quamobrem cùm Rhetoricæ fines elo-

cutionis & actionis partibus concludantur, orator nobis definiendus eſt bene dicendi peritus: bene autem & ornatè dici & elocutionis & actionis virtute. Hoc verò fundamentum ſententiæ meæ de principio tibi propono, vt inde reliqua diſputatio deducatur. Tu verò, Marce Tulli, quomodo propriam oratoris facultatem, qua via propriam eius virtutem inquiris? Attende quæſo, & conſidera quantum iudicio tuo deferam, quàm nihil detraham: eadem planè via ad inueſtigandam oratoris ſpeciem tibi progrediendum indicaſti, qua ipſe paulò antè progrediendum indicaui: ſeparanda cenſes & ſecernẽda omnia eſſe quæ communia ſunt, id ſolum quod proprium ſit oratoris, in eius definitione & doctrina retinendum: vide q̃ conſentiant, & propè conſpirent cogitationes & ſententiæ noſtræ. Definiendũ oratorem ex artis eius propria, & à cæteris artibus diſtincta materia iudico: tu communibus omnibus reiectis ex eo quod proprium relinquetur, definiendum oratorem iudicas: iudicium igitur noſtrum vnum & idem eſt. At dum ſcholaſtica Ariſtotelis maximè, deinde aliorum quorumdam rhetorum decreta ſequi vis, totus à teipſo diſsides, & infinitè à propoſita via aberras: actionem enim reiicis, quæ propria tamen eſt: Inuentionem, Diſpoſitionem, Memoriam, quas vt improprias reieceras, attamen ſicuti philoſophiam totam & leges & hiſtorias retines, & omnes vndique collectas quiſquilias admiſces: vt ſi in media libri tui parte vſque ad elocutionis præcepta longiſſimam orationem, quæ & oratoris inueſtigationem præcedit, & quæ de oratoribus & ſophiſtis eſt, & quæ de partibus eloquentiæ vſque ad oratoris definitionem tractatur, & quæ deinceps ad inuentæ definitionis exornationem adfertur: tot

Prima pars lib. in quatuor partes diuiſa.

enim partis primæ particulas, ſi vis, faciamus: ſi inquam ſingula iſta expendere mecum, & ſubductis rationibus æſtimare volueris, intelliges profectò te nulla de re fruſtrà aut temerè à nobis admoneri. Etenim M. Tulli, cùm nos ingentis cuiuſdã muneris expectatione ad oratorẽ cognoſcendũ excitaſſes, cogitaq̃ ad proluſionẽ tribus egreſsionibus abutare. Quæſtionem ponis, quid orator perfectus ſit, derepentè nulla re definita: poſitæ quæſtionis immemor, de via diſcedis, & ab ea longiſsimè aberras. An hoc eſt acutè & conſtanter, quod propoſueris, explicare? an hoc eſt in docendo dialecticorum conſiliis & legibus obtemperare? Egreſsioni locus conceditur aliquando longiore diſputatione fatigatis, vt in iſto, tanquam amœno diuerſorio requieſcant: at nihil adhuc interpretatus es. Atque hoc primum egreſsionum tuarum exemplũ eſto: egreſsiones iſtas videamus: neque enim ſolùm egreſsionis genus ipſum totum non probo, ſed in partibus permulta magis concinna, quàm neceſſaria video. Prima egreſsio nos ad bene ſperandum incitat, & quaſi ſigno quodam ſublato cohortatur exẽplis poëtarum, philoſophorum, pictorum, ſtatuariorum, oratorum. Verùm quid iſta cohortatione tam bella, tam magnifica, tam ad eloquentiæ iactationem compoſita nobis opus fuit? Exordio nos antea tibi conciliaſti: quia noſtro amore adductus, iſtam diſputationem ſuſciperes: nos mirabiliter excitaſti, quia rem tantam tractare te diceres, quantam non modò facultate conſequi difficile eſſet, ſed etiam cogitatione cõplecti: nos ad audiendum & cognoſcendum ſapienterinſtituiſti & comparaſti, quia quo de agitur proponendo declaraſti: poſt exordium tam diligens & accuratum quid rurſus egreſsione iſta ſolicitandi & cohortandi fuimus? Dic

Primũ primæ partis caput de tribus egreſsionibus, quarum prima ſit in cohortatione pulchra quidẽ ſed indecenti.

quæſo tute ipſe, & tanquã de te ipſo iudex ſtatue: nũquid aliter de Rhetorica arte, aliter de Milone dicendum exiſtimas? In explicandis diſciplinæ rationibus & decretis auditorem habes ſua ſponte vel potius vtilitate ad audiendum comparatum: In cauſſa Milonis ignarus fortaſſe index eſt ac neglig ẽs, aut alienus, vt omnibus modis excitandus ſit: attamen in ipſa Milonis cauſſa quis tantas oratoris delicias ferret, quantas in diſputatione de arte & doctrina hìc tibi permiſiſti? Sed tamen in his deliciis perſeueras, & me à prima egreßione in ſecundam vocas: & Ideæ nomine Dialectica quædam definiendi præcepta valde obſcurè & ineptè conturbas. Quid verò ſi in explicanda grammaticorum doctrina dialecticas præceptiones iſtas conturbarẽ, ánnon ridiculè & imprudẽter facere iudicarer? certè. Artes ſiquidem ordine docendæ ſunt, nec poſterioris præcepta in priore miſcenda ſunt: atque Rhetorica vt Grammatica, prior eſt cognitionis ordine, quàm Dialectica. Quare temerè in Rhetorica diſputatione, dialecticorum decreta miſceri non decet. Nec verò ſine ratione teſtimonium vel Ariſtotelis (qui tantam Rhetoricæ confuſionem vel peperit, vel auxit certè) vel Zenonis nobis obiiciatur: quòd Rhetoricæ ex altera parte reſpondeat Dialectica. His commentitiis ſomniis poſtea reſpondebo: dicis te iudicij quicquid habueris, huc contuliſſe: iudicio itaque tuo, non alieno arbitrio mecum contende: nec per alienos oculos de coloribus ſtatue. Non vtar in hac diſputatione opinionibus, vel ſententiis hominis cuiuſquam. Quare miſſos facito teſtes illos, mutos præſertim, & nullam ſententiæ ſuæ rationem reddentes: non vtar inquam teſtimoniis, niſi fortè tuis: quia tu repudiare tuum ipſius de te teſtimonium iudiciúmque

Secũda egreßio aliena dialecticorum præcepta cõturbat.

non poſsis. Teipſum igitur potius vel in hoc opere præcipientem audi, totas inuentionis artes Philoſophiæ attribuentem: hîc enim primùm ais, Nec verò ſine philoſophorum diſciplina genus & ſpeciem cuiuſque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes poſſumus: nec iudicare quæ vera, quæ falſa ſunt: neque cernere conſequentia, repugnantia videre, ambigua diſtinguere: tum deinde ſcribis, Inuenire & iudicare eſſe magis propria prudentiæ, quàm eloquentiæ. Prudentiam autem illam Dialecticam in topicis poſtea editis ſignificas te dicere: vbi Dialecticæ partes ais duas eſſe, Inuentionem & Iudicium. Omiſsis igitur fallacibus & captioſis Græcorum hominum commentis, crede veritati, quam ex artium diſtinctione antè demonſtraui: crede tibi veriſsimè ſentienti Inuentionem Dialecticæ artis propriam eſſe, quia rationis ſit: non eſſe autem Rhetoricæ, quia nihil ſit orationis: crede veriſsimo contra ſecundæ egreſsionis tuæ culpam ſyllogiſmo:

> *Artes ordine docendæ, nec decreta poſterioris in priore miſcenda ſunt.*
>
> *Rhetorica eſt ordine docendi prior, Dialectica poſterior: quia ſine hac illa & doceri & percipi poteſt: hæc ſine illa non poteſt.*
>
> *Dialecticæ itaque præcepta in Rhetorica arte miſcenda non ſunt.*

Ad Solonis legem redeamus: artium fines regamus: extra terminos ne excedamus.

Sed quoniã ſecunda de ideis egreſsio videbatur obſcura & aliena, tertia rurſus egreſsione vagaris & erras, vt ſecundam excuſes. Obſcura te & noua dicere ais, ſed pleriſque imperitis, credo, cùm peruetera dicas. Rudes

Tertia egreſsio ad excuſandum ſecundã ratione inepta nititur.

nempe & ignaros rerum exiſtimas, qui Platonis ideas ignorent à Platone ipſo vel non intellectas, vel tam obſcure declaratas, vt qui ipſum audierint, nihil certè de his tenuerint: ſed alij alio diſtracti, partim omnino deriſerint, partim diſsimillima ratione ſint interpretati. Nam & eas Ariſtoteles modis omnibus labefactauit: & ex his qui Platonem magis amauerunt, alij quædam rerum ſingularium, quæ à Deo procreantur, æterna exempla ideas appellant: alij qui minus abſtruſi, & ad hominum intelligentiam magis accommodati eſſe voluerunt, generales rerum & perfectas notiones hoc nomine definierunt. Itaque intelligis non ſolùm indoctis, ſed eruditis quoque hanc idearum doctrinam perobſcuram videri. Quare cùm in omni oratione graue peccatum ſit rem propoſitam non conſtanter perſequi, ſed res alienas agere: quanto grauior erit culpa, ſententias præſertim alienas vix, ac ne vix quidem ſuis authoribus cognitas admiſcere? Sed tamen obſcuritas quàm verè reprehendatur, iam intelligis: videamus quo iure quod alienum ſit, poßis vſurpare. Philoſophia, inquis, eſt oratori neceſſaria. Quid tum? non eſt igitur, inquies, alienum in explicando oratore de philoſophiæ legibus & inſtitutis præcipere. Deum immortalem! qualis dialecticus es M. Tulli? Adeſte potius dialectici, vímque huius & argumenti & argumentationis mecum ex artis veſtræ decretis æſtimate. Vtrumque enim vitioſum eſſe contendo, ac primum argumentum, Philoſophia eſt, ais, oratori neceſſaria: imò verò, Eloquentia potius eſt philoſopho neceſſaria. Redeamus ad illum ſuperiorem proximum docendarum artium ordinem,

Argumētū Cic. falſum.

Non ſunt antecedentibus artibus conſequentes neceſſariæ,

quia ſine his illæ percipi poſſunt: alioqui fruſtrà prius inſtituerentur. Rhetorica antecedit: Philoſophia ſequitur.

Non eſt igitur Rhetoricæ Philoſophia neceſſaria.

Quare nihil te præclara iſta ratio (cùm falſa ſit) adiuuat. At oratorem non illum vulgarem, ſed perfectiſſimum & doctiſſimum hominem, & omnium artium participem, credo, deſcribis. Intelligo, inquam, & iſtam confuſionem in te reprehendo: quòd vnius artis nomine alias penè omnes artes confundas: Politicum quendam virum omnibus partibus abſolutum informare vis: & hunc oratorem vocas: in quo vehementer erras. Plato cùm iſto modo perfectum reipub. moderatorē deſcriberet, non dubitauit eum omnibus diſciplinis inſtruere, vt magnificum quēdam & præclarū ducem faceret: attamen longè aliud eſſe exiſtimauit, artem tradere, aliud artibus varijs præſtantem in republica virum ornare. At tu longè ſecus. Cùm enim velis excellentem iſtum ciuem fingere, qui cauſſas ciuium ſuorum oratione tueri, qui conſilia reipub. vtilia interpretari, qui denique poßit in omni genere ciuilis orationis decorè verſari: hunc tu non populi magiſtrum, nō reipub. gubernatorem, non regem, non dictatorem ampla & nobili appellatione, vt decebat, appellas: ſed puerilis exercitationis & doctrinæ nomine oratorem vocas. Verùm aliud eſt ciuem perfectū, aliud oratorem perfectum definire. Oratoris verò perfectio quæcunque poßit eſſe oratoriæ artis virtute propria metienda eſt. Sic enim artium omnium finis ex earum inſita & propria facultate æſtimanda eſt. Grammaticus eſt perfectus, qui conſequutus eſt quicquid grā- *Oratoris perfectio vnde.*

maticæ artis præceptis continetur: ſi Rhetoricæ, ſi Dialecticæ, ſi Philoſophiæ vniuerſæ cognitionem adiunxeris: homo quidem perfectior erit, grammaticus perfectior non erit. Grammaticæ enim finis & perfectio non pendet à rebus externis & extrinſecus poſitis. Perſuadere non eſt finis & perfecta ſummáque laus oratoris. Quid ita? quia id in euentu fortuito ſitum eſt, quem ars ſua vi præſtare non poteſt: ſed bene dicere: quod elocutionis & actionis virtute comprehenditur. Gubernator bonus tempeſtate abreptus nauem ad portum non perduxerit, dicet tamẽ notum illud, dummodo rectum clauum teneam: nec ideo gubernatoris laude exciderit. Conſtet igitur artium omnium finem, id eſt perfectionem & abſolutionem propriis earum virtutibus contineri, ac iam totum ſyllogiſmum concludamus,

Omnis virtus oratoriæ artis eſt elocutio & actio. *vt in principio poſui, & poſtea rurſus dicam,*

Omnis oratoris autem perfectio eſt ex artis oratoriæ virtute:

Omnis oratoris igitur perfectio eſt ex elocutione & actione.

Animaduertis quomodo diſputem? quomodo te refellam? Cauſſas rerum primas ab origine reuoco: Dialecticam ἀπόδειξιν, non captioſum elenchum adhibeo: neminẽ Ariſtotelis errore in errorem induco, firmo & conſtãti iudicio rem pondero. Itaque qui dicendo & tropis & figuris res propoſitas ornare, qui & voce & geſtu decorè pronuntiare didicerit, illum ego perfectum oratorem uerißimè nominabo. Quales in Græcia permulti, ſed imprimis Demoſthenes: quales in noſtra ciuitate cùm

alij quāplurimi,tum infinitis partibus ante omnes alios tu, tu inquam, M Cicero, conſidera iam quomodo vitiis tuis refellendis virtutes tuas extollam. Quæris eloquentiæ perfectæ laudem? eam verò pleniſſimam tibi, veriſſimámque concedo: neque hîc tamen errorem aut vitium vllum tuum eſſe puto, ſed Ariſtotelis confuſionem iſtam iudico,qui primus in rhetoricis artibus philoſophiā conturbauit, idque ſe feciſſe etiam gloriatus eſt initio rhetoricæ artis,vbi veteres reprehendit ſophiſtas,qui de dialectica inuentionis facultate nihil in rhetorica præcepiſſent: quare ne teſteris iudicij quicquid habueris, id omne huc collatum eſſe: nunquam M. Bruto probaueris, tam leue Ciceronis eſſe iudicium. At dices te illum neſcio quem abſolutum quærere, cui nihil addi poſſit, quem nunquam vidit Antonius: qui omnino nullus vnquā fuit. Depone quæſo te,M. Cicero,vanam iſtam & confuſam græculorum hominum, vel, ſi mauis, imperitæ plebis opinionem: hoc enim iudicium tuum non eſt. Vocauit Atheniēſis populus eos homines oratores,qui cauſſas ciuium agerent & diſceptarent: quibus hominibus meritò putas multas artes attribuendas eſſe. Verùm redi ad illum diſtinctionis fontem tibi propoſitum: hunc errorem vulgi repudiabis. Et quidem quæris perfectum oratorem, cui nihil deſit: ſed admodū ridiculè. Primùm id quæris quod eſſe nullo modo poteſt.

Nulla hominis cuiuſquam natura perfecta eſſe poteſt, nulla ars, quoniam naturam imitatur, perfecta eſſe poteſt: nulla exercitatio perfecta eſſe poteſt: ſic vt addi nihil poſſit, cùm vita hominis tam breuis ſit & incerta.

At orator, imò verò omnis artifex tribus ex illis rebus conſtat.

Orator igitur perfectus eſſe nullus poteſt: ſic vt addi nihil ei poſsit.

Quid quæris igitur, quod inueniri nõ poſsit? quid igitur diſputas, quod arte teneri non poſsit? An verò iſtam tuam Ariſtotelicam artem, tam vanam, tam confuſam, tam falſam, vt demõſtrare iam cœpi, & demonſtrabo, oratoris illius tam perfecti artem audebis affirmare, vt eam quoque tam perfectã dicas, vt addi nihil ei poſsit? Nam ſi tam numeris omnibus abſolutum oratorem intellexeris, planéque cõprehenderis, neceſſe eſt vt tu cauſſas quoque illas & naturæ, & artis, & exercitationis peruideris, quibus ad tãtam illam perfectionem perueniri poſsit. At hoc nefas eſſe doceo: illud igitur. Poeticus eſt iſte furor, Marce Cicero, quo te potius in hanc cõgitationẽ impulſum, quàm firma ratione adductũ ſentio. Admirabilis videri voluiſti: noua quædã & inuſitata fuerũt promẽda: trita & vſitata contẽnenda. Itaq; tanquã prodigij cuiuſdã inſtar negaſti oratorẽ perfectũ reperiri in Græcis aut Latinis oratoribus: quaſi verò facilius ſit iſto modo perfectum grammaticũ, perfectũ dialecticum, perfectum medicum, perfectum denique in vlla alia arte virum inuenire, quàm in Rhetorica, aut omnino id fieri poſsit, cùm eiuſmodi perfectio (vt dixi) ex tribus conſtet rebus, natura, arte, vſu, quarum nulla vnquam fuit, vel erit in homine perfecta. Poëtica, inquam, ſunt iſta

Argumentatio Cic. captioſa.

miracula, plena quidem puerilis admirationis, prudentiæ verò ac veritatis inania. Quare vt tandem pars iſta peroretur, Philoſophia eſt (ais) oratori perfecto neceſſaria: argumento planè falſo vteris, tum vero deinceps cõplecteris: non eſt igitur alienum de philoſophiæ præceptis in arte Rhetorica dicere, Ariſtotelico ſophiſmate deci-

peris: iudicio tuo non vteris. Enimuero nō eſt iſtud, non eſt inquam, mihi crede, vel ipſius dialecticæ, de qua loquimur, iudicio conſentaneum. Animaduerte enim mecum, & attente conſidera, quid tuis iſtis veſtigiis poſſimus efficere: Eſt neceſſaria Grammatica oratori, dialectico, arithmetico, geometræ: imò verò fac omnes artes omnibus vtiles ac neceſſarias eſſe: alienum igitur non eſt in Arithmetica de loquendi regulis, aut in Grammatica de numeris præcepta dare? Quis, obſecro, tam abſurdam concluſionem feret? Atqui Dialecticæ proprium eſt leges definiendi dare. Cur igitur in quæſtione de perfecto oratore dialectica præcepta confunduntur? cur non ſuis locis potius diſcuntur? Artium enim omnium quanuis vſus in humana vita communi quodam quaſi vinculo nexus coniunctúſque ſit, inſtitutiones tamen diſtinctæ eſſe debent. Quamobrem percipis, opinor, in hac vtilitatis & neceßitatis ratione, quàm vehementer Ariſtoteles tuus erret, quantam errandi occaſionem ſimplicibus & imperitis paret. Nam ſi puer à Grammaticis inſtitutus ad rhetoricas tuas artes ſe conferat, tanquam proximas his vnde venerit, admirabitur in his libris ita de philoſophia dici, quòd ea formet oratorem, quòd ex Academiæ ſpatiis, non è rhetorum officinis talis orator extiterit, quòd Pericles, quòd Demoſthenes à philoſophis tales oratores ſint effecti: tum rhetoricis ſtudiis omißis (quæ videt ſine philoſophia percipi non poſſe) tibicinis Latini modo ad philoſophiam tranſibit, vt Rhetorica, quæ abs te ſæpe famula & adminiſtra ſapientiæ dicitur, nunc videatur eius domina conſtitui. Hac ambitione commotos in omnibus ferè artium ſtudiis homines quoſdā vanitatis cupidiores, quàm veritatis videmus.

ſcribit hic de arte poëtica? vt perfectum (quem ſomniat) poëtam effingat, omnes ei doctrinas attribuit: alius medicum perfectum cogitat? nullam diſciplinam medico non ſubiectam affirmabit: alius grammaticum abſolutum deſcribit? omnia hominum inuenta grammatici cognitione comprehenſa eſſe contendet. denique ſi coquus aliquis de arte ſua loquatur, vt ſe beatum & glorioſum efficiat, nihil erit, quod iſto iure ſibi arrogare non poßit. Vtinam, Marce Tulli, ineptiis iſtis aliquando tam libēter curari voles, quàm ego tibi ſalutariter explicabo, deſines certè Ariſtotelis argutias impoſterum tam vehementer admirari: deſines teſtari te, iudicij quicquid habueris, huc contuliſſe: cùm hiſce de rebus omnino leuißimè credideris, nihil omnino iudicaris. De oratore nihil adhuc audiuimus, luſimus tantum, tres egreßiones habuimus, quàm leues, quàm vix ioculatorias, quàm etiam moleſtas & odioſas, quoniam vides, nihil acerbius renouabo, neque dicam Aſiaticæ vbertatis oblectamentum hoc eſſe, non Romanæ grauitatis iudicium: eloquentiam Ciceronis in toto genere orationis in verbis, in figuris, in nobilibus & eximiis exemplis argumentorum magnificentiam vel in cælo pono: magiſtrorū, qui te iſto modo quæſtiones propoſitas tractare docuerunt, prudentiā ſanè requiro. In ſcholam oratoris abs te inuitamur, interim viridariū occurrit, eò voluptate pellecti trahimur: horti propinqui nos oblectarunt, & illuc percurrimus, ſunt circà rigui fontes, amœnitate illi quoque ſua nos pellexerūt. Veruntamen heus tu in viam redeamus, vel potius viam ineamus: quoniam nondum ingreßi ſumus, & digrediamur ab his glorioſis digreßionib⁹: & quod ſecundum in prima reprehenſione poſitum eſt, ad ora-

Secundum caput de Græcis et Latinis oratoribus ac ſophiſtis, an fuerit in his perfectus orator.

toris inquiſitionem ex Latinis & Græcis oratoribus & ſophiſtis, aliquando veniamus. In quo primùm & nugatoriã procemÿ repetitionem, & oratoris definitionem (quæ tamen inueſtigatur oratione tam prolixa) initio poſitam eſſe video. Inueſtigemus hùnc igitur, ais Brute, quem nunquam vidit Antonius. Nónne reuocatur huc exordium, quod initio fuerat? & idem difficultatis argumentum iteratur? Atque hîc repetitionis exemplum primum dêprehendo & commonſtro, ne falsò te in repetitionibus nimium à me dici putes. Agè porrò qualiſnã hæc oratoris eſt inueſtigatio? nónne definitur initio inueſtigationis quod inueſtigandũ proponitur, vt inuẽtus iã ſit orator ille priuſquã inueſtigetur? Tria dicẽdi genera, ſubtile, moderatũ, graue definis: quibus oratorẽ peræquè excellentẽ, perfectũ eſſe dicis: minus apertè quidem, ſed tamen hoc loqueris, cùm ais, Tria ſunt omninó genera dicẽdi, quibus in ſingulis quidã floruerunt: peræquè autẽ id quod volumus, perpauci in omnibus: tum genera hæc tria definis: quid inquam, tribus illis ſignis propoſitis, nónne perfecta eloquentiæ idea quam volumus, fingitur & informatur? Et tamen tandem poſt indagationem longiſsimam idem nos reperiſſe gloriamur: quaſi non fuerit illud initio repertum & definitum. Recognoſce igitur, quæ oratio tua fuerit, & aude affirmare non eſſe prorſus eadem pronuntiantis, quæ nobis initio ſigna hæc tria ſignificauerant: complectar breui, ais, differam pluribus: is eſt eloquens, qui & humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperatè poteſt dicere: at nunc doces tria eſſe dicendi genera, ſubtile, graue, moderatum: quibus in omnibus qui peræquè præſtiterit, eum eſſe oratorem, quem volumus: definitum igitur oratorem

Repetitio prima.

Inuentus orator inepte rurſum inueſtigatur.

tenemus, quem quærimus. Tenemus, inquies, animo, re-ipſa non tenemus. Bene res habet: perfectæ eloquentiæ ſpeciem & definitam veritatem mente & intelligentia complexi ſumus: effigiem & exemplum auribus quærimus: cur igitur tandem exclamas, quaſi noui aliquid poſt longiſsimam diſquiſitionẽ inueneris? Tenemus igitur Brute, quem quærimus, ſed animo: nam manu ſi comprehendiſſem, ne ipſe quidem ſua tanta eloquẽtia mihi perſuaſiſſet, vt ſe dimitterem: ſed inuentus eſt profectò eloquens, quem nunquam vidit Antonius. Hæc eſt geſtientis & exultantis exclamatio, téque ipſum grauiter & acerbè accuſantis. Inueſtigare paras oratorem magnis & moleſtis itineribus: at iam inuentus eſt. An verò dicere iam audebis, quicquid de dicendo iudicij habueris, huc te contuliſſe? An non fabulam aliquam populo dare volumus ruſtici cuiuſdam aſellum, in quo inſideat inquirentis, tandémque poſt multos errores, cùm fortè ex longa ſolicitudine ſeipſum collegerit, & auriculas aſelli aſpexerit, ſibi de reperto aſello gratulantis? tua enim iſta perſimilis eſt indagatio. Collige, quæſo te, & conſidera qualis inueſtigatio tua ſit, & poſitis ante oculos harum rerum exemplis, noli pertinaciter honori ac gloriæ tuæ repugnare. Dico te errare in hac oratoris explicatione, errores oſtendo: redi in viam. Atque etiã definitionem tam alienam & impropriam cognoſce. Etenim iſta generum partitio, quibus oratorẽ definis, rhetoricæ nihil eſt, niſi quod ſubiecti proprium eſt, adiũctis rebus attribuas: nec enim grauitas, ſubtilitas, mediocritas orationis ex elocutionis ornamentis oritur, ſed è rebus ipſis, quæ elocutione tractantur. In comœdia ſint omnes tropi, omnéſque & ſententiarum & verborum figu-

Elocutionis vitioſa diuiſio.

ræ, ſicuti ſæpe ſunt, & in omni materia adhiberi poſſunt (nullus enim tropi modus eſt, nulla ſpecies figuræ vel in verbis, vel in ſententiis, quæ in paruis & mediocribus & magnis rebus aliquando adhiberi non poſſit, & Rhetorica eſt doctrina benedicendi non de hac, aut illa re, ſed communiter de omnibus, & totius elocutionis ac totius pronuntiationis ornatus pro conditione rei vbique poteſt adhiberi) ſed tamen in comœdia ſint, vt dixi, hæc omnia: ſummiſſa tamen hæc appellatur oratio: ſint hæc eadem genera in tragœdia, ſublimis: ſint in re moderata, mediocris. Ergo rerum varietas non elocutionis hanc diſtinctionẽ partitionémque facit. Finge comicam Proſopopœiã, humilis erit: fac Proſopopœiam tragicam, ardebit: idem tamen figuræ genus eſt: ſed illius materiæ velut humiliori ſono, languidius: huius grauiore fortius inflatur. Hoc modo ſyntaxis grammatica acuta, mediocris, incitata: hoc item modo ſyllogiſmus & ſubtilis & vehemens & moderatus diceretur. Quare partitio iſta elocutionis (vnde tamen oratorem tam mirabilem fingi vis) propria non eſt: nec hinc idcirco definitur propriè & legitimè orator. Sed obliuioſiſimus: ne recordemur, quod quærimus, repertum eſſe: oratorem quem inuentum amiſimus, requiramus: aut exemplum & effigiem oratoris inueſtigemus, ſi tamen ipſum ratione & cogitatione informatũ tenemus. Nemo in Italia, ac ne in ipſa quidẽ Græcia talis fuit, ais: at hoc antea falſum eſſe docui. In Romanos oratores, atq; in me- ipſum imprimis digrederis: digrederis, inquã, & quidẽ quarto loco digrederis, vt iſtis tot iam exemplis intelligas, cur in egreſsionib⁹ nõ ſatis conſtãs mihi videare. Et quoniã nos Attici eſſe & videri volumus, & inanem

Quarta digreſſio.

quandam verborum profluentiam in te deſpicimus, imperiti tibi videmur. Atticos oratores laudas: in quo tibi libenter aſſentior: eorum genera (quos accuſas) tria facis, Lyſiacos in acuto, Thucydidios in graui, Xenophonteos in mediocri genere deſcribis: qua partitione videor abs te eſſe liberatus, & reprehenſione nominis huius exceptus: neque enim in eorum genus vnum me (opinor) includis: quia nullum ex his ſolum imitandum mihi propoſui. Itaque qui primo illo de Atticis ſermone commotus, tecum pugnare & contendere parabam, nunc me ad tuam ſententiam adiungo aggregóque: vereor tamen id vnum vt tibi poßim concedere, quòd Thucydidis orationes ſic attenues, vt nihil ab ea poßit ad oratorem transferri. Nam tu ipſe reminiſcere, quæ apud te de illo viro, cùm de hiſtoricis agit, loquatur Antonius, Thucydides, ait, omnes dicendi artificio facilè vincit: quia ita creber eſt rerum frequentia, vt verborum propè numerum, ſententiarum numero cõſequatur: ita porrò verbis aptus & preſſus eſt, vt neſcias vtrum res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur. Et tu ipſe in hoc preſenti ſermone, Incitatior, ais, fertur, & de bellicis rebus canit etiam quodammodo claßicum. Quid verò? quod Demoſthenes à te maximis & quidem verißimis laudibus affectus Thucydidem tam ſtudioſe & legerit & edidicerit, quam cauſſam exiſtimabis fuiſſe? an quòd oratorem vis illa militaris & bellica nil adiuuaret? nimio ſtudio contradicendi laberis: & dum cauſſam tuam hoc modo ſuperiorem facere conaris, inferiorem facis. Hoc verò non eſt tam diligenter, quàm dicis, M. Tulli, res expendere, atque iudicare: ſed quod libuerit, arripere. Recipis autem te tandem ex hac egreſ-

Thucydidis eloquentia inconſtanter à Cicerone reprehẽſa.

ſione, & errorem tuum velut agnoſcis. Referamus nos igitur (ais) ad eum quem volumus inchoãdum: Bellè me hercule res habet, magno labore leuatus ſum: metuebam enim vt rudibus & imperitis te toties à propoſito digreſſum probarem: tuæ nos errationis admones: in viam reuocas, & culpam nondum accuſatus, ſponte confiteris. At Deum immortalem, quid tibi vis? exhortaris nos ad rectius deinceps iter ingrediendum: & quod agitur aliquando conſiderandum. verùm quinto loco viam deſeris, & recto curſu omiſſo, indomiti inſtar & effrænis equi (quocunque rapit impetus) excurris: ad eoſdem veluti carceres exordij relaberis: & quoniã in hac ludicra (credo) & ioculatoria luſione tibi commodum eſt, idem argumentum tertio locò repetis. An moneo te fruſtrà, mi Cicero, vera eſſe, quæ tibi à noſtris Atticis obiiciũtur? dico te in egreſſionibus, vel ſcholaſtico rhetore frequentiorẽ eſſe: egreſſiones tuas oſtendo: dico te in repetitionibus nimiũ eſſe: repetitiones odioſas & moleſtas indico. Etenim magnus iſte tuus in nos amor & ingens difficultatis magnitudo, nõnne primo exordio nos ſatis incitauerãt? hîc cur iterantur? cur amplificantur? quid iſta teſtificatio voluntatis ad inſtitutam rationem pertinet? doceri de oratore quid optimum iudicares volebam: blãditias iſtas laudationum non requirebam: maxima voluntate (quoniam te precibus impuleram) ad iudicium tuum percipiendum commotus eram: quæſtionis grauitate (quam tantam facis) toties fruſtrà excitandus nihil eram. Pergis oratorem inuentum (vt antea dixi) tamen indagare, & eius effigiem (quam in Latinis, in Græcis etiam oratoribus nullam videras) in ſophiſtarũ & rhetorum ſcholis inquirere: quorum oratio quia diſcrepat ab

Quĩta egreſsio.

Repetitio tertia

oratoris oratione, illa enim tibi videtur dulcis, effluens, concinna, ſuauis, apertè omnibus pigmentis rhetoricis colorata & diſtincta: hæc fortis, contorta, probabilis, occultè & velut ex inſidiis non tam ornata quàm armata inſignibus elocutionis: illa ex ludo & palæſtra in pompam, hæc in aciem, pugnam, dimicationémque venit: idcirco concludis oratorem perfectũ apud hos magiſtros & artifices orationis non eſſe. Quod non ſatis acutè diſtinguis, quaſi perfectus orator iſtam quoque ſophiſticam dictionem non adhibeat aliquando cùm opus ſit, & in ſumma eloquentia non etiam laus iſta dicendi ſita ſit. Etenim ſi quid ſcienter & artificioſe numeris explicatur, ea laus quantacunque ſit, Arithmeticæ tota & propria eſt: ſic orationis ornatus preſſus an effuſus, amplus, copioſus, an rotundus, & limatus ad poſſeſsionis ius nihil intereſt, rhetoricæ proprius putandus eſt: vt tu etiam in hac diſputatione indicas, quando ais elocutionẽ oratoris eſſe propriam: ſuſceperis autem panathenaicum aliquod dicendi argumentum, aut imperatorem laudandum, vbi populus orationis tuæ ſuauitate oblectari volet: tu qui auditorem facis eloquentiæ moderatorem, quomodo dices? num Iſocratis more? ſic opinor: nam tu ipſe poſtea moderatum dicendi genus (quod oratori perfecto ſubiicis) è ſophiſtarum fontibus defluxiſſe confirmas, in eóque ais omnia dicendi ornamenta concedi ac permitti. At illo genere orationis in foro nõ vtitur orator: quid tum? at alicubi certè vti poteſt. Atque iſta forenſis dictionis & epidicticæ differentia ex rebus magis eſt, quàm ex oratoriæ artis ratione atque vſu, vt antea dixi de tribus generibus. Sed quid tam lõga oratio ad hanc differentiam conſtituendam exprimenda fuit, vt epidictici generis inuentores, authores, perfectores cognoſceremus? &

Non bene diſtinguitur ſophiſtica dictio ab oratoria.

quæ aliena etiam hîc erant (hîc enim ſexto loco digre- deris) ſed tamen quæ aliena hîc erant inquam, de Thucydidis, Herodoti, Iſocratis laudibus audiremus? ac etiã, ſi diis placet, nos refelleres, quòd Plato laudaret Iſocratem, quem nos improbaremus. Ego verò, mi Cicero, non multò plus de fama Iſocratis detraho, quàm tu in hoc ipſo loco detraxiſti. Principem ſophiſtarum facis, qui palæſtræ homines dicati & pompæ, ad puerilem quandam & inanem oſtentationem inſtituti & formati, omnes delicias, vel potius ineptias conſectetur. Quid ergo miraris, ſi mollitiem vix ſatis non dico honeſto viro, ſed modeſta muliere dignam aſperner ac contemnam? Hæc inquam, tam prolixa oratio quid ad inueſtigationem oratoris attinet? niſi fortè ſimili ratione duceris, atque antea. Eſt vtilis philoſophia oratori: non igitur eſt alienum de philoſophorum decretis in eloquentiæ explicatione dicere: ita nunc ſophiſtici generis nutrimentis eloquentia alitur & educatur: non igitur eſt alienum in hac oratoria quæſtione de primis illis incunabulis paulò copioſius & vberius quærere: nempe iſta ſubtili & acuta concluſione miſceas & confundas omnia, alienum nihil erit, quandoquidem nihil eſt à rei (de qua quæritur) natura tam diuerſum, quod emolumenti nihil afferre poßit. O te Marce Cicero, non Rhodij Molonis, ſed Menippi, Dionyſii, AEſchyli, Xenoclis Aſiaticorum rhetorum diſcipulum: neque enim tam inanem loquacitatem aliunde ſumpſiſti: definiſti oratorem, & tamen definitionem eius inquiris: nos in iucundiorem locum vnum atque alterum è moleſta via feſſos videlicet adducis: res alienas & commentitias interponis: id ſophiſtarum & rhetorum proprium eſſe, hoc ipſo loco confiteris, &

Sexta digreßio.

e. ij.

Epilogus duorum præcedentium capitum.

tamen facis. Atque in his duobus primæ reprehenſionis membris magis Aſiaticam redundantiam notaui, quàm rhetoricam vitioſe deſcriptam diſputaui. Proponis initio de Oratore te dicturū eſſe: & verè quidem, atque dialecticè proponis: ſic enim lex iubet vt id ponatur initio, de quo agendum ſit: at egrederis ſubinde, & quidem tribus continuis egreſſionibus: primùm exordiū repetis: oratoris definitionem ponis initio, falſam quidem & ridiculam: quam tamen velut non inuentam magnis erroribus inueſtigas: neque Latinorū, neque Græcorum oratorum cuiquam definitionem hanc conuenire putas: egrederis iterum: de Thucydide falſa dicis: egrederis rurſum: argumentum exordij tertiò repetis: falſò doces epidicticum genus perfecti oratoris nihil eſſe: egrederis adhuc rurſum. Tot igitur egreſſiones, tot repetitiones, tot falſæ res omnibus locis permiſtæ, veræ rhetoricæ micam nullam habent: tamen hæc vitia loquacitatis Aſiaticæ neſcio quo modo propria magis videntur: definire vis Oratorem perfectum, id omnino non facis: rhetoricæ artis vnum vitium eſt, quia non rectè definiatur: cætera illa interim tam multa redundantia (quam piget ſæpius dicere) alius cuiuſdam generis culpa eſt: & quidem (vt dixi) magiſtrorum Aſiaticorum culpa potius, quàm

Laudatur Cic. elocutio.

tua. Ab illis enim fœcundam illam tot egreſſionum & repetitionum copiam ſumpſiſti. Ornatus autem orationis tuæ in iis licet ineptiis & nugis tamen tantus eſt, vt me quoque ſentiam, cùm iſtis de rebus contra te diſputo, elegātiorem & ornatiorem ornatu ipſo tuo eſſe factum: & iſtam laudem ſingularem tibi conſeruo: nullum tuum tropum, nullam figuram reprehendò, ſed omnia dictionis & locutionis ornamenta ſumma tibi concedo.

Quæ verò ſequuntur, maiorem de oratoris arte contentionem habent: In tertio enim quartóque membro mirabilem artis rhetoricæ caliginem video: neque tamen hanc Ciceronis præcipuam potius & propriam culpam ſtatuo, quàm Ariſtotelis & magiſtrorum aliorum, è quorum ſcholis & libris præceptiunculas tã perturbatas in hunc librum, ſicut in reliquos oratorios transtuliſti: authoritati nimium tribuiſti, vnius præſertim Ariſtotelis: qui tot tenebras in rhetorica & dialectica peperit. Bona enim (quæ videmus in te) tam egregia, támque diuina ſingularis orationis elegantia, incredibilis ornatus, ingenium in rebus acerrimum: iudicium etiam, vbi liber & attentus eſſe volueris, ſanè ampliſſimum: Reipublicæ regendæ ſumma ſcientia: excellentium denique virtutum tam multa genera Ciceronis propria ſunt: quæ nonnunquam requirimus, magiſtris quibus facilè magis & beneuolè quàm temerè credidiſti, potius aſsignãda ſunt. Nego enim M. Tulli, nego inquam verum eſſe, quod tibi tamen tantopere perſuaſiſti, quicquid iudicij habueris, id te totum huc contuliſſe: nego enim de tam multis inuentionis & diſpoſitionis erroribus qui ſequuntur, tui iudicij quicquam eſſe. Quamobrem deinceps exiſtimato, me potiꝰ aduerſus loquaces Græculos & leues diſputare, quàm tecum ſeuerius agere. Tria oratori (vt de tertio membro dicere incipiam) videnda eſſe dicis, quid, quo loco, quomodo: veſtigia tua, ſicut adhuc feci, perſequar: & vbicunque notas confuſionis iniuſtas inueniam, inibi quoque veræ & conſtantis admonitionis contrariam lucem imprimam. Nos igitur ad eloquentiæ partes quæ dicuntur, adducis: in elocutione ſola cæteris partibus repudiatis, oratoris propriam laudẽ poſitam eſſe dicis. Hic

Tertium caput de partibus rhetoricæ.

noſtras voluntates conſentire video: diſtinguere vis oratoris propriam facultatem à cæteris omnibus artibus: hoc item ipſe volo, ſed alia via, quam tibi ſequendam eſſe duxiſti. Solam elocutionem oratoris propriam facis, ego actionem addo: reliquas partes, Inuentionem, Diſpoſitionem, Memoriam ſeparas hactenus, vt propriæ non ſint: retines tamen, quia communes oratori putes cum artificibus aliis eſſe: ego verò vſum artium communem eſſe ſæpe iã prædico: præcepta tamẽ ea propria eſſe & confirmaui antea in diſpoſitionis vniuerſæ fundamento, & hîc iterum confirmo: & Inuentionem, Diſpoſitionem, Memoriam dialecticæ artis eſſe conuinco, quia rationis omnino ſunt: quia ſine vllo orationis vſu ſeipſis contentæ eſſe poſſunt: hanc regundarum artium legem tam conſtantem, támque nobilem mihi propoſui, tu Ariſtotelis captioſam & fallacem opinionem habuiſti. Hæc igitur iam videamus, vtro modo verius oratoris fines regatur, & de tribus quæ videnda oratori eſſe dicis, diſſeramus.

Vitioſa eloquẽtiæ partitio in tres partes.

Sed has tamen partes nouo quodam & inuſitato modo partiris. Nam de partibus eloquentiæ (quas putas) vnam prætermitti affirmo: & duas tamen præterea redundantes includi: ita omnia partiendi vitia hîc coniuncta ſunt. Etenim incredibili obliuione partem eam omiſiſti, quæ niſi eſſet, meminiſſe nil poſſimus. Memoria enim, quam alibi partem eloquentiæ facis, nullum locum relinquis. Dicis Oratori tria eſſe videnda: quid dicat, quo quidque loco, & quomodo: primo membro inuentionem, ſecundo collocationem, tertio elocutionem & actionem comprehendis: memoriam igitur in hac trium membrorum partitione prætermittis. Communis eſt (ais aliquot paginis poſt eam partitionem) multarum artium: pro-

Memoria prætermiſſa.

pterea omittitur. Enimuero, inquam, inuentionis & diſpoſitionis tota doctrina quamuis dialecticæ propria ſit, vſu tamen ſuo poteſt ad omnes res accommodari, ſicut memoriæ doctrina: cur igitur hæ recenſentur, illa contemnitur? Sed maiora ſunt in hac partitione vulnera, quibus æqua ratio mederi nullo modo poßit. Tria videnda eſſe oratori dicis: quid, quo loco, quomodo dicat: at vnum duntaxat videndum eſſe oratori non modò contendo, ſed neceſſarijs rebus addico: Inuentio & Diſpoſitio (quæ rerum & copiam & ordinem ſuppeditant) dialecticæ partes propriæ ſunt. Redeamus enim ad illum rhetoricæ fundum, quem initio definiuimus, & à cæteris diſtinctum ei proprium dedimus: confuſionem tollamus: meminerimus etiam quæ de te ipſo antea diximus: neque enim vel hîc diffiteris, quod aio, cùm ais duas illas inuentionis & diſpoſitionis partes magis eſſe proprias prudentiæ, quàm eloquentiæ: & alias item apertius confirmas, cùm doces dialecticæ duas eſſe partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi. Iudicium autem diſpoſitione fit, vt intelligitur ex ſyllogiſmo, in quo ex argumenti cũ partibus quæſtionis collocatione quæſtio iudicatur. Quid igitur? quouſque tandem confuſionem artium tantam perferemus? an nunquam illud intelligemus, quod initio poſui, in Republica optimis legibus moribúſque cõſtituta, fundos & poſſeßiones ſingulorum ciuium certis finibus regi, terminari, & circunſcribi: ſic in artibus propriè vereq́; traditis, materias diſtinctas, partitas, definitas eſſe oportere? Docet Grammatica dictionum proprietates, coniunctiones, rationes in proferendo & ſcribẽdo: ne igitur hæc alia ſibi doctrina vendicet: explicet Rhetorica tropos & figuras oratorias: adde vocis & geſtus

Inuentio & diſpoſitio ſunt dialecticæ.

varietatẽ ac dignitatem: quia hoc ei propriè ſubiectum eſt: iniuria ſit, ſi dialectica ſibi harum explicationem rerum attribuat: Dialecticæ propria vis eſt, & inuentionis fontes aperire, & collocationis ordinẽ deſcribere. Qua igitur ratione rhetorica idipſum profiteri ac ſuſcipere audeat? Siquis ad alienum fundum, murum conſtituerit, pedem relinquito: tu cùm ad alienum dialecticæ artis fundum, rhetoricum murum ædifices, non modò intermedium pedem nullum relinques, ſed mediam fundi partem occupabis & intercipies? At Rhetorica, dices, ſine his inueniendi & diſponẽdi partibus perfecta eſſe non poteſt. Id verò antea docui planè abſurdum & falſum eſſe: poteſt enim puer, cùm à grammaticis diſceſſerit, tropos & figuras in poëtis & oratoribus intelligere: & materia propoſita tractare, & per ſe exercere, & cum dignitate pronuntiare: quod ſolum Rhetoricæ proprium eſt: deinde ſi non poſſet vſus Rhetoricæ ſine dialecticis illis virtutibus perfectus eſſe, an idcirco perturbatio hæc & confuſio doctrinæ confingenda eſſet? Non poteſt, vt ad eoſdem impetus ſæpius iteratos idem murus nobis opponatur, ſine numeris geometria, muſica, aſtrologia conſiſtere: an propterea hæ artes numeros explicare, & ſuæ profeſſioni ſubiicere debebunt? Vſus artium, vt iam toties dixi, copulatus eſt perſæpe: præcepta tamen confundenda non ſunt, ſed propriis & ſeparatis ſtudiis declaranda. De perſpicuitate doctrinæ diſputo, vt ſuis ſint poſſeſſionibus artes diſtinctæ, non alienis confuſæ: non recuſo, imò verò maximè probo ac laudo, vt ſit idem Grammaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ, cæterarúmque diſciplinarum (ſi fieri poſſit) doctor ac magiſter, qui diſsimilium ac variorum dogmatũ vſus

ad mentem & linguam conformandum ſociatos & coniunctos oſtendat: ſed tamen qui ſuo tempore, qui ſuo ordine, qui ſua velut ætate & maturitate ſingula partita ac definita doceat. Vides quomodo regantur à nobis artium fines? quo iure, qua lege ſuum cuique tribuatur? quo iudicio res diſceptentur? [Dicis deinde inuentionem & diſpoſitionem non tam inſignes eſſe ad laudem, quàm neceſſarias: quod his videlicet præſtet elocutio: id autem falſum eſt: quanto enim mens præſtantior lingua, tanto inuentio diſpoſitióque (quæ mentis ſunt) excellentiores ſunt elocutione: deinde continuò poſt adfirmas partes illas eaſdem duas, tanquam animi inſtar eſſe in corpore, vt intelligamus antecedentia conſequentibus eſſe confutata: nempe quanto ſit animus corpore præſtantior, tanto inuentionem & diſpoſitionem elocutione eſſe nobiliorem & excellentiorem. At mirifica quadam ſubtilitas ingenij tui eſt in hunc vnum effuſa locum. Tribuis oratori Inuentionem & Diſpoſitionem, cùm ais videndum oratori quid dicat, & quo loco dicat: tum detrahis, cùm negas eius eſſe proprias: ac rurſus ſubiicis, cùm iubes ei notos eſſe argumentorum locos, item iudicij ac diſpoſitionis modos: acuta ſanè & ſibi conſtans oratio. Hîc M. Tulli te fefellit Ariſtoteles: hic enim magiſter (vt antea dixi) gloriatus eſt ſe primùm inuentionis artes & probationis in rhetorica tradidiſſe: id eſt, Dialecticam in rhetorica confudiſſe. Sed tamen valde mirum eſt, quòd orator nondum inuentus, aut certè velut non inuentus, nunc tam multis rebus inſtruatur, id eſt, nondum natus veſtiatur & ornetur. Nouerit, ais, argumentorum locos, iudicium adhibebit: magna diligentia collocabit: vtcunque ſe affectum videri, & animum audientis mo-

ueri volet, ita certum vocis admouebit ſonum, idémque motu ſic vtetur, nihil vt ſuperſit in geſtu. Hîc oratorem Inuentione, Diſpoſitione, Pronuntiatione inſtruis, quem tamen tibi videris non inueniſſe: non definiſſe, quàm verò præpoſterè, quàm ad illas Platonis ideas inconuenienter & indecorè. Primùm enim (quia ratione & via te diſputaturum recepiſti) orator tibi fuit ad vltimam ſui generis formam, ſpeciémque redigẽdus ac definiẽdus, tum propriis rebus exornandus. At antequam tibi videaris inueniſſe, vel definiſſe, de ornamentis diſputas, & quidem non alienis ſolùm (inuentio enim & diſpoſitio Dialecticæ ſunt propriæ) ſed etiam falſis. Quæſtionum enim (quas Oratori tractandas putas) genera tria & falſo & inutiliter facis: an eſt, quid eſt, quale eſt. Iſta vanitas Ariſtotelici ingenij eſt: quæſtiones (vbi, Deus bone, minimè neceſſe fuit) eiuſmodi argutiolis diſpertiri. Rem paulò diligentius, accuratiúſque diſputemus. Cur igitur tria quæſtionum genera conſtituuntur? nam diuiſio & imperfecta & inutilis eſt: cùm quæro, vbi eſt? quando veniet? quo pergit? quot partes habet? ex quo conſtat? quamóbrem id eſt? nihil horum trium requiro: ſcio nos pueros in ſcholis falli ſolitos neſcio quibus captionibus, quòd ad hæc tria genera, reliqua reuocari dicerentur. Sed per Deũm immortalem, quid ſibi vult hæc illuſio? an tres ſunt artes harum trium quæſtionum propriæ, per quas reliquæ tractentur quæſtiones? Quæramus ſummam & primam partiendæ quæſtionis cauſſam: Ariſtotelem & falſum & fallacem, vel Ariſtotelis ipſius artibus doceamus: ἀπόδειξιν adhibeamus. An inquã tres ſunt artes ſingulares trium illarum quæſtionum propriæ, per quas ſolas quæſtiones reliquæ tractentur? hæc

Quæſtionũ diuiſio vitioſa & inutilis.

enim vera & ſumma cauſſa eſſet. At ne id Ariſtoteles quidem ipſe ſi reuiuiſceret, dicere audeat, cum præter quæſtionum locos & inuentionem, confundat aliam inuentionem & in tribus cauſſarum generibus, & in partibus orationis: quod tu ab illo es etiã mutuatus. Quare partitio iſta inutilis eſt: atque etiam hoc idem repetatur altius. In grammatica, in arithmetica non ſit diuiſio rerum per grammaticam & arithmeticam explicandarum: quid ita? quia ad res omnes ſibi ſubiectas declarandum omnino & communiter adhibentur: nec earum pars aliis alia rebus accommodatur: cur in oratoris tui doctrina (cuius partes quinque facis, Inuentionem, Diſpoſitionẽ, Elocutionẽ, Memoriã, Actionem) cur inquam res oratori ſubiecta, id eſt, quæſtiones diuiduntur? An non eſt tota vel quinque partibus cõfuſa rhetorica, quæſtionũ omnium cõmunis? doctrina pronuntiationis vna cõmunis eſt omnium rerum pronuntiandarũ, memoria recordandarũ, elocutio ornandarũ, diſpoſitio in ſyllogiſmo & methodo (quas res nuſquam tamen integras, nec Ariſtoteles in rhetoricis confundit, neque tu exponis) collocandarũ, inuentio cogitandarũ: Quod ſi eſt, quorſum tua partitio? At videris in poſtrema parte reſiſtere, ſicut Ariſtoteles tuus. Ad certas (ais) quæſtiones certi argumentorum accõmodantur loci: ſitne ſignis, quid ſit definitionib⁹, quale ſit recti prauiq́ partib⁹ diſputatur: quid ſi (inquã) & hæ tres quæſtiones & omnes aliæ prorſus iiſdẽ argumẽtis tractetur, nõ inutilis erit iſta diuiſio? redderes enim rationẽ atque cauſſã, quomodo ad artis vſum ſpectaret, quod ad nullã artis partẽ ſpectaret: illud autem vel tuo ipſius teſtimonio facilè probabitur: hoc igitur fateare neceſſe eſt. Etenim prima quæſtio ſignis & coiecturis

Inuentio communis eſt omniũ quæſtionũ.

diſputatur, ais: quid coniecturæ? vnde ſumuntur? Ex cauſsis, euentis, circunſtantiis, teſtimoniis, quæſtionibus, exemplis, comparationibus: denique (vt in partitionibus doces) ex veriſimilibus & propriis rerum notis: illas definis, quæ plerunque: has, quæ nunquam aliter fiant: quibus duobus generibus omnia argumentorum genera complecteris: quia omnia argumenta (ſiquid verè arguant) aut plerunque, aut ſemper fiunt: deinde, quanuis id non doceres, tamen omnino verum eſt ex decem argumentorum generibus, cauſsis, factis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, nominibus, comparationibus, tributionib⁹, definitionibus, teſtimoniis (quæ omnia & ſola argumentorum genera ſunt) nullum eſſe, vnde coniectura tractari non poſsit. Ergo ad primam quæſtionem omnes inuentionis loci accõmodantur: ad ſecundã quid? ſoláne definitio? at definitio, vt in iiſdem partitionibus author es, ex omnibus argumẽtis exponitur: & ſi id non doceres, tamen omnino verum eſt, abſolutam definitionem ex cauſsis rem conſtituentibus, deſcriptionem etiam è reliquis argumentis fieri: tertiæ quæſtionis diſceptatio (quam hîc doces recti prauíque partibus, quod argumenti generale nullum nomen eſt, explicari) ex locorum deſcriptione ſumenda eſt, vt ais ibidem. Vna igitur inuentio communis eſt omnium quæſtionum: neque hi loci harum quæſtionum proprÿ, ſed omnes cõmunes omnium. Tum verò, non ſint omnium quæſtionum omnes loci, nec omnis quæſtio omnibus argumentis probari poſsit, quid tum? an ideo quæſtionum tam inepta partitio confingenda fuit? an quæſtionis (quacunque de re ſit) cum locis & generibus argumentorũ collatio non facilius oſtẽdet quæ cui quæſtioni argumenta conueniãt,

quàm iſta diſſectarum quæſtionum confuſio? Cùm puero nomen propoſitum eſt explicandum, protinus ex cõmuni nominum doctrina videt quale nomen ſit, quomodo declinandũ, comparandum, quo genere diſtinguendũ: ſic dialectica veræ ſtudioſo diſcipulo cùm poſita quæſtio fuerit, videbit protinus quæ ſint cauſſæ, facta, ſubiecta, adiuncta, diſſentanea, quæ comparata, quæ nominis ratio, quæ partes, quæ definitio, quæ teſtimonia: & ex hac illuſtri & facili prouiſione percipiet quæ in hanc quæſtionem argumenta conueniant, quæ non conueniant: & quod illa quæſtionũ fallax diſſectio confundit, illud idem hæc illuſtris explicatio locorũ diſtinguit. Itaque nulla eſt cauſſa quæſtionis diſtribuendæ, vel in ea rhetorica, quam quinque partibus falſò conſtituis. Vnus eſt Romæ fluuius, Tyberis, ad varios vſus accommodatus, ad potandum, lauandum, irrigandum, purgandum, reſtinguendum, vehendum: nec ſinguli riuuli ad ſingulas eiuſmodi commoditates dirimuntur, ſed vniuerſum flumen ſua natura tale eſt, vt ſingulis vſquequaque adhibeatur: ita eſt inuentionis doctrina per ſe tota cõmunis ad vſus omnium quæſtionum: hinc enim cauſſæ, facta, ſubiecta, adiuncta, diſſentanea, comparata, nomina, tributiones, definitiones, teſtimonia: id eſt, omnium generum argumenta, ad omnes quæſtiones, ad omnes probationes aſſumuntur. Quare iam licet Ariſtotelem magiſtrum interroges, vel potius hoc argumento refutes:

Ars omnino communis ſubiectam ſibi materiam diuidere non debet,

vt grammatica, arithmetica, geometria.

Rhetorica etiam tot partibus confuſa, tota communis ars eſt.

Rhetorica igitur ſubiectam ſibi materiam, id eſt, quæſtionem diuidere non debet.

Quamobrem & hanc, & quamlibet aliam quæſtionũ partitionem (quales in topicis & analyticis, non ſolùm in rhetoricis Ariſtoteles ſomniauit) tollamus: quando nihil veri, nihil commodi ad inuentionis rationem afferre poteſt. His locis (ais) ſic vtetur orator, vt à propriis & perſonis, & temporibus controuerſiam, ſi poſsit, auocet. Hoc præceptum non hìc ſolùm, ſed in oratoriis dialogis valde miratus ſum, cùm affirmares omnes controuerſias ad vniuerſi generis vim referri. Et hoc Ariſtotelicum ſomnium eſt: ſuſtulit enim Ariſtoteles de problematis topicis problema non modò rei propriæ, ſed infimi generis, quam ille ridicule ſpeciem vocat, vt non quæreretur, an eſt hic homo Plato: ſed ne omnino, an Plato eſt homo. Suſtulit è ſyllogiſmorum ſimplicium doctrina concluſiones ex propriis enuntiatis, nec vllũ præceptum de iis poſuit, cùm tamen affirmet per artes à ſe traditas trium figurarum (vt ait) omnes ſyllogiſmos concludi. Ariſtotelei autem Ariſtotelẽ hìc defendunt, quia ſingularia reiicienda eſſe dicant à diſciplinis. Quaſi verò de ſingularibus & ſpecialibus non poſsit eſſe generale & vniuerſum præceptum. Ariſtotelis igitur has nugas ſequutus, reiicis ab arte, credo, hypotheſim, & quæſtionem ſingularem tollis: ad inuentionis locos dicis nil Opimij nomen, nil Decij perſonam, denique nullam definitam quæſtionem & circunſtantiis concluſam pertinere. At enim cùm quæritur, an Opimius iure Gracchum necauerit, nonne & perſonæ, & cædis, tum facta, tum cauſſas, tum reliqua argumentorum genera ex inuẽtionis locis requiro? Ex inuentionis igitur locis, non

Hypotheſis etiã pertinet ad artem.

ſolùm generalis quæſtio, ſed ſpecialis etiam diſputari poteſt. Quòd ſi diceres argumenta, quæ de quæſtione poſita oriuntur, niſi vniuerſe & generaliter tractentur, vim nullam habere, aliquid quod intelligi & probari poſſet, affirmares: vt in Opimij defenſione ſi dicas, Ex ſenatuſconſulto necauit: iure igitur fecit. ratio perinfirma in hoc genere plerunque ſit: niſi propoſitio generaliter ſtatuatur, vt id omne iure fieri, quod ſenatuſconſulto factum ſit: id inquam, perſpicuè & probabiliter diceretur, tametſi ex parte quadam, non totum: argumenta enim ſingularia ſunt quædã, quæ ſic enuntiari non poſſunt, vt Plato eſt philoſophus, idémque Athenienſis, quare & Athenienſis quidam philoſophus eſt. At hebes & impolitũ hominum genus Antonij voce appellas, qui putãt etiam controuerſias, id eſt, peculiares & definitas quæſtiones, non ſolùm generales & vniuerſas locis inuentionis explicari. Obſecro, mi Cicero, deſine haſce magnificas nugas tanti venditare. Ariſtotelem iſtum tam captioſum, tam mendacem, tam vanum abiice: noli hominis huius tam multas ineptias iudicium tuũ nominare: ſperabã me, cùm primo iſta dicerentur, ſcientiã quandã percepturũ ſingularem & admirabilẽ, quam cæteri antea omnes dicendi magiſtri ignoraſſent: at fumũ dũtaxat video liberali doctore certè minimè dignũ. Similia duo ſunt, vnũ, quod argumentorũ genera loci à te nominãtur: alterũ, quod mones vt diſcat orator, vnde emanent communes loci: grammaticæ etymologiæ octo partes poterant appellari etymologiæ loci: primus de nomine, ſecundus de pronomine, ac de cæteris partibus orationis eodẽ modo: poterant dialectici iudicij multiplices loci nominari in ſyllogiſmorum & ſimplicium & coniunctorum modis. *Loci inuẽtionis.*

Ariſtoteles primus, vt argutulus & ſpinoſus fuit, excogitauit, vt genera argumentorum τόποι, id eſt, loci dicerentur, párſque illa dialecticæ τοπικὴ diceretur. Hinc ortæ ſunt otioſorum & inertium hominum quæſtiones, quomodo differant & locus & argumentum: quaſi argumentum non eſſet ipſe locus: & artis vocabula non ſignificarent aliquando artem ipſam, aliquando res artibus propoſitas: vt nomen aliquando ſignificet nomen, id eſt partem orationis: aliquando rem ipſam illi parti propoſitam: vt Cicero, Cato: ſic argumentum indicat. aliquando artem argumenti, aliquando rem ipſam, quæ arguit & probat. At verò quanto ſimplicius erat inuentionem (ſi hoc nomine priorem Dialecticæ partem placet appellare) definire artem earum rerum, quæ dici de quæſtione poſſent? quæ omnes quoniam probarent & arguerent rem dubiam, argumenta dicerentur: tum argumentorum genera deſcriberentur: loci nullum nomen quaſi proprium interponeretur. Atque hoc è propoſitis duobus alterum: ſecundum ſequitur: iubetur abs te orator videre, vnde emanant cõmunes loci: vnde, quæſo, diſputationes latæ & inſignes? num ex communibus inuentionis argumentis promuntur? & vnde paradoxa, quæ communes locos vocas, nónne ex iiſdem locis, vnde omnis argumentatio diſputatióque ſumitur? Explica totam philoſophiam Ciceronis, quæ communibus locis continetur, de voluptate, virtute, morte, dolore, cæteríſque rebus: argumenta omnia, cauſſæ erunt aut facta, aut aliquid omnino è decem generibus argumentorum. Quid ergo fuit opus, cùm de locis inuentionis monuiſſes, præterea de locis communibus præſcribere? quaſi non & illis hi continerentur? quaſi denique diſputatio vlla eſſet, quæ

Loci cõmunes.

argumentis non vteretur? & argumentorum doctrina inuentioni aliquando non attribueretur? Inuentionis doctrinam nullam tradis: eam verò (quoniam oratori tuo ſubiicis) debueras totam locis decem cauſsis, factis, ſubiectis adiunctis, diſſentaneis, nominibus, comparatis, diſtributionibus, definitionibus, teſtimoniis concludere & declarare: nihil autem definis, nihil diſtribuis, nihil omnino inuentionis exponis: quare non diſputabo tecũ pluribus iſta de re: nunc de diſpoſitione videamus. Hæc autẽ duplex eſt, altera ſingulorum argumentorum, coniunctorum altera: illic ſyllogiſmus eſt ad res omnes iudicandum: hîc methodus ad clarius percipiendum. Hæc verè deſcripta dialectica (quod tuus Ariſtoteles in Rhetorica magno ſectatorum ſuorum detrimento tam miſerè confundit) docet ac demonſtrat: ex ſyllogiſmorum doctrina regulam certiſsimi & conſtantiſsimi iudicij nobis inſtituit, vt ſtatuamus quæ vera & quæ falſa, id eſt, quæ verè bona, mala, vtilia, inutilia, honeſta, turpia, iuſta, iniuſta, expetenda, fugienda, firma, infirma: aut contrà quæ falſò talia eſſe dicantur: hoc enim præſtat aurea illa ſyllogiſmi diuináque regula. Ex artificioſæ verò methodi lumine, cùm res & vniuerſæ generaléſque præceſſerint, & ſubiectæ partes ſequantur, omnéſque mirifica illa antecedentium & conſequentium connexione ac collocatione ita diſpoſitæ ſint, ſanè fit vt & doceantur apertius, & multò facilius intelligantur: hæc artificioſe ſiquidem methodi claritas eſt. Tu verò quomodo iſtam nobis explicas dialecticæ diſpoſitionis doctrinam? Quid de ſyllogiſmo ad ſingularum quæſtionum iudicium? quid de methodo ad coniunctarum ordinem & collocationem? Vtriuſque aliquid Ariſtotelis tui modo

Diſpoſitio duplex: Syllogiſmus, Methodus.

confundis: neutrius artem vel innuis. Nam cùm de inuentione, quæ voluiſti, dixiſſes, tum de iudicio & delectu argumentorum præcipis, eadem ſcilicet quæ in oratorio ſecundo, & in partitionibus, antequam tamen de diſpoſitione dicas: vt mirum Dialecticam tenentibus videri poßit, quid artis hîc exponas. Nam cùm quinque partes eloquentiæ tuæ facias ex dialecticis & rhetoricis cõfuſis, inuentionẽ, diſpoſitionem, elocutionẽ, memoriam, actionẽ: prima parte deſcripta de iudicio præcepta ponis, quæ tamen ad nullam de quinque partibus partem referas. In dialecticæ diſpoſitionis primã parte, id eſt ſyllogiſmũ incidis: delectũ inuentarũ rerum quæris, artẽ nullam eius eſſe putas: imò diſpoſitionis nihil hîc eſſe ſentis, & tanquam cæcus in Ariſtotelica caligine titubas. At verò M. Tulli, delectus iſte tuus iudicium dialecticũ eſt: & arte omnium artium pulcherrima ſuauißimáque comprehenſum. Si argumenta reperta, & quæſtioni cõparata luce ſua non pateant, aliis clarioribus repertis, & ad ſyllogiſmi regulam compoſitis id intelliges. Hanc verò tam ſingularem doctrinam caue ne doctrinæ expertem iudices. Quid enim Stoici, quos acerrimos diſputatores ſemper exiſtimaſti, quid reliqui dialectici, an vanam & inanem ex tot conclusionum generibus & modis doctrinam tradiderunt? An ſyllogiſmus, quo res omnes æſtimantur, & ſimplex & coniunctus artem nullam habebit? O dies fruſtrà nobis conſumptos in audiendis dialecticis, ſi modò vera prædicas! I verò nunc, & teſtificare te, quicquid iudicij habueris, huc totum contuliſſe, qui micam tui iudicij nullam ſanè iis in rebus adhibueris. Vtinam, mi Cicero, in explicando iudicio iudicium tuum potius adhibuiſſes, quàm Ariſto-

Iudicij ars eſt ſyllogiſmus.

telis mendacia ſecutus eſſes. Credo enim & huius erroris Ariſtotelem tibi magiſtrum fuiſſe, qui tametſi de ſyllogiſmis ſimplicibus tam multa cumulauit, tamen nullum eorum vſum docet, nec iudicij nomen vſquam adhibet: & niſi me memoria fallit, in quibuſdam rhetoricis hunc tuum delectum argumentorum inſtituit. Audiuiſti itaque iudicium rebus inuentis adiungendum eſſe, quoniam vt à fœcundis ſegetibus non fruges ſolùm, ſed etiam frugibus inimiciſſimæ herbæ gignuntur, ſic ab ingeniis doctrina præſertim excultis, & tanquam ſubactis nonnulla aut leuia, aut inutilia cogitantur, quorum magnus delectus habendus ſit: quod ſanè verum eſt: id ad diſpoſitionem nihil attinere, ſimpliciter credidiſti. Itaque in oratoriis dialogis, & in partitionibus, & in hoc oratore poſt inuentionem monuiſti de iudicio: tum diſpoſitionis artes explicaſti, quaſi iudicium diſpoſitionis non eſſet. Quanto verò in populi cauſſis, quàm in huius doctrinæ ſtudiis acutior es? Teſtis adducitur vel Catone ſanctior? ei nihil credis: vitam, mores, voluntatem, cauſſas, omnes teſtimonij excutis, omniáque efficis, ne quid eius teſtimonio tibi noceatur. At in explicandis artium decretis (vbi longè maxima non credulitas, ſed prudentia eſſe debeat) audis illum doctorem affirmantem iudicium partem eſſe dialecticæ, & diſpoſitione ſyllogiſmi ac concluſione deſcribi: fateris, atque etiam ſcriptis libris profiteris. Audis hunc quinque partes eloquentiæ conſtituentẽ, inuentionẽ, diſpoſitionem, elocutionem, memoriam, actionem: iudicium verò artis nihil habere: fuſum quendã & latè per omnia ſparſum ſenſum eſſe: id quoque credis & ſequeris, & præceptis teſtaris. Quamobrem collige teipſum, & ad academię ſpa-

tia (vnde te oratorem tantum, quantus es, extitiſſe prædicas) reuertere: ex illis curriculis reminiſcere, quàm non præcipitãdum iudicium, quàm cohibenda & ſuſpendenda non perſpectis rerum cauſſis ſit aſſertio. Cùm autem iſto modo de ſyllogiſmo diſputaſti, de methodo, diſpoſitionis nomine (neque enim ſyllogiſmum diſpoſitionis partem eſſe vidiſti) pauca præcipis, & ex ea partitionem orationis eam deducis, quam & poſtea repetis, & in tuis omnibus oratoriis libris adhibuiſti in exordiũ, narrationem, confirmationem, perorationem. Hoc igitur loco dialecticę methodi aliquid ineſſe video: quia ſumma ponitur initio, quæ vt ſimplex aut multiplex eſt, ita diſpoſita, deinde diſputatur & peroratur. At ſancte Iuppiter, quantas hic Ariſtotelis vnius tenebras aſpicio? gloriatur ille philoſophus ſe ſyllogiſmi inuentorem & doctorem inter homines primum fuiſſe. Verùm quàm neſcit hic inuentor inuenti ſui doctrinam? quàm potius totum ignorat vſum? Syllogiſmus, quòd ad artem eius attinet, eſt cõſtans argumenti diſpoſitio cum partibus quæſtionis, qua ipſa quæſtio vera falſáue iudicatur. Ariſtoteles cùm de diſpoſitione præcipit, ſyllogiſmum diſpoſitionis nihil eſſe intelligit. Syllogiſmus, ſi ſpectes eius vſum, eſt iudicij, eſt delectus omnibus in rebus vnica & ſingularis regula: Ariſtoteles cùm de delectu & iudicio præcipit, ſyllogiſmum iudicij & delectus nihil eſſe cognoſcit. Neſcit igitur Ariſtoteles ſyllogiſmi doctrinã, neſcit vſum. Methodus, ſi ad perſpicuè docendũ via quæratur, eſt diſpoſitio rerum ab vniuerſis, & generalibus principiis, ad ſubiectas & ſingulares partes deductarũ: Ariſtoteles (quem ſui quidam ſectatores & æmuli, methodi laude tollunt in cælum) cùm de rerum, quæ inuẽtæ

Vnde orationis partitio in quatuor partes.

Ariſtoteles neſcit ſyllogiſmi nec artem nec vſum.

iam ſunt & reperta, quæ ſelecta ſunt etiam atque iudicatæ, ſumma collocatione & diſpoſitione agitur: de methodo nihil ait, nec diſpoſitionis huius quicquam eſſe ſentit. Methodus, quod vſus eſt, eſt lux vniuerſi illius ordinis, qua res ita diſpoſitæ docentur apertius, & facilius percipiuntur: cùm de iſta diſpoſitionis vtilitate agitur, Ariſtoteles methodi nihil eſſe credit, ſed quatuor partes orationis facit, exordium, narrationem, confirmationem, perorationem: & in ſingulis hiſce partibus artes inuentionis maximas commentatur. Neſcit igitur Ariſtoteles methodi doctrinam, neſcit vſum. Deus bone! vereor ne tantæ rerum tenebræ perinde percipiantur ab aliis, atque animo peruideo: dico enim hanc orationis partitionem vitioſiſſimam eſſe, & quia veræ partes orationis nullæ hîc oſtendantur, & quia tota ars incredibili confuſione his partibus inuoluatur. Atque primùm de veris partibus dicamus, vt falſæ cognoſcantur.

Ariſtoteles neſcit methodi nec artẽ nec vſum.

Orationis partes dico eſſe, inuentionem, diſpoſitionem, elocutionem, memoriam, actionem, ſi placet iſtas artis partes eſſe: quamobrem? quia opus cuiuſlibet artis ex omnibus eius partibus diuidendum & conſiderandum eſt: grammaticæ opus eſt ſermo: cuius laudes, vt rectè diuidantur & conſiderentur, ſanè ſpectanda eſt in ſingulis verbis etymologia, & proſodia ſi proferatur, orthographia ſi ſcribatur, in coniunctis, ſyntaxis: & totidem partes erunt operis, quot artis. Opus dialecticæ eſt diſputatio: eius igitur virtutes ex inuentionis & diſpoſitionis artibus diuidantur & examinentur neceſſe eſt: & totidem partes operis erunt, quot artis: nec verò quicquã differt ars ab artis opere, niſi vt cauſſa ab effectu: ars eſt facultas efficiendi: opus effectus ipſe. Sic Ariſtoteles

Orationis partitio vitioſa.

(qui tenebras iſtas tam multas vel peperit primus, vel certè auxit & confirmauit) docet analyſim dialectici operis ab effectiōne, id eſt geneſi, differre. Ponatur igitur fundamentum illud, & totus ſyllogiſmus concludatur:

Opus artis ex omnibus artis partibus diuidendum eſt & conſiderandum.
Oratio eſt opus artis, nempe rhetoricæ (vt tu ais)
Oratio igitur ex omnibus artis, id eſt, rhetoricæ partibus diuidenda eſt & conſideranda.

Quare ſi diuidenda eſſet oratio iam facta, eſſet ſanè ex artis tuæ quinque partibus diuidenda: & ſi facienda eſſet, eius partes ex partibus artis ſumendæ eſſent, vt inuentio res ſuppeditaret, diſpoſitio collocaret, elocutio exornaret, memoria comprehenderet, actio pronuntiaret. Atque hæc de veris partibus: Ariſtotelis partitionē & confuſionē videamus. Etenim quid de grāmatico ſentias, qui cùm totam etymologiā ſingulorū vocabulorū, totam proſodiā, totam item orthographiā expoſuerit, tum paret de collocatione coniunctorū & ſyntaxi formulas exponere: ac partiatur orationē duas in partes, nomen & verbū, & ad iſtas duas partes omnē illam etymologiæ, proſodiæ, orthographiæ doctrinā variè confuſam reuocet: nulla ſyntaxis cōmunia præcepta propriè declaret: quid de literatore iſto iudicabis? quid etiā de dialectico dicas, qui cùm deſcriptas habeat inuentionis partes ex omnibus argumentorū generibus ac modis, polliceatur nobis ſyllogiſmi diſciplinā & artē: túmque diuidat ſyllogiſmum tres in partes, Propoſitionem, Aſſumptionem, Cōplexionem, ſpecies eius nullas explicet, ſed deſcriptas, inuentionis artes ad illas ſyllogiſmi partes cum magna confuſione referat: doceat & propoſitionum, & aſſum-

ptionum, & complexionum inuentionẽ & copiam: quid de tali ſophiſta ſenties? quid inquam, de tali & grammatico & dialectico ſtatues? Tu verò, vt opinor, non doctorem, ſed turbatorem vtrumque æſtimabis. Conſtituatur igitur fundamentum illud diſputationis noſtræ,

Summæ cõfuſionis eſt in vna artis parte alias partes antecedentes confundere, partis ipſius etiam artem nullam tradere.

At Ariſtoteles in vna artis parte alias partes antecedentes confudit: eius ipſius partis nullam artem docuit.

Summæ igitur confuſionis author fuit.

Agè verò aſſumptionẽ illam planã faciamus. Inuentionem rhetoricæ partẽ primam facit Ariſtoteles, falſo vt antea docui, quia dialecticæ propria eſt, ſed tamẽ rhetoricæ partẽ facit, & eius multiplices artes primo artis vniuerſæ loco conturbat in probationibus tum artificialibus & morũ, & affectuum, & rationum in locis & propriis cauſſarũ, quæſtionúmque, & cõmunibus exemplorum atque enthymematum: tum in artificialibus: vt legum, teſtium, pactorum, quæſtionum, iuriſiurandi: tandem elocutione etiam prius confuſa peruenit ad diſpoſitionem, vbi de ſyllogiſmo, vt iam dixi, nil præcipit, nec ſyllogiſmum diſpoſitionis eſſe ſuſpicatur: nihil de methodo perſpicuè tradit, id eſt, de diſpoſitione nullam doctrinam interpretatur, ſed obſcura quadam, nec ipſi Ariſtoteli nota methodi ſpecie partitionem orationis fabulatur in exordium, narrationem, confirmationem, perorationem: quibus in partibus incredibili caligine inuentionis artes antè iam contextas retexit ad exordium demonſtratiuũ, iudiciale, deliberatiuũ: ad narrationem

demonſtratiuam, iudicialem, deliberatiuam : ad confirmationem demonſtratiuam, deliberatiuam, iudicialem: & variis altercationum ſophiſmatis interpoſitis implicat : nullam diſpoſitionis, vt dixi, doctrinam tradit. Vtinam mentes tam ſapientes, quàm ſenſus, haberemus! Ædificanda domus fuerit, lapides è latumiis ſint eruti, latomus idoneos probauerit, reiecerit alienos: quid ſupereſt, niſi vt diſponantur, & murus ac domus conſtruatur? an non delirus architectus habeatur, ſi lapidibus inuentis & probatis, tanquam horum nihil actum ſit, nos ad latumias remittat, nec lapidis cum lapide compoſitionem & coniunctionem inſtituat? At Ariſtoteles hic delirus architectus eſt, latumias inuentionis totas effodit & exinaniuit: iudicium & delectum adhibuit : vtiles lapides ſelegit, inutiles reiecit, id eſt earum rerum artes propoſuit & explicauit: ad ſtructuram & diſpoſitionem vbi peruenit: nihil ædificat, nihil conſtruit, ſed quaſi adhuc nihil inuentum ſit, nos ad latumias redire iubet, locos inuẽtionis pro diſpoſitionis modis & regulis neſcio quomodo ſomnians rurſum in falſis hiſce partibus cõfundit. O philoſophum ſpecie ac nomine quàm veritate & virtute maiorem! Alexandrum Macedonem propter multas excellẽtis regis artes poſteritas omnis iure meritóque miratur: at hunc philoſophum, quia regis illius, credo, magiſter fuiſſet, plerique tanto ſapientia reliquis omnibus ſuperiorem crediderunt, quanto diſcipulus eius armis potẽtior extitiſſet. Sed res ipſa diligẽtius ſpectata, tenebras hominis & nugas demonſtrat. Opus Rhetoricæ partitur ex vna duntaxat eius parte: diſtributio enim orationis in exordium, narrationem, confirmationem, perorationem ex diſpoſitione ſola eſt, quæ ad tuum iudicium(qui

quinque facis eloquentiæ partes) vna de quinque partibus & ſola eſt: & quidem ita partitur, vt de diſpoſitione nihil præcipiat, ſed inuentionem antè traditam pro diſpoſitionis doctrina conturbet & confundat. Quãobrem, mi Cicero, vt ſæpe iam moneo, Græculum hunc philoſophum contemne ac deſpice: ac tam ſimpliciter ei credere deſine: conturbauit dialecticam totam: conturbauit rhetoricam: mores multis ſanctis monitis à Platone formatos, ipſe quoque calumniis ſuis corrupit. In phyſicis multa malicioſe, multa impiè deprauauit. Deſine inquam hominis huius deliramentum, iudicium tuum appellare: ac ne dij Ciceroni tàm vehementer offenſi ſint, vt ei tam imbecillum, támque infirmum iudicium donauerint. Sed de tertio partitionis tuæ membro dicamus, quomodo ſit oratori dicendum: ſatis enim de duobus ſuperioribus dictum eſt, & quid, & quo loco diceretur: & quantas Ariſtoteles illis partibus tenebras offuderit. Hìc quanti nos glires tibi videmur? quanto, quámque alto ſommo ſepulti? eodem difficultatis argumento quoties iam excitamur? quinto enim loco idem exordij argumentum repetitur. Rem difficilem dij immortales, atque omnium difficillimam (ais) Perge inquam, rem valde difficilem ſentio: & te vehementer occupatũ video. Memoriam hìc cõtemnis (hoc antea in partitionis imperfectione reprehendi) & quidem contemnis, quia ſit ea communis artium multarum: quo argumento quid intelligas, ſanè vix intelligo. Etenim ſi memoriæ vſum exiſtimas communem eſſe multarum artium, vt hæc memoria teneantur, libenter aſſentior: quinetiam de meo, ſi vole s, addo omnium non modò artium, ſed quarumuis aliarum rerum, quæ in hominis ſenſum aut intelli- Quĩta repetitio

gentiam cadant, memoriam eſſe communem. At iſta ratione fuit inuentio tibi & collocatio contemnenda, & deinceps elocutio & actio: quoniam omnium rerum pariter communes ſunt. Si autem multarum artium eſſe dicis de memoria præſcripta quædam & formulas exprimere, id nullo modo concedam. Nam quicquid eſt
Memoria. *artis, qua memoria poſſit adiuuari, ordo ac diſpoſitio rerum eſt qua quid primum, quid ſecundum, quid tertium ſit, animo cernamus. De locis autẽ & imaginibus, quæ vulgo dicuntur, valde ſunt inepta, & à quibuſdam artis magiſtris meritò deriſa: quot enim imagines Philippicæ Demoſthenis deſiderabunt? ordinis porrò quoniã ſola dialectica diſpoſitio doctrina eſt, ab ea ſola memoriæ præſidium & ſubſidium peti poteſt. Quare vt inuentionem & diſpoſitionem, quod initio poſui, ſic memoriam illi arti veriſſime poſſis attribuere. Dicendi modus ſequitur, quem partiris bifariam in elocutionẽ & actionem, laudo: de actione multa magnificè deſcribis, quæ probo: actionem reiicis velut communem, non laudo: has*
Actio. *enim partes duas eloquentiæ proprias eſſe iudico. At inquis, orator vna excellit elocutione, cætera in ea latere indicat nomen ipſum. Non enim inuentor aut compoſitor, aut actor hæc complexus eſt omnia, ſed & Græcè ab eloquendo ῥήτωρ, & Latinè eloquens dicitur. Bene ſanè diſputas, & peracutè moueris: ῥήτωρ ἀπὸ τοῦ εἰρῆσθαι, & eloquens ab eloquendo dictus eſt, fateor: & elocutio, quia, vt ais, ῥήτωρ complexus eſt hæc omnia: complectitur actionem, eſto. Sed, mi Cicero, non vides hoc argumentum totum à me eſſe? elocutio nomen generale eſt, & ſignificat tropos & figuras, & totum dictionis ornatum: ſed complectitur etiam actionem, vt ais, &*

quidem multo magis complectitur & ſignificat, quàm dictionem ipſam : vt in grammatica cùm definitur ars ipſa doctrina rectè ſcribendi & rectè loquendi, loqui refertur ad vocem & proſodiam: vt ſcribere ad manum: ita rhetorica definiri poteſt doctrina bene ſcribendi & bene dicendi, vel orandi, vel eloquendi : & orare ac eloqui propriè ad pronuntiationem pertinere intelliguntur: ſed vſu quodam etiam refertur eloqui ad troporum & figurarum dictionem, vt elocutio hæc ipſa dictio iam dicatur. Quare, ſi vis, argumento tuo vtar, concludam pronuntiationem oratoris eſſe propriam.

Quod indicatur oratoris nomine, eſt oratoris proprium:

Pronuntiatio indicatur oratoris nomine.

hoc enim ſignificat & orator, & eloquens, & ῥήτωρ.

Pronuntiatio igitur eſt oratoris propria.

Redeamus verò ad fundamentum illud ſummæ diſtinctionis initio poſitum: tres enim ſunt artes, quas iam ſæpius nomino, communes maximè, maximéque generales, Grammatica, Rhetorica, & Dialectica: duæ priores ſunt ſermonis & linguæ : tertia rationis & prudentiæ: hæc cogitat & perpēdit omnia: illa cogitata purè & ornatè pronuntiant: Grāmatica docet purè ſcribere, ac pro temporis ratione contendere, inclinare, inflectere ſyllabæ modum: Rhetorica docet ex tropis & figuris ornatè dicere: eadem non ſolùm graues, & acutos, & inflexos ſonos (quod à Grammatica didicerit) ſed vt orator animum audientis moueri volet, ita certum tota oratione admonebit ſonum : vt contenta voce atrociter, ſummiſſa leuiter, inflexa miſerabiliter, inclinata grauiter & acerbè dicat: geſtum corporis ac motum ad vocis modulationes

& varietates accommodet: ídque Rhetorica non vt cõmune, ſed proprium declarabit. At cum hiſtrionibus, dices fortaſſe (nihil enim hîc dicis) illud eſt oratorib⁹ cõmune, vel hîc nos potius illorũ iuuamur & inſtruimur arte. Sic à Satyro Demoſthenes, & tu (ſicuti audiui) à Roſcio, & AEſopo adiutus es. Ego verò hæc eò pertinere non ſtatuo, vt quia hiſtriones in pronuntiandi dignitate elaborarunt, & ab iis oratores quidam adiuti ſunt: idcirco ars pronuntiandi, non ſit oratorum ſed hiſtrionum propria: de hominibus hæc dicuntur, non de artibus. Cùm Romæ eſſet auditum Hortenſium eſſe dicturum, hiſtriones eò conueniebant, vt ab eo geſtus dignitatem & præſtantiam diſcerent. Hoc modo igitur extorquebo vt hiſtriones, oratorum diſcipuli eſſe videantur, non magiſtri. Artes ex ſua natura, non ex hominũ ſtudiis metiendæ & æſtimandæ ſunt. Nemo inter artes liberales artem hiſtrionicam numerat: attamen ex his duas grammaticam & rhetoricam fatemur eſſe ſermonis non ſolùm texendi & ornandi, ſed efferendi ac pronuntiandi. Quare quemadmodum dialectico inuentionem, diſpoſitionem, memoriam merito aſsignamus, ſic elocutionẽ & actionem oratori propriam relinquamus. Quod quidẽ neſcio quomodo velut aliud agentes apud te Craſſus & Antonius indicant, cùm Antonius, qui ad ingenÿ prudentiam & conſtantiam inueniendi, diſponendi, & recordandi propius accederet, haſce tres partes oratorio ſecundo tractet & explicet: Craſſus (cuius magnificentior eſſet oratio) reliquo ſermone laudes elocutionis & actionis perſequatur, vt quæ erant in oratoris nomine antè confuſa, Dialectica & Rhetorica, partitione illa diſtinguerentur. Sed iam tertÿ

In oratoriis dialectica & rhetorica ſeparantur à Cicerone.

membri pars altera exponenda eſt: vnica autem eſt elocutio, vnde promi poßit orator, & nomen ipſum oratoris indicat ſolam elocutionem oratoris eſſe propriam, cætera in eo latere: quod tibi hactenus concedã, vt æſtimentur in elocutione ita latere, vt animus in corpore: ſic enim antea inuentionem, diſpoſitionémque cum elocutione comparaſti: non autem tanquam elocutionis ſplendore reliquarum partium dignitas obruatur: maior eſt enim inuentionis & diſpoſitionis prudentia, quàm vt cum ſola eloquentia comparetur: & paulò antè confirmabas multos infantes actionis dignitate, eloquentiæ fructum tuliſſe: diſertos verò deformitate agendi multos infantes habitos eſſe: vt non ſine cauſſa tribuiſſet Demoſthenes & primas & ſecundas & tertias actioni. Non igitur maiores illæ nobilioréſque partes latent in elocutione: ſed elocutio cùm ab his & ſenſum & ſpiritũ hauſerit, ſtatum ſuum præclarè tuetur. Verùm multa genera facis elocutionis: philoſophi verecundè dicunt & molliter: ſophiſtæ ſuauiter & argutè: hiſtorici æquabiliter & fuſe: poëtæ numeris cùm ſint aſtrictiores, reliquis tamen generibus dicendi licenter vtũtur & liberè: quæ omnia quidem orationis genera eloquẽtiæ propria ſunt: cùm ſoli rhetoricæ proprius omnis orationis ornatus cõcedatur. Quare quanuis in ſingulis non omnes dicendi laudes poſitæ ſint, ea tamen ſunt etiam oratoris: & ſimilibus propoſitis argumẽtis ſimiliter ac illi ſunt locuti, perfectus orator diceret: nec hoc loco ſicut antea de ſophiſtis dictum eſt (quos hîc inutiliter cum oratore denuò comparaſti) ſatis aptè facta eſt iſta diſtinctio: ſed tamen in his præclaris differentiis conſtituendis, quid attinet quæ ſunt inuentionis, inculcare? Philoſophi ſe-

Elocutio. Repetitio.

dare malunt, quàm incitare, de placatis rebus ac minimè turbulentis docendi cauſſa, non capiendi loquuntur: ſic ſophiſtis ais propoſitũ eſſe non perturbare animos, ſed placare potius: nec tam perſuadere, quàm delectare. Itaque magis concinnas exquirunt ſententias, quàm probabiles, à re ſæpe diſcedunt, intexunt fabulas: ſic de hiſtoria poſtremò loqueris: in qua & narratur ornatè, & regio ſæpe aut pugna deſcribitur, interponuntur etiam ſæpe conciones & hortationes: quid, inquam, hæc omnia, quæ non imprudenter effudiſti, ſed de induſtria palàm atque apertè collegiſti, non elocutionis (de qua ſola nunc diſſeris) propria ſunt? nunquid inuentionis ea ſunt omnia? quàm verò ridiculum eſſet cùm de generibus diceres argumentorum, figurarum diſsimilitudines interponere: tam hoc tempore ineptum iudicandum eſt, cùm de differentiis præcipitur elocutionis, quæ ſunt inuentionis admiſcere. O te, M. Cicero, ſapientem, ſi Apollinem veriſsime tibi conſulentem audire voluiſſes. Meminiſti enim quemadmodum tibi de tua laude ſciſcitanti reſponderit, vt naturam potius ducem, quàm multorum opinionem ſequerere. Ingenio prorſus admirabili, acerrimo iudicio natus eras: quibus bonis quoties liberè vti voluiſti, Cicerone præſtantiorem virum neminem vnquam iudicaui. Epilogus tertij capitis. *At quo te ſimplex & credula de inertibus magiſtris opinio deduxerit, tam multa in primæ reprehenſionis parte tertia peccata admonere te poßũt. Partitio ipſa primùm ſi vera eſſet, tamen eſſet partis vnius omißione vitioſa, at falſas partes amplectitur, inuentionem & diſpoſitionem, quas elocutione tum inferiores, tum ſuperiores facis: eaſdémque oratori & tribuis & detrahis: falſam & inutilẽ quæſtionum partitionem inſtituis: quid?*

quod affirmas quæſtionis ſpecialis nullã eſſe artem? quod argumentorum locos à communibus locis neſcio quomodo diſtinguis? quod expers artis iudicium putas? quod egrederis toties? quod tam inutiliter, támque ridiculè idem procœmium repetis? quod elocutionem philoſophorum, ſophiſtarum, poëtarum, hiſtoricorum oratoris eſſe negas? Quare deſine (quod toties iam moneo) iudicium tuum hîc iactare, nunquam mihi tui eſſe iudicij tantam egeſtatem perſuaſeris. Atque has tam duras, támque obſcuras ſalebras preteruecti, nondum tamen oratorem vel oratoris ſpeciem (nec enim facile eſt diuinare vtrum quæras) in Latio, in Græcia, in ſophiſtarum ſcholis, in inuentione, diſpoſitione, memoria, actione, elocutione philoſophorum, ſophiſtarum, poëtarum, hiſtoricorum reperimus. Ad id igitur quod poſtremò primæ reprehẽſionis loco poſitũ eſt, accedamus: in oratore tractando fortaſſe fœlicior es, quàm fueras in inueſtigando. Audiamus igitur quæ tua definitio ſit, quæ ex rebus adiunctis facta ſit exornatio. Non ſit inuentus orator tam multis in regionibus: an nuſquam tandem reperietur? Erit, ais, eloquẽs is, qui in foro, cauſiſq; ciuilibus ita dicet, vt ꝓbet, vt delectet, vt flectat. Rem nouam, dij immortales, miniméque omnium abs te in hac diſputatione ſperatam. Quid eſt Rhetorica, M. Tulli? nónne doctrina de omnibus rebus bene dicendi? nónne inuentionis, diſpoſitionis, elocutionis, memoriæ, actionis artes vel à te eloquentiæ nomine confuſæ, generales ſunt, & communes omniũ rerum? quid eſt igitur de quo bene dici non poſsit? cur igitur in foro cauſiſq; ciuilibus potius, quàm omnino in omnibus locis atque rebus? Quanto melius in oratoriis ac verius græculos huius ſententiæ authores irriſiſti,

Quartũ caput.

Definitio oratoris inconſtanter inſtituta.

qui inciuiles & forenſes cauſſas oratorem detruderent ac compingerent? quanto conſtantius ibidem de vi oratoris ac poſſeßione docuiſti, vt de omni re quæcunque eſſet poſita, ab eo ornatè copioſeq́; diceretur? At hîc oratorem in iudicia & conciunculas velut in vincula coniicis: illic nullis terminis circunſcribis, quominus liceat ei vagari quo velit. Agè verò tollatur forum, ne ſit iſta per diſertos vel eloquentes homines litigandi ratio, dicat pro ſe quiſque, patronum non adhibeat, nulla ſit ad populum dicendi poteſtas, Reſpublicæ regum aut tyrannorum dominatione teneantur, legibus à principe ſcriptis pareatur: quæ omnia & facta ſunt aliquando, & natura fert vt accidere in poſterum queant: an eloquentia, quia locum abs te nuſquam definitum obtineat, nullum prorſus obtinebit? langueſcet? peribit? At, inquies, cæteris omnibus in rebus non inficior eloquentiam poſſe verſari: ſed magis aßiduè, & maiori cum laude in forenſibus cauſis occupari dico. Teneo, inquam, ſed tamen quî diuinare iſtud poteram, cùm verbis aliud exprimeres? At verò id falſum eſt: cùm ſit aliquando tempus illud, quo nullam in foro laudem orator aſſequatur. Quare cogita iſtud quale eſt, quòd definitio tua non ſemper oratori conueniat. Reminiſcere quæ antea de lege definiendi tradideris: ideas Platonis in memoriam redige, quas ille gigni negat, & ait ſemper eſſe: at id quod nobis definis, natū aliquando eſt, quia non ſemper fuit: nec eſſe iſtiuſmodi neceſſe eſt, cùm poßit accidere contrarium: atque hîc etiam dicam quod te admiraturum arbitror: ſi compares reliqua omnia genera rerum, quæ poſſunt eloquentia tractari, cum forenſibus & ciuilibus caußis, dices Oceanū cum ſtilla muriæ eſſe

comparatum: tot decreta diſputantur in omnibus diſciplinis infinitis voluminibus, tot hiſtoriæ, tot conſolationes, tot epiſtolæ, tot legationes, tot explicationes rerum & diſputationes, quæ quotidie accidunt, an eloquentiæ ornatum, an pronuntiationis gratiam non capiunt? Addis in iſta definitione, ita dicet, vt probet, vt delectet, vt flectat. O cæcam & lubricam definitionis rationem: negaſti antea inuentionem eloquentiæ eſſe propriã, & quiddam proprium longe perfectius ſimulaſti te cogitatione & animo complecti: at tunc quod antea repudiaras, repetis: & oratoris perfecti primam laudem facis, docere: vnde porrò vis iſta docendi emanat? an è luminibus & ornamentis elocutionis? nihil minus, ſed tota inuentionis eſt: vnde etiam & delectandi & mouendi reliquæ partes multò copioſius & abundantius oriuntur, quàm ex elocutione. Teſtem ignotum & peregrinum nullum proferam, teipſum tibimet opponam: in oratorio ſecundo inuentioni non ſolùm fidem, ſed delectationẽ & motum ſubieciſti: in partitionibus idem feciſti. Inuentio igitur quæ tibi antea non tam inſignis ad oratoris laudẽ videbatur, quàm neceſſaria: eadem nunc omnium laudum (quas habeat orator proprias) propemodum ſola effectrix & mater videtur. Simillimè verò ac ſi pictor aliquis tibi tabulam eximiam pollicerètur, negaret ex vllo colore vulgari futuram: non è nigro, nõ candido, non rubro, non viridi, non purpureo, non ceruleo: tandem cùm diu multúmque emptorem ſuſpendiſſet: è quo tandem colore rogares, tabulam iſtam mirabilem conficies: ex viridi reſponderet & ceruleo: nónne meritò pictoris illius vanitatem & iactantiam irridendam & explodendam indicares? at tu quid ais? talem ora-

torem ſingam & informabo, qualis nunquam fuit: neque enim è Latinis, è Græcis oratoribus, è ſophiſtis quiſquam talis extitit: non eſt iſta perfectio in inuentione, diſpoſitione, memoria, actione, elocutione philoſophorum, ſophiſtarum, hiſtoricorum, poëtarum: hìc cùm expectationem noſtram tam longa, támque prolixa oratione ſuſpenderis: ſi id rogemus, vbinã igitur tanti oratoris virtus ſita eſt? tum reſpondeas, in inuentione: vt tametſi non verbo, re tamẽ ac veritate vim mirabilis huius oratoris in inuentione pòſitam eſſe fateare: quid enim? conſidera, qua ratione expectationem tantam, quantã promiſsione tanta, támque verboſa concitaueras, tandem tueare: conſidera inquã, mi Cicero, Atticáne an Aſiatica ſit iſta tanta & loquacitas & redundantia: definiendus erat initio tibi propoſitus orator apertè, breuiter, propriè: tu res obſcuriſsimas intermiſces & cõfuſiſsimas, tu dimidiã partem operis & libri tui in iſta definitione collocas: tu tandem rebus & impropriis & alienis & falſis oratorem deſcribis & explicas. Sequitur vt tribus officiis oratoris tria dicendi genera (quæ iam dixi oratoris proprium nihil eſſe) accommodentur, ſubtile in docendo, mediocre in delectando, graue in flectendo. Quam generum varietatẽ ſplendidè ſanè & magnificè deſcribis, & verè ſentis in agendis cauſsis adhibendã, vt initio dixi, nobis eſſe: quanuis enim Attici noſtri de poſtremo leuiter (vt dixi) à te diſſentiant, quòd auditorem verè & conſtanter doceri malint, quàm vlla vi inflammatæ orationis impelli ac turbari, tamen veritate victus, me ab illis nonnihil diſiunxi, & ad tuam ſententiam aggregaui: & quanuis hoc efficere ipſe non poſſum, non idcirco in te non laudandum exiſtimo (quanuíſqu

iſtam triplicem docendi, delectandi, mouendi virtutem communem artium & virtutum multarum non rhetoricæ propriam iudico) tamen in actore cauſſarum ſummas & ſingulares eſſe laudes tecum ſentio: neque quicquam maius eſſe iudico. Quamobrē quòd exiſtimas huic ipſi cauſſarum regi atque principi hoc inſtrumentum eſſe tam inſigne, támque glorioſum, fateor & concedo: quòd autem oratori, id eſt vnius artis (vt antè tam acriter egi ac diſputaui) homini, inficior planè ac pernego. Sed tamen tria dicendi genera proponis, eámque partitionē ex decoro deducis: cuius admonitio quid cuique opus ſit, quid conueniat, quid deceat, tametſi eſt in omnibus artibus, imò in omnibus dictis & factis neceſſaria, eius tamen conſilium & doctrina (ſi decori conſilium vllum, ſi doctrina eſt vlla propria) dialecticæ inuentionis diſpoſitioniſque propria eſt. Hîc nos dormire adhuc arbitraris: Magnus (ais) eſt locus hîc Brute, quod te non fugit, & magnum volumen aliquod deſiderat: magnus eſt locus, M. Tulli, fateor: neque tamen valde magnum volumen deſiderat. Vim eius infinitam quandam vides, artem tamen videris non ſatis intelligere. Nam antea dialecticæ ſeparatim aliquid attigiſti, cùm de genere, ſpecie, definitione, partitione, veri falſiq́ regula dictum eſt: & poſtea de inuentione, iudicio, diſpoſitione præcepiſti, tanquā & hæc ab illis diuerſa eſſent: idem ſapientiā ſingulari quidē nomine, ſed parum intelligenter expreſſo nominas. Quid enim eſt ſapientia hæc? Philoſophiáne de moribus? minimè. nam hic cùm honeſtū verbo oportere, & decorū verbo decere appellas: hæc ſeparas & diſtinguis: idq́ alius etiam libris apertius facis. An prudentia eſt in rebus humanis, qualem in ethicis Ariſto-

Decori doctrina ſi vlla ſit, dialectica eſt.

teles tuus definit? ne hoc quidem dici poteſt: nullus enim delectus bonorum & vtilium quæritur: aliud eſt decorum, quod quæritur: aliud bonũ, aliud vtile: An philoſophia de natura & rebus occultis? nequaquam. Neque enim eſt vllum in tota illa ſapientia verbum de decoro: quænam eſt igitur iſta ſapientia? Dialecticáne? hæc enim reſtat è tribus partibus ſapientiæ: non ita videris exiſtimare, cùm de dialectica dixeris antea, & dicturus poſtea ſis, & tamen decori nullam mentionem vnà cum dialectica, nec antea feceris, nec facturus poſtea ſis. Quãobrem vt veteres illi primiq́ philoſophi, cùm cæleſtium orbium conſtantes & ratos motus, cùm ſtellarum curſus & recurſus certos & immutabiles animaduertiſſet, mirabilem quandam harum tot tantarúmque rerum effectricem vim eſſe crediderunt: quid tamen eſſet, ignorauerunt: ſic tu cùm in poëtis, in pictoribus, in hiſtrionibus, in vita, in moribus, in omnibus dictis & factis minimis, & maximis admirabilem modi cuiuſdam & decori rationem pro ſingulari tuo iudicio perſpexeris, captus admiratione, & incenſus velut exclamas, & ſapientiam appellas: ſed quid ſit, qua ratione & via cognoſci poſſit, non demonſtras. At, mi Cicero, ſi qua (vt dixi) decori ars eſſe poteſt, dialectica eſt. Nam ſi decori rationem rhetoricæ artis eſſe putas, neceſſe eſt ſanè vt referas ad aliquam earum partium, quas rhetoricæ tribuis: pronuntiationis autem memoriæ, elocutionis nõ videtur eſſe proprium hoc decretum: neceſſe eſt igitur inuentioni & diſpoſitioni, id eſt dialecticæ (cuius hæ duæ partes propriæ ſunt) attribuas: dialectica inquam iſta decori ars eſt, quæ quid ſit quod deceat, an non deceat, rationes oſtendit, iudicandi regulas præbet: quod tu his verbis quoque in-

dicas, cum ais, Magni igitur iudicij, ſummæ etiam facultatis eſſe debebit moderator ille, & quaſi temperator huius tripertitæ varietatis: nam & iudicabit quid cuique opus ſit, & poterit, quocunque modo poſtulabit cauſa, dicere. Hæc tua verba ſunt, quibus ſignificas decorum eſſe iudicij, & decorum ſeruaturum eſſe, qui poterit iudicare quid cuique opus ſit: ergo doctrina iudicij erit etiam decori doctrina. Hoc autem immenſi vſus eſſe confiteor, ſed artis modicæ, & paucorum præceptorum eſſe dico, quæ dialecticæ & inuentionis & diſpoſitionis inſtitutis continentur. Ab hoc decoro ad genera dicẽdi peruenis: & è ſomno nos excitas. Magnum opus & arduum Brute, ſed ingredientibus conſiderandũ fuit, quid ageremus. Verùm perge, neque enim probare cuiquam potes, non modò ex academiæ ſpatiis, ſed ne ex rhetorum quidem officinis hæc profecta eſſe, vt cùm vigilantem auditorem, & per ſe audiendi cupidum acceperis, toties ſine cauſſa, & eodem, quod moleſtißimum eſt, argumento exagites: ſexies enim iam repetitur. Si, me hercule, de Salamine, aut Marathone (qui rhetorum campi ſunt) apud Gorgiam, aut Iſocratem declamares, vix profectò quiſquam tam molles delicias perferret: in artis autem abſolutione deſcribendà, vbi prudentia & diligentia partes omnes occupauit, iactantiæ & oſtentationi nullum locum reliquit, nos ineptias iſtas quomodo vis perferamus? Sed tamen, vt dixi, perge: de generibus dicendi præcipis, de quibus antea præceperas, vt neceſſe nihil eſſet hæc eadem rurſus inculcare: admiſces in elocutionis generibus denuò quæ ſunt inuentionis, de ſententiis acutis, de ſalibus in genere ſubtili, de affectibus in graui: ſed tamen ex omnibus tuis: in hac quæſtione pec- Repetitio ſexta

catis hoc vnum maximum mihi viſum eſt, quod cùm in oratoriis dialogis de hoc ipſo elocutionis decoro poſt expoſitas omnes oratoriæ ſupellectilis facultates abs te dicatur, nunc nondum deſcriptis ornamentorum generibus (id enim poſtea facis) de delectu præſcribis, & totam rem confundis: iudicium ſcilicet decorum atque aptum de rebus nondum expoſitis atque explicatis facis. Exclamas, Tenemus, Brute, quem quærimus, quem nunquam vidit Antonius· quem inquam? qui & humilia ſubtiliter, ais, & magna grauiter, & mediocria temperatè poteſt dicere. O præclarē & veram gratulationē! quaſi non & illum initio inuentū tenuerimus, & iiſdē generum laudibus definitum: quàſi verò eundem etiam non viderit Antonius, quem nunc vides: non eundem tenuerit, quem nunc tenes: & eloquentis definitio in eius libro non fuerit vel tua definitione melior. Quid enim Antonius apud te oratorio primo, cùm de duobus oratoris generibus: mediocris & perfecti diſputat, quomodo loquitur? Túmque ego, ait, hac eadem opinione adductus ſcripſi etiam illud quodam in libello, qui me imprudente & inuito excidit, & peruenit in manus hominum, diſertos me cognoſſe nonnullos, eloquentem adhuc neminem. quòd eum ſtatuebam diſertum, qui poſſet ſatis acutè atque dilucidè apud mediocres homines ex communi quadam hominum opinione dicere: eloquentem verò, qui mirabilius & magnificentius augere poſſet, atque ornare quæ vellet, omnéſque omnium rerum quæ ad dicendum pertinerent, fonteis animo ac memoria cōtineret. Quid iſta eloquentis, id eſt (vt ais) perfecti oratoris definitio, an non illum tuum cauſſarum actorem tam bellè demōſtrat, quàm tua? viderat igitur Antonius

oratorem tuum perfectum, vt tu vides, mente nempe atque animo: quia definierat tam bellè, quàm tu, effigiem & exemplum non viderat, neque tu, vt ais, quia nullũ in Græcis, nullũ in Latinis talẽ vnquã fuiſſe affirmas. Quid igitur gloriaris te tenere, quod ille non tenuerit? quam viã nobis aperis ad illius oratoris perfecti laudem, quam ille non viderit? Tũ relaberis ad illũ furorem poëticum: Obiicis enim tibi neminem oratorẽ talem vnquam fuiſſe, qualem definieris. Quid enim initio, nonne idem? At ego in ſummo oratore fingendo talem informabo (ais) qualis fortaſſe nemo fuit. Rationẽ porrò Platonicæ formæ eandem ad vtrunque locum accommodas, ſic velut in mari fluctibus ad eoſdẽ ſcopulos ſæpius reiiceris. Atque ita nobis oratorem definis falſa definitione, decori valde indecora, & generũ dicendi prorſus aliena confuſione. Atque hæc de oratoris definitione. Exornationem ipſam ſpectemus, in qua Dialectica, Ethica, Phyſica, iura, veteris memoriæ monumenta oratori ſubiiciuntur: quamobrem? quia ſine his perfectus eſſe non poteſt: quid inquam? multò minus poteſt philoſophus & hiſtoricus ſine eloquentia perfectus eſſe. Quare eloquentiam philoſophis & hiſtoricis miniſtram adiungamus: at eam dominam reliquarum artium conſtituis? quid iſta quàm inconſtanter dicantur, non vides? vſum artium omnium communi quodam vinculo contineri ſæpe iam propter iſtam tuam perpetuam confuſionem, repeto: at præcepta ſeparanda ſunt. Redeamus ad Solonis legem: fines regamus, extra terminos ne excedamus: Si oleã plãtaueris, nouem pedes relinquito: at tu rhetoricam hanc, ſi Palladi placet, oleam cùm plantes, iuxta philoſophorũ fundum, non modò pedem nullum intermedium relin-

quis, ſed radicibus arboris totam philoſophiæ regionem complecteris: an non iuſto legum ſacramento contendere, téque ex iure manu conſertum vocare meritò poſſum?

Repetitio varia *At mirificum eſt in perfecti oratoris explicatione toties eandem rem & temerè abs te perturbari: nullus erat in oratore definiendo, & ſuis omnibus numeris abſoluendo proprius locus, vbi de dialectica dici poſſet, tu tamen pro ſingulari ingenio tuo tres inueniſti. Et quidem tot repetitiones iam à nobis hîc notatæ & animaduerſæ, nunquámne perſuadebunt iuſtam eſſe admonitionem meam, quòd in repetitionibus nimius ſis? At fortaſſe ipſe fallor, & poteſt eadem res ſæpius ſine reprehenſione dici. Verumenimuero attende quid hîc tibi reſpondeam. Noſti quæ Solonis in condendis legibus prudentia fuerit, & quàm omnium gentium iudicio comprobata? hic autem theſmothetas conſtituit, qui quotannis leges ciuitatis legerent, & accuratè perpenderent, ac ſi duas de re eadẽ reperirent, deteriorem abrogarent, conſeruarent meliorem: præcepta autem artium, vt veriſſimè ſummus author Plato confirmat, leges ſunt: quare vna de re vnicam duntaxat legem teneamus. Vides quomodo concludam: non veto quin puer qui diſcere velit, idem præceptum legat, repetátque decies, donec mente memoriáque complectatur: imo verò omni exercitatione conſequatur. Sed te accuſo, quòd eandem rem tam ſæpe præſcribas, quæ ſemel præſcripta maiorẽ, & omnibus modis clariorẽ vtilitatem adferret. Vtilitas enim illa præcepti frequentius iterandi, non percipitur dictando, ſed legendo, audiendo, exercendo: quod vnico præcepto poſito melius fieri poteſt, quàm ſi millies idem mille diuerſis locis confunderetur. Attamen cùm nobis dialecticam tra-*

das,qua ratione à rhetorica ſeiungis? Facile verò fuit veris finibus & terminis ſeparare, quia rhetorica eſt ornatè dicendi, quod elocutione fit, & actione: dialectica eſt ars ſapienter diſſerendi,quod inuentione rerum fit, & diſpoſitione: tu verò quomodo diſtinguis? Dialectica eſt eloquentia contracta, Rhetorica quædam eſt dilatata dialectica: ſic Zeno, ſic Ariſtoteles philoſophi ſenſerunt. Zeno quidem (ais) ille à quo diſciplina Stoicorum eſt,manu demonſtrare ſolebat, quid inter has artes intereſſet:nam cùm compreſſerat digitos, pugnúmque fecerat, dialecticam aiebat eiuſmodi eſſe:cùm autem diduxerat, & manum dilatauerat, palmæ illius ſimilem eloquentiam eſſe dicebat. Atque etiam ante hunc Ariſtoteles principio artis rhetoricæ dicit illam artem quaſi ex altera parte reſpondere dialecticæ: vt hoc videlicet differant inter ſe, quòd hæc ratio dicendi latior ſit, illa loquendi contractior. Quod de hominibus diſcrimẽ,non de artibus ipſis eſt inuentum: qui in ſcholis tenuiter & ſuccinctè de re propoſita diſſerebant dialectici,qui in foro res ciuiles copioſius & vberius tractarẽt, oratores ſunt appellati. Et hoc Ariſtotelis ſomnium eſt, qui ſyllogiſmos dialecticis,enthymemata oratoribus attribuit: ſomnium inquam: non enim obſeruatum ex vero & naturali vſu documentum. Sunt enim in Demoſthenis & Ciceronis orationibus ſyllogiſmi frequentiores & abſolutius concluſi,quàm in ſpinetis & ſophiſmatis Ariſtotelis:vnde conſtat hominẽ hunc effudiſſe nobis quod ſomniaſſet,non explicaſſe quod obſeruaſſet. Hoc commentum arripuit Zeno: ætate enim paulò inferior fuit: & cùm tam ieiunus & aridus eſſet, omníque eloquentia tam nudus, auſus eſt tamen de rhetorica etiam cum Ari-

Dialectica & rhetorica diſtinctio.

ſtotele fabulari & argutari. quod etiam diſcrimẽ à teipſo meritò deriſum video: Tua enim verba ex ſecundo de finibus recognoſce, Rhetoricè igitur, inquam, nos mauis quàm dialecticè diſputare. Quaſi vero, inquit, perpetua oratio rhetorum ſolum, non etiam philoſophorũ ſit. Zenonis eſt, inquam, hoc Stoici omnem vim loquendi, vt iam antè Ariſtoteles, in duas tributã eſſe partes dicere: Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno ſimilem eſſe dicebat, quòd latius loquerentur rhetores, dialectici autẽ cõprehẽſius. Hæc, inquã, in ſecũdo de finib. verba tua ſunt, quanuis hanc præclarã Rhetoricæ & Dialecticæ diſtinctionẽ meritò derides. Attamen iſtorũ hominũ ſcholaſticã & cõmentitiam opinionẽ iudiciũ tuũ audes appellare & poſtulare, vt quantum de hac fatuitate, tantũ de ingenij, de eloquentiæ tuæ fama detrahatur. At, Deũ immortalem, ſpectemus potius in artium veritate, ſubtilitate, & perfectione inueſtiganda, quid res ipſa ac natura deſideret, quò progrediatur, quàm, quales, & quib⁹ nominibus artifices vulgò ſint nominati: redeamus non ſolùm ad Platonis (quas tam mirificè amplecteris) ideas: vt perpetuũ aliquid & immortale, nihil caducum quæramus: ſed etiam ad Solonis legem, ad fines artium redeamus. Proprium aliquid efficiamus: vnus eſt in hominis natura ſenatus, vnum conſilium, ratio eſt: cuius explicationem & doctrinam Dialectica ſibi vendicat: duo ſunt in veſtibulo curiæ præcones, ad ea quæ ſenatus decreuerit proferenda atque enuntianda, ſermonis puritas, quàm ſibi Grammatica declarandam ſumit: orationis ornatus, cuius artem ſibi Rhetorica tribuit. Conſideremus igitur, omiſſis opinionibus (quæ tam ſæpe fallunt) quàm latè pateat vſus rationis, an aliquis ſit ora-

tioni locus, vbi nullus ſit rationi: nullum ſanè reperiemus. Quicquid enim dicitur, id ratione recta, aut captioſa, prudenti, aut ſtulta conficitur: in poëmate, epiſtola, oratione, altercatione, ſermone ſit, nihil intereſt, ratio eſt: ſic quacunque de re ornatè dicitur, res aliorum ſit ſtudiorum, ornatus tamen eſt rhetoricæ proprius: ſit Rhetorica ſuis contenta legitimis ac propriis finibus, ſuas ſibi res Dialectica habeat, latius ſanè dialecticæ vagari, quàm rhetoricæ licebit, quando nihil dicitur ſine ratione, id eſt, Dialectica: ſine exornatione, id eſt, rhetorica, plurima dicuntur. Et ſanè de tribus artibus communibus Grammatica, Rhetorica, Dialectica, anguſtiſſima eſt rhetorica: ſermo enim purus eſſe poteſt facilius ſine ornatu, quàm ſine puritate ornatus, & vtroque carere poteſt diſputatio, quia mente fieri & exerceri ſine vllo ſermonis vel orationis commercio poteſt, vt dialectica latiſſimè omnium pateat, tum Grammatica proximè ſequatur, poſtrema ſit Rhetorica. Quare Zenonis manum nihil pertimeſcamus, neque enim tam firma eſt, vt quenquam feriat, cùm ſeipſam tueri non poſſit: Nec Ariſtotelis viciniam ſine cauſſa amemus, quæ ficta, quæ falſa, quæ nulla eſt. Quid dialecticæ præcepta quæ tradis, vel potius quæ tradit Ariſtoteles (hæc enim eius ferè ſunt omnia) qualia ſunt? duplicem habent docendi viam, ais: inuentionem (opinor) & iudicium ſignificas: tametſi id parum perſpicuè explicas: imò verò mirabiliter totum confundis, cùm de Dialectica ſic loqueris, vt videat genera verborum, & diſtinguat, & verum falſúmque iudicet, & ambigua diuidat & definiat, & partiatur: falſa miſces, poſteriora præponis, poſtponis priora: idé tuo more iteras & repetis. Primũ enim quale

Dialectica ineptè deſcripta à Cic.

eſt quod iubes, vt genera verborum & ſingulorum & copulatorum in Dialectica videantur? Hoc enim Dialecticæ nihil eſt, vocabulorum ſingulorũ ſignificationes, aut genera, quæ ſunt, exponere, nullius omnino eſt artis, aut diſciplinæ proprium. Artes ſingulæ (ſi qua forte recondita & obſcura habeant) vocabula ſua definiũt & explicant: omnium in vniuerſum vocabulorum genera & ſpecies declarare, artis nullius eſt: quid amor Latinè, quid Græcè φιλία, & innumerabilia eiuſmodi communia rerum vocabula ſignificent, nulla ars docet. Hæc perceptio eſt conſuetudinis, nutricis, auditionis, lectionis: artis non eſt. Artes verò communes ſunt omnium temporum, omnium hominum, omnium linguarum: nec vlla eſt quæ doceat vim, naturam, genera verborum. Grammatica non docet vocabulorum ſignificationes, ſed etymologiam, ſyntaxim, proſodiam, ortographiam: multò minus rhetorica: minimè verò omnium Dialectica, quæ tota rationis eſt & mentis, vt ſæpe iam dico, orationis nullam curam habet: nec iſtud ad inuentionem aut diſpoſitionem rerum, quæ ſolæ Dialecticæ partes ſunt, quicquam attinet: copulatorum autem explicatio quæ indicet orationes, quæ optent, quæ imperent, grãmatici ſuo iure docent: ab illis eã cognita ad Dialecticam adferri debẽt. Vſus varius eſt: ſiue enim purè loqui, ſiue ornatè dicere, ſiue diſputare ſubtiliter, ſiue de numeris & lineamentis aliquid explicare velis, vna grãmaticorum doctrina in verborum ſimplicium etymologia, in coniunctorum ſyntaxi ad omnes illos vſus ſatis ſupérque fuerit: nec ſi grammaticæ varius ſit vſus, ideo neceſſe eſt tam varias grammaticas artes deſcribi. Tyberis vnus eſt (vt dixi antea) quamuis multiplex & varius eſt

vſus: alioqui in ethicis, in phyſicis, in mathematicis ſingulis grammaticæ præceptiones inſtituendæ erunt: Ariſtotelis error hic fuit, ſicut antea iam tam multi, qui quicquid neceſſariũ vel vtile putauit, in dialecticis & aliis artibus temerè confudit: non conſiderauit proprium eſſet, an alienum. Categorias ad eam rem putatur à quibuſdam ſuis ſcripſiſſe. Denique, Dialectica, vt dixi, tota ratio eſt, ſermonis & orationis in ſuis præceptis nihil habere debet. Quid verò eſt quod de iudicio primùm, tũ de inuentione præcipis? quis hic ordo eſt? quid eſt quod eodem loco vix duobus verſibus interpoſitis idẽ repetis? Nouerit (ais) quot modis quidque dicatur: tum deinde paulo pòſt, Cúmque ambiguè multa dicantur, quomodo quidque eorum diuidi explanaríque oporteat. At, mi Cicero, Dialectica rectè deſcripta ex inuentionis & diſpoſitionis partibus nihil habet ad ambiguas res diſtinguendum præcipuè accommodatum: tota Dialectica huc referri & accommodari poteſt: commentum eſt Ariſtotelis tam multa de ambiguorum diſtinctione in logico organo (quod ab Ariſtoteleis dicitur) fabulantis, nec artem ſanè intelligentis, qua poſſunt ambigua diſtingui: tota enim dialectica ambigui diſtinguendi ars illa eſt, nil dialecticæ ſeparatum. Quare, cùm videas quantam Ariſtoteli gratiam debeas, à quo tam multas, támque ridiculas nugas acceperis, caue ne Ariſtotelis tam lubricum commẽtum iudicium tuum eſſe prædices. Verùm hæc miſſa faciamus: ad alia veniamus. Oratorem philoſophia, legibus, hiſtoriis inſtructum, ad rhetoricam reuocas de generibus quæſtionũ: quod totum & falſum & inutiliter præcipi antea docui: nihil enim ad vſum inuentionis & diſpoſitionis (quæ ſolæ ſunt ad rem diſ- Rhetorica.

ceptandum partes quæſtionum legalium, rationalium, generalium, ſpecialium genera ſpectant: ſatis enim eſt id de quo agitur per ſe ſpectari, an legalis, an rationalis appelletur ea quæſtio: nihil ad artis vſum. Incidis quarto loco in inuentionem argumentorum, nec tamen animaduertis in tam confuſis erroribus te verſari: diſpoſitionem & elocutionem nouo nomine appellas tractatione, quæ doceat quo ordine & quomodo ſingula tractanda ſunt.

An ars oratoria Ciceroni ſic exprimẽda fuerit.

At nimiũ peruicax iandiu fortaſſe videor, qui doctrinæ perfectionem quandam, & accuratam deſcriptionem abs te requiro, cùm id tibi minimè propoſitũ fuerit, audio inquam, & multis iam antea locis, id te toties dicere valde miratus ſum: vnde ſunt illæ callidæ cautiones.

Repetitiones variæ.

Nulla præcepta ponemus, neque enim id ſuſcepimus, ſed excellentis eloquẽtiæ ſpeciem & formã adumbrabimus, nec quibus rebus ea paretur, exponemus, ſed qualis nobis eſſe videatur. Item, de quo plura dicerem, ſi præcipiendi tempus eſſet. Item illud, tamen quod antè diximus, meminerimus, nihil nos præcipiendi cauſſa eſſe dicturos, atque ita potius acturos, vt exiſtimatores videamur loqui, non magiſtri. Item, quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tẽpus, quoniã, vt ſuprà dixi, iudicem me eſſe, non doctorem volo. Item, quoniã autem non quem doceam quæro, ſed quem probem. Hæ ſunt aduerſus reprehenſionis metum præclaræ defenſiones comparatæ, & toties repetitæ & iteratæ. Reprehendo confuſa in hoc libro eſſe omnia, multa falſa, multa aliena: quid tum? non eſt mihi (ais) conſtitutum præcepta ponere. Conturbet igitur Ciceronis orator omnia, cõminiſcatur, fallat, imponat, nihil ad rem: non enim vult oratorem docere, ſed probare: Magna quidem te, M. Tulli, & acerba contume-

lia iandiu afficere videar, ſi ratio iſta contra me valeat. At mihi videor hanc aſtutiam veteratoriam (qua te iudicibus tenebras offundere, etiam aliquando gloriari ſoles) deprehendiſſe. Quid enim habet iſta contra tam multa peccata defenſio? non doctorem me, ſed iudicem æſtimari volo: nec formulas exprimere, ſed excellentis eloquentiæ ſpeciē adumbrare. Agè verò, ſi te dūtaxat interrogem: An excellens grammaticus, perfectus dialecticus, ſine natura, arte, exercitatione poßit exiſtere? negabis, opinor, cùm alibi doceas, quod à Platone antè didiciſti, omnes artifices hiſce virtutibus perfici: itémque ſi requiram ad exprimendam grammatici, aut dialectici præſtantiā, quid deſcribendum ſit, artē dices, quoniā & naturæ vires imitetur, & ad vſum viā paret: poſtremò ſi illud etiam percuncter, nónne quanto artis vis perfectius & excellentius expreſſa fuerit, tanto artificem præſtantiorem eſſe demonſtratum putes? tantóque perfectius oratorem expreſſum, quanto pingetur oratoris ars abſolutius? Cauſſæ perfecti oratoris ſunt, Natura, ars exercitatio: harum omnium rerum pictura communis eſt. Qui volet igitur oratorem perfectum perfectè demonſtrare, perfectas cauſſas illas exprimat neceſſe eſt. Nihil hîc cōmentis opus eſt, res ipſa patet: ſi inquam hæc duntaxat ità contra te dicerem, tamen obtinerem & conuincerem, vt quæſtioni ſuſceptæ ſatisfaceres, artem oratoris, & facultatem abſolutißimè tibi deſcribendam eſſe: veruntamen non ſolùm arguo te veras artis & perfectas vias aſpernatum, ſed falſas & contrarias ſequutum conuinco: non dico te tantum multas explanationes neceſſarias omiſiſſe, ſed præceptiones irridēdas & explodendas tradidiſſe. Quare nihil iſta cautio tā aſtuta, toties

repetita tueri te poteſt, quin dependendum tibi ſit, qui tanta aſſeueratione pro oratore perfecto ſpopondiſti: præſertim cùm poſtea ſuperiores illas cautiones tu ipſe damnaueris, cùm te excuſaſti, quòd tantus vir te artificio dicendi literis tam multa mandâres: Si profitear, ais: quod vtinam poſſem, me ſtudioſis dicendi præcepta & quaſi vias, quæ ad eloquentiam ferrent, traditurũ: quis tandem id iuſtus rerum æſtimator reprehenderet? ac paulò pòſt, Atque haud ſcio, ais, an plerique noſtrorum oratorum ingenio plus valuerint, quàm doctrina: itaque illi dicere melius, quàm præcipere: nos contrà fortaſſe poſſumus. Hîc non modò confirmas quæ negaueras antea, verumetiam tibi laudi ducis.

Oratoris exornatio.

Sed ad oratoris exornationem redeamus, cui tu poſtremò θέσιν, αὔξησιν, παθητικὸν, ἠθικὸν *attribuis: eaq́ mirabilia in oratore eſſe exiſtimas. Quod quidẽ, vt verũ eſſe fateor, ita longè à te in earũ rerũ præceptis diſſentio. Nã & loci cõmunes & amplificationes, & affectus tũ leuiores tũ grauiores ex iiſdem fontibus hauriuntur: vna inuentio & argumentorum explicatio eſt omnibus communis hiſce rebus perficiendis, apta, idonea, ſeipſa contenta: adiuuant etiam elocutionis ornamenta, ſed & inuentionis & diſpoſitionis generalia præcepta hæc omnia ſuppeditant. Fecerunt ridiculè & ineptè magiſtri (quos modò ſequeris) qui nobis iſtarum rerum neſcio quas præceptiunculas excogitarũt.*

Iactantia Cic.

At, mi Cicero, in tam longinqui erroris tui fine tandem quid ais? ac cùm de affectibus loqueris, quonam ipſe affectu raperis ac turbaris, vt magno probitatis & cõſtantiæ tuæ periculo te oratorem tam glorioſum nobis oſtendas? Credidi antea tot egreſſiones, tot repetitiones Aſiaticorum rhetorum mores eſſe: Dialectica tam mul-

tas tenebras ab Ariſtotele profectas diſputaui: at hæc poſtrema quomodo magiſtrorum eſſe dicam? qua ratione reiiciam ac transferã? nihil hîc de ornatu orationis tuæ, nihil de vèrborum aut ſingulorum elegantia & puritate, aut coniunctorum lumine atque ſplendore tibi detraho: omnia illa ſuperiora in te eſſe cõfitemur, quàm non dico ſperare, ſed optare vix audeamus: nullam tamen egreſſionem immodicam, nullam repetitionem moleſtam coarguo, ſed miſerum neſcio quod fatum tuum miſeror ac deploro: quo plurimæ alioqui & præclariſſimæ virtutes tuæ obſcurantur. Quid enim, vnde eſt iſta iactatio? Nobis, ais, pro familiari reo ſummus orator, non reſpondit Hortenſius: at id non vi orationis tuæ, ſed calliditatis nouo quodam genere perfectum eſſe ſæpe ex te & aliis audiui: omiſſa enim glorioſa iſta eloquentia productis in medium teſtibus, probatíſque coëgiſti iudices de reo ſententiam ferre. A nobis homo audaciſſimus Catilina in ſenatu accuſatus, obmutuit, ais. At verò, ſicut hiſtoriæ loquuntur, non modò tibi reſpondit, ſed vniuerſo ſenatui grauiter & acerbè reſpondit. Nobis priuata in cauſſa magna & graui, cùm cœpiſſet pater Curio reſpondere, ſubitò aſſedit, cùm ſibi venenis ereptam memoriam diceret. Verùm in ſermone de claris oratoribus ad me nuper ſcripto aliter multò loqueris: (ais enim) Curio memoria ita fuit nulla, vt cùm aliquoties tria propoſuiſſet, aut quartum adderet, aut tertium quæreret: qui in iudicio priuato vel maximo, cùm ego pro Ticinia Cottæ peroraſſem: ille contra me pro Seruio Næuio diceret, ſubitò totam cauſſam oblitus eſt, ídque veneficiis & cantionibus Ticiniæ factum eſſe dicebat: vbi verè illius vitio attribuis, quod nunc falſa laude tibi ſu-

mis. Quamobrem non iam te à magiſtrorum tuorum vitiis reuoco, ſed de inſolenti gloriatione familiariter admoneo. Hæc de ſe prædicatio, mi Cicero, etiam in veris rebus verecunda debet eſſe, vt erubeſcere etiam deceat, cùm in os laudamur: hinc graues ciuium noſtrorum offenſiones aduerſus te & ſimultates extiterunt, non quidem vllo tuo turpi, aut inhoneſto facto, ſed quòd aſſiduis laudibus res tuas geſtas tam vehementer extolleres. Habet porrò hominis natura ſuperbum quendam & elatum ſenſum, vt cedentes & ſummittentes ſe libenter tanquam ſuperior alleuet: contrà verò ſupra modum glorioſis & inſolentibus quaſi tyrannidem & intolerandam potentiā affectantibus reſiſtit, inuidet, maleuult. Itaque propter illos magnificos verſus,

O fortunatam natam me conſule Romam. Item,
Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

& cætera præconia tua, quòd te Minerua omnes artes edocuerit, Iuppiter optimus maximus in concilium deorum admiſerit, Italia exulem humeris ſuis reportarit, meminiſti quanti fluctus inuidiæ in te concitati ſint, atque illa tamen maiore de cauſſa dicebantur, hæc autem tam falſa, tam à te ipſo ſecus teſtata quorſum euadant, non attentius conſiderabis? Plerique oratores Romæ hoc in te vitium reprehendunt, quòd te inſolenter efferas: hoc admoneo, & exēpla tibi tua ante oculos ſubiicio. Reminiſcere verò quæ ſunt apud te quinta ſchola Tuſculana de Demoſthene. Leuiculus (ais) ſanè noſter Demoſthenes, qui illo ſuſurro ſe delectari dicebat, aquam ferentis muliercula (vt mos in Græcia eſt) inſuſurrantíſque alteri, Hic eſt ille Demoſthenes: quid hoc leuius? At quantus orator? ſed apud alios loqui videlicet didicerat: nō mul-

tum ipſe ſecũ. Hæc tua verba ſunt, quæ vtinã in animo tuo infixa penitus inſediſſent, eſſes tu quidẽ forſan orator nõ melior, nec princeps ſapientior: ſed certè magna inuidia ſolutior & liberior. Verũtamen nũc quid agis? Videris omnia cõturbaſſe in falſa definitione oratoris, in decori, in generũ, in omniũ artiũ perturbatione, vt tenebris tam multis impediti, & minus ad iudicandũ attenti, Ciceronẽ perfectũ illum (quẽ nunquã viderat Antonius, quemq́ exprimere vix Deo conceſſũ eſſe dicebat) perfectũ inquã illũ, & omni laude cumulatũ oratorẽ eſſe putaremꝰ. Perfectꝰ eſt orator, qui poteſt parua ſummiſſe, modica tẽperatè, magna grauiter dicere. Ad cõcluſionis huius aſſũptionẽ (quia putidiuſcula videretur) fucati medicamẽta ſcilicet pudoris & ruboris infarciuntur: nulla laus eſt (ais) oratoris, cuius in noſtris orationibus non ſit aliqua ſi nõ perfectio, at conatus & adũbratio: nõ aſſequimur: ad quid deceat, videmꝰ: nec enim nũc de nobis, ſed de re dicimus: in quo tantum abeſt, vt noſtra miremur, vt vſque eo difficiles ac moroſi ſimus, vt nõ ſatiſfaciat ipſe Demoſthenes. Et paulò pòſt vides profectò illũ multa perficere, nos multa conari, illũ poſſe, nos velle quocũque modo cauſſa poſtulet, dicere. Hæc tua remedia ſunt (vt dixi) aduerſus aſſumptionis odioſam & inſolentem iactantiam. Quid enim ex illo propoſitionis initio,

Perfectus eſt orator, qui poteſt parua ſummiſſe, mediocria moderatè, magna grauiter dicere. quid inquam inde ſumitur,

Cicero hæc omnia poteſt.

dixit pro Cecinna ſubtiliter, in lege Manilia temperatè, pro Rabirio grauiter: hæc eadem interdum temperauit & variauit, vt in ſeptem accuſationis libris,

in Cornelij, in Habiti, in pleriſque aliis orationibus: imò verò primus ieiunas huius multiplicis orationis aures ciuitatis accepit: primus ad hoc genus dicendi, incredibilia audiendi ſtudia conuertit. Philoſophiam totam tenuit, imò ab ea tantùs orator eſt effectus, leges, hiſtorias, rhetorum præcepta didicit θέσιν, *&* ἀνάγνωσιν *quoties vult arripit, affectus ardentiores nullus vnquam mouit. Itáque ſæpe aduerſarios de omni ſtatu deiecit, nihil reſpondit Hortenſius, Catilina obmutuit, Curio metu memoriam amiſit. Concludamus, aut ſi nequeamus, à Diogene minam repetamus: eſt enim complexio manifeſta huiuſmodi antecedentibus probatis.*

> *Perfectus orator eſt, qui poteſt parua ſummiſſe, mediocria temperatè, magna grauiter dicere.*
> *Cicero hæc omnia copioſiſſimè præſtat:*
> *Cicero eſt igitur perfectus orator.*

Siccine nobis oratorem nomine tuo tandem, tam alienis, tam ſuppoſititiis, tam tranſlatitiis ornamentis inſtruis, vt te ſuſpiciamus & admiremur? Vtinam, M. Tulli, veram illam definiendi oratoris viam potius tenuiſſes: oratorémque elocutionis & actionis laude præſtantem declaraſſes: in tenebras tam multas nunquam incidiſſes, & omnium conſenſu perfectam eloquentiæ palmam tuliſſes: omnes enim tibi incredibilem troporum venuſtatem, & figurarum ſplendorem, & pronuntiationis vel in voce conſtantiam & varietatem, vel in geſtu gratiam atque dignitatem, id eſt, abſolutam eloquentiæ laudem largiuntur. Vtinam tenebricoſas Ariſtotelis & aliorum magiſtrorum ineptias vitare potuiſſes, quanto, Deum immortalem, maiorē veriorémque gloriam conſecutus eſſes? nullum eſt vel in Græcia, vel in Italia tribunal, nullum

in vllo populo forum, vbi audeas iſto modo, vel de regundis agellorum finibus agere, quomodo in artis liberalis quæſtione de finibus oratoris egiſti. Dixeris enim, Suſcepi, Iudices, rem tantam, quantam non modò facultate conſequi difficile ſit, ſed cogitatione complecti: fingam vobis & informabo agrum tam perfectum, vt ei nihil addi poßit, tum ad cohortationes digrediare, & diſputes de genere viæ ad agrum, & hoc multis verbis excuſes: deinde, Inueſtigemus igitur agrũ, Iudices, qualem nemo vidit vnquam. Is terminos tres habet, quibus clauditur, aureum, argenteum, ferreum. Non eſt autem hic ager in Italia, non eſt in Græcia, non eſt in vlla Mediterranei maris inſula, non eſt in Syria, non eſt in Põto, nõ eſt in Cappadocia: vbi igitur eſt? Eſt, Iudices, in Phrygia: nec in omnibus tamen Phrygiæ partibus, ſed vbi quondam regia Priami fuerat. quis eſt igitur hic ager? quibus finibus & terminis clauditur? tribus, Iudices, aureo, argenteo, ferreo: & tum diceres quanuis non eſſet hic ager, Iudices, in illis ſuprà memoratis regionibus, tamen omnes eas regiones hic vnus ager intra fines ac terminos ſuos complexus eſt. Quis tam delirus vnquã ſedit iudex, qui te iſto modo orantem pateretur? Redi verò nunc iam ab illis agri finibus ad oratoris regundos fines: confice ſummam oratoriæ inueſtigationis tuæ: cogita quàm magnificè definieris, quàm acutè, quàm ſapienter, quàm verè, quàm conſtanter, tum tibi nil opus erit admonitore M. Bruto, tu tibi iudex idoneus eris. Et quidem ſi ad Ariſtotelem oculos, mentémque conuerteris, reperies ab eo magiſtro hanc quoque inſtituendæ artis vanitatem profectam eſſe: ſic enim conſueuit artes docere, vt omnes omnium generũ tricas & apinas colligat. Inuen-

Ariſtoteles author huius vanitatis.

tio dialectica decem locis tota continetur & explicatur, cauſsis, factis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, comparatis, nominibus, tributionib⁹, finitionibus, teſtimoniis. Ariſtoteles vt iſta paucula genera non declararet, ſed obrueret: categorias, copias propoſitionum, & inuentionem medij, analytica poſteriora, topica octo infinitis ſophiſmatum tenebris compleuit: diſpoſitio dialectica ſyllogiſmi & methodi breui & ſuccincta doctrina comprehenditur: Ariſtoteles vt de ſyllogiſmis coniunctis, de methodo taceret, ſyllogiſmos ſimplices obſcuraret, incredibilem ſophiſticorum deliramentorum caliginem vnū in locum congregauit: idem in phyſicis vt naturam definiret nō ex cauſsis, quæ vera & legitima definitio eſſet, ſed ex effectis, principium motus & quietis (quæ etiam definitio formæ propria magis eſſet, quàm rei naturalis in vniuerſum) vt inquam hanc definitionem ita conficeret, octo libros auſcultationis phyſicæ omnibus ſophiſmatis & nugis complendos ſibi putauit. Itaque quia in illa definitione futurum erat primum verbum (principium) totus liber primus in altercatione de principiis cōtra veteres philoſophos, non in ſolida vlla ſcientia conſumitur. Secundus liber, qui definitionem illam egregiā habet, quia ſecundum definitionis verbum erat (cauſſa,) totus in cauſſarum diſputatione conſumitur: cùm tamen explicatio cauſſarum ſicut argumentorum omnium propria eſſet dialecticæ, phyſicæ nihil haberet. Tertius liber, quia tertium in illa definitione verbum (motus) erat, ac deinceps quinque reliqui in ſcholaſticis & captioſis ſophiſmatis de motu, déque motus leuiſsimis circunſtantiis, infinito, vacuo, loco, tempore penitus verſantur: ita libros octo conſcripſit Ariſtoteles, vt doceret,

naturam eſſe principium motus & quietis · item quid motus, & quotuplex : naturæ autē ipſius nulla genera, nullas ſpecies explicaret : tam fœcundum in nugis Ariſtotelis ingenium fuit. Faceret idem grammaticus in prima definitione artis ſuæ: idem arithmeticus, idem geometra, antequam ad genera & ſpecies & partes accederet, quis amentiam ferendam putaret? At nos in Ariſtotele tamen toleramus : & pulchrum (credo) etiam arbitramur eius ineptias imitari: definiendus tibi fuerat orator peritus bene dicendi: id ne facis quidem: ſed vt falſam definitionem ponas, cælum, terrámque, vt poëticè loquar, miſces & conturbas. Quamobrem, ſi cogitabis non ſolùm tot, tātarúmque rerum in hac oratoris inquirenda finitione confuſarum, ſed ipſius vniuerſæ confuſionis Ariſtotelem tibi magiſtrū atque authorem fuiſſe, æſtimabis quantam illi gratiam debeas. Hactenus de oratoris inueſtigatione & exornatione tibi reſpondimus: quæ fuerat primæ partitionis noſtræ pars prima, ſecūda, & vltima in elocutione verſatur : quam cùm oratori ſolam & propriam reliquiſſes, inuentionem, diſpoſitionem, memoriam, actionem, communes feciſſes, præ cæteris exornare debuiſti, hîc te oſtentare, hîc oratorias facultates exercere, hîc iactationem glorioſam habere, & curſum prædicabilem tenere potuiſti : hîc campus, hæc palæſtra conceſſu omnium dabatur ad omnes oratoriæ ſupellectilis opes explicandum & propalam collocandum. Atque vtinam potius iſtam laudem adamaſſes : quàm veram, quámque ſingularem artem haberemus? quàm diuinā oratoris ſpeciem, formámque expreſſam teneremus? At omnem ſanè elocutionis doctrinam ita contempſiſti, vt non explicare docendo, ſed omnia

Secunda pars Brutinæ quæſtionis de elocutione, cuius primum caput eſt in tropis & figuris.

confundendo, ac conturbando perdere voluiſſe videaris: neque enim audio, quod ais, Cùm hæc tu optime Brute teneas, quid attinet nominibus vel exemplis vti? tantummodo notetur locus. Quid ergo? an me ſolum hæc lecturum putaſti? an potius (vt ipſe ais) ad alios ſi minus noſtro nomine, tua tamen commendatione peruentura ſperaſti? Quare his etiam lectoribus, qui minus iſta quàm nos, nota habeant, proſpici oportuit & prouideri. At in toto libro, vt dixi, nihil contemptius, nihil abiectius, nihil negligentius eſt expoſitum. Elocutio definienda fuit orationis à vulgari conſuetudine ad elegantiorem quendam modum mutatio: nihil definis: diſtribuenda fuerat in tropum & figuram, quia mutatio illa ſingulorum verborum eſt, aut coniunctorum: illic autem tropus, hîc figura dicitur: nihil partiris. Tropus definiendus erat elocutio in ſingulis verbis, qua ſignificatio à proprio loco in alium mutatur, & diſtribuendus in Metonymiã, Ironiam, Metaphoram, Synecdochen, quia omnis ſimplicis verbi ſignificatio quatuor illis generibus continetur: nihil definis, nihil partiris: de generibus troporum vnicam metaphoram attingis, hoc ipſo loco, quo tibi fuerant ſpecies omnes accuratè deſcribendæ: reliqua genera, ais ex collocatione verborum ſumi: qua, quæſo, ratione? an quia idem in oratorio tertio tibi placuerat error? ſic enim ornatum orationis partiris, & in hoc libro, & in oratoriis dialogis, vt ſit in ſingulis verbis, & coniunctis: in ſingulis propria ſint, nouata, tranſlata, & tranſlationis nomine tropos omnes comprehendis: in coniunctis autem collocatio ſit orationis & figura: ſic enim tertio oratorio poſteaquã de tropis dixiſti, de collocatione dicis, & de figuris. Tum verò partitionis factæ immemor,

Elocutionis ars qualis.

Tropus.

tropos etiam omnes præter metaphorā in coniunctis verbis eſſe ſtatuis. Vbi eſt acumen tuum M. Tulli? vbi vis ingenij? tropi omnes in ſingulis verbis partitione prima locantur, tamen idem omnes præter metaphoram ponis in coniunctis. Tantam repugnantiam non vides? Ariſtotelis etiam hæc, opinor, doctrina fuit, & idcirco protinus approbanda. Quanquam ne idipſum quidem omnino verū eſt, quòd reliqua genera præter metaphoram in coniunctis verbis eſſe ais. Nam Metonymia, Synecdoche, Ironia, in ſingulis verbis verſantur. Atque hæc de tropis. Figura tibi definienda fuerat. Elocutio in coniunctis verbis, qua mutatur habitus orationis: diſtribuenda in duas ſpecies, quarum altera ſententia diceretur, quia totius orationis ſententia cōprehenderetur: altera verbi, quia in verbis aliquot, non in tota ſententia cerneretur. In figuris ſententiarum poterant, ſi non vera, ſaltem proxima veris genera notari: vnum cùm aliquid quæreretur, vt Optatio, Deprecatio, Communicatio, Addubitatio: aut reſponderetur, vt Permiſſio, Conceſſio: aut vtrunque ſimul ageretur, vt Prolepſis. Secundum cùm fingeretur aut perſona vt Proſopopœia, aut res, vt ἀπόφασις. Tertium cùm ſermo interrumperetur, vt Auerſio, Digreſſio, Reticentia, Correctio. Poſtremum cùm res amplificaretur, vt Exclamatio, Suſtentatio, Licentia. Poterat iſto modo ſpecies artis quædam in figuris verborum teneri, vt primum genus eſſet in repetitione, vt eſt ἐπιζεύξις, ἀναφορὰ, ἐπιστροφὴ, συμπλοκὴ, ἐπάνοδος, ἐπανάληψις, ἀναδίπλωσις. Secundum genus in commutatione ordinis, vt κλίμαξ: caſus, vt πολύπτωτον: ſignificationis, παρωνομασία. poſtremum in numero, de cuius arte tecum poſtea: atque hæc omnia ita definita & diſtributa, oportuit ex-

Figura.

emplis nobilibus illuſtrari. Similis autem tua diligentia eſt ſuperiori, nihil definis, nihil partiris, nihil exemplis exponis: quin figuras omnes tam deformiter afflixisti, vt faſtidioſam & inſolentem deſpicientiam duntaxat hîc agnoſcam: ſic non confuſe tantùm, ſed profuſe cumulas quicquid hæc ſcribēti temerè ac fortuitò occurrit. In figuris verborum contrarium ponis, quod argumenti nomen eſt, vt generis, vt ſpeciei: Reticentiam & Exclamationē numeras, quas tamen conſtat figuras eſſe ſententiarum, cùm in totius orationis ſententia comprehēdantur, non in ſententiæ verbis aliquot: quin reticentiam teipſum ſcilicet accuſans & condēnans, in figuris ſententiarū conſtituis. Mirandum autē non minus eſt, quòd aſyndeton numeres, poliſyndetō relinquas: vtrūque enim vel reiici, vel retineri debuit: & grammaticum neſcio quid hîc potius eſt, quàm rhetoricū: quòd ſimiliter cadentia, deſinentiáque proponas, parium obliuiſcare: quæ tamen oratorio tertio adhibentur. Quid verò? quanta iſta eſt leuitas, quòd oratorio tertio tres & quadraginta verborū figuras numeras, hîc ne dimidiam quidem partem complectare? Ecquid nunc attendis, quamobrē alienа permiſceas, propria prætermittas? In figuris verò ſententiarum, quid commune cum figuris habent commoratio, extenuatio, irriſio? quæ figuræ nō ſunt? omnia enim hæc ſine vlla figura eſſe poſſunt: & ſicut omnis oratio & diſputatio ex omnibus argumentis & figuris fieri poſſunt, & commoratio in eodem loco niſi magnam & neceſſariam cōmoditatem habet, vel quæ eum attente audientium faſtidio cōpenſari poſſit, quid aliud quàm repetitionū tuarum vanitatem oſtendit. Quid propoſitio? definitio? argumentum oratione concluſum? diuiſio in

partes? ſimilitudo? exēplum? tributio? quæ dialecticorum tota ſunt? An tibi commodum eſt dialecticam inuentionem, ſicut antea tot locis feciſti, non ſolùm rhetoricæ falſo attribuere, ſed in elocutionis præceptis iſto modo confundere? Redeamus ad diſtinctiones artium: rhetorica elocutio hîc tractatur: rerum igitur inuentio non admiſceatur. Si ficum plantares, nouem pedes inter me & arborē tuam intereſſent: plantas elocutionem, quam oratoris propriā eſſe iudicas: quámque conſtat à dialectica & inuentione & diſpoſitione toto poſſeſſionis genere diſtinctā eſſe: fines igitur regantur: pes ſaltem vnus interponatur. Elocutio eſt orationis cōformatio, vt in ſingulis verbis tropus, in coniunctis figura: argumēta igitur ne miſceantur: nec captioſa illuſio, nec Ariſtotelica quæratur, quòd aliter vtantur his dialectici, aliter oratores: nec diſtinguamus artes hominibus, vt antea Ariſtoteles & Zeno. Demoſthenes enim & Cicero mihi ſunt & dialectici & oratores: ꝙ enim res peruiderint cauſſis, quas agebant, congruas & conſentaneas, quòd ſapienter & iudicarint ſingulas, & vniuerſas apto ordine collocarint, dialectici ſunt: quòd tropis & figuris exornarint, quòd decorè pronuntiarint, oratores ſunt. Artes præceptis conſtantibus, & perpetuis, & vniuſmodi ſunt: vſu autem multiplici & vario, vt iam ſæpe aduerſus iſta græculorū ſophiſmata repeto. Quid verò iteratio? collatio culpæ in aduerſarium, in hilaritatem riſumq́ conuerſio? interpellatoris coërctio? denuntiatio cautionis? ira? obiurgatio? medela? exercitatio? inſinuatio? breuitas? hilaritas rurſus? atque in hac prodiga commētatione, cur toties & tam obliuioſe eadem iterantur? ſæpe vt irrideat, ſæpe in hilaritatem riſúmue conuertat, ſæpe

hilaritas, tum vt declinet à propoſito, deflectátque ſententiam, & à propoſito declinet aliquantulum, tum vt antè præmuniat, vt antè occupet, tum vt diuidat in partes, vt aliud alÿ tribuens diſpertiat. Quid, quod oratorio tertio figuras ſententiarum ſeptem & quadraginta numeras, hîc neſcio quot ex hoc numero detrahis? quid hæc inquã tot peccata, quid aliud niſi præcipitẽ obliuionẽ demonſtrant? aut faſtus ſpecie ac ſimulatione, neſcio quid peius tegunt ac velant? Atque hæc tamen, vt de Craſſo tute ipſe ſoles dicere, non tam exiſtimari vis neſcire, aut non poſſe docere, quàm deſpicere atque contemnere. Antea cùm Latinos oratores & Græcos, cùm ſophiſtas etiam tam longè ab oratoris perfecti laude diſtraheres, cùm nihil inuentionis & diſpoſitionis prudentiã, nihil actionis dignitatem præ elocutionis gloria eſſe diceres: & Critolai penè libram quandam induceres, in cuius altera lance poſitas omnes reliquarum rerum laudes, quin cum his maria & montes elocutio ſola deprimeret: quantum, prò Iuppiter, elocutionis pondus nobis promittere videbare? At cùm huc perueniſti, rem omnium leuiſſimam feciſti, vt ex ea te non ſatis conſtantem hominem iudicaremus. Veruntamen numerus ſupereſt, quem collocationem appellare maluiſti. Numerus definiendus erat, figura verbi qua oratio modulate componitur, eiúſque omnis conſideratio diligenter exponenda, & in partibus vel artis ex quantitate ſyllabarum in pedibus: vel naturæ inſpectanda bonitate & literarum & dictionum, & quàm varium ſit aurium his de rebus iudicium: & in generibus qui ſit poëmatis, qui ſit orationis ſolutæ numerus, tum omnes & partes & ſpecies ita definitæ declarandæ exemplis fuerunt. Hîc te ſpero noua diligentia

Secundũ caput in collocatione & cõcinnitate.

præteritam negligentiam compenſaturum: quod te tandem feciſſe gloriaris. Et quoniam (ais) plura de numeroſa oratione diximus, quàm quiſquam ante nos. Quare bene ſperare de te in poſterum poſſimus, qui omnes artis huius magiſtros ſtudueris vincere. At eundem te doctorem præſtabis, quem adhuc præſtitiſti: nihil perſpicuè, nihil acutè, nihil propriè declarabis: tibi atque ingenio tuo obtemperabis: miſcebis aliena, falſa, inania, nec vllam veræ doctrinæ lucem adhibebis: nihil enim definis, nihil partiris, nihil ferè exemplis exponis: imò verò ne nos de diſciplina potius aliqua quæſtionẽ tractari, quàm pompam & ſpeciem ſophiſticæ oſtentationis quæri putaremus, ſeptimo loco nos à re propoſita deducis: reſpondes prolixè & verboſe numeri reprehẽſoribus: quos re vera nullos eſſe arbitror: ſed communis aliquis locus, & latior campus inueniendus fuit, vbi ſophiſtica hæc eloquentia liberius incederet. Sed tamen cùm iam tertia pagina tota procederet, ad inſtitutam diſputationem reuerteris: collocationem partiris. Collocabuntur igitur, ais, verba, aut vt inter ſe quàm aptiſſime cohæreat extrema cum primis, eáque ſint quàm ſuauiſſimis vocibus: aut vt forma ipſa concinnitáſque verborum conficiat orbem ſuum, aut vt cõprehenſio numeroſe & aptè cadat. Hæc tripertita diuiſio tibi placuit. At quicquid eſt collocationis proprium, id numerũ, aut partem numeri eſſe dico.

Septima digreſſio.

Vitioſa partitio collocationis

Numerus enim eſt modulata orationis compoſitio.
Constructio eſt modulata orationis compoſitio, aut certè pars quædam compoſitionis: item concinnitas.
Conſtructio igitur & cõcinnitas numerus eſt, aut certè pars numeri.

Hæc tuipſe tuo teſtimonio iudicióque confirmas: numeroſa,ais,poſtea efficitur oratio non ſolùm numero,ſed etiam conſtructione & concinnitate. Eſt igitur,inquam, & conſtructio, & concinnitas numerus, aut numeri quiddam:quoniam orationẽ vtraque numeroſam facit. Facit orationem numeroſam: eſt igitur efficiens cauſſa numeri. Quare cùm omnium rerum cognitio ſcientiáque ex cauſsis promenda ſit,in explicando numero cauſſæ illæ efficientes erunt adhibendæ: non autem velut ſpecies diuerſæ ſeparandæ erunt: quia duæ primæ conſtructio & concinnitas in tertia contineantur. Memini ſecundo de finibus in errore ſimili, quo pacto Epicurum reprehẽdas. Diuiſit, ais, ineleganter: duo enim genera, quæ erant, fecit tria,hoc eſt non diuidere,ſed frãgere rem: tum verò non ſolùm ex duobus generibus conſtructione & coniunctione pedum(quæ erant duo)tria facis,addita concinnitate: ſed etiam numerum(qui erat genus) in ſpecie numeraſti: ita præclara iſta diuidendi elegantia Epicurum viciſti.

Conſtructio. *In conſtructione vitari iubes hiatum & aſperitatem literarum: id laudo. Eſt autem prorſus admirabile, dum de prima hac iunctura & coagmentatione præcipis,vnde, & quorſum tam multas grammaticorum quæſtiunculas vnum in locum cõduxeris, de contractione, de coniunctione, de commutatione literarum,nominum,accentuum, ſpirituum. Neque enim tam moleſta, támque prolixa deſcriptio vllam componendæ orationis viam(pauculis illis exceptis, quæ ſunt in principio de hiatu & aſperitate) docet, quod erat hoc tempore propoſitum:ſed comparatione quadam demonſtrat, quemadmodum tandem tu ipſe concludis: ſi indocta conſuetudo (vnde tam multa exempla collegiſti) tam ſit*

artifex ſuauitatis, id ipſum multò magis ab arte & doctrina expetendum eſſe. Itaque in quantam perturbationem incidiſſes, coactus es paulò pòſt confiteri: propoſitæ enim partitionis immemor, antequam primum membrũ abſolueris de conſtructione & ſuauitate vocum, nouam diſtributionem inſtituis, qua ſuperiorem confundis. Duæ ſunt res, ais, quæ permulcent aures, ſonus & numerus: quid, inquam, nónne tres in partitione ſuperiore eſſe dixiſti? conſtructionem, concinnitatem, numerum? Conſtructionem enim ſæpe ſignificas ad demulcendas aures totã pertinere. Impetratum eſt, ais, à conſuetudine, vt ſuauitatis cauſſa peccare liceret. Item, voluptati aurium morigerari debet oratio. De cõcinnitatis orbe quid ais? ſuapte natura (inquis) numeroſus eſt, etiam ſi nihil eſt factũ de induſtria. Conſidera, M. Cicero, qua conſtantia partitiones iſtæ deſcribantur: prima tres facit partes diuerſas, conſtructionem, concinnitatem, numerum. Secunda duas primas partes confundit in vna, id eſt, in ſono, & quidem ita vt numerus ipſe ſonus ſit, & in vna parte tot partes tam negligenter diſtinctæ comprehendantur. Conſtructio enim cùm vitat hiatum & aſperitatem, concinnitas, cùm orbem conficit, numerus cùm tempora temporibus annectit, nónne ſonum quærit & ſectatur? De concinnitate deinde præcipis, quæ, vt affirmas, ex ſimiliter cadentibus & deſinentibus, ex paribus, ex contrariis orbem quendam numeroſum neceſſitate ipſa efficit, & eum ſine induſtria: quanquam contraria nullum locum hîc habent: & argumenti genus iſto nomine ſignificatur: vt generis, vt ſimilitudinis: & numerus omnis qui hîc efficitur ex tribus primis tantum eſt. Sed tamen ſi numeroſum dicas, quòd ex numero

Collocationis ſecũda diuiſio.

quouis conſtet, certè orbis ille ex ſimiliter deſinentibus, cadentibúſque, ex paribus, non numeroſus eſſe non poterit: Sin legitimum & oratorium numerum intelligis, cogitare debebis in orbem illum & verſus, & inſuauem compoſitionem & rudem poſſe comprehendi. Finxerit enim aliquis poëta tale carmen,

Rumpitur inuidia quidam chariſsime Iuli,
Quòd me Roma legit, rumpitur inuidia:
Rumpitur inuidia, quòd turba ſemper in omni
Monſtramur digito, rumpitur inuidia:
Rumpitur inuidia, tribuit quòd Cæſar vterque
Ius mihi natorum, rumpitur inuidia:
Rumpitur inuidia, quòd rus mihi dulce ſub vrbe eſt,
Paruáque in vrbe domus, rumpitur inuidia.
Rumpitur inuidia, quòd ſum iucundus amicis:
Quòd conuiua frequens, rumpitur inuidia.
Rumpitur inuidia, quòd amamur, quodq́ probamur:
Rumpatur quiſquis rumpitur inuidia.

Hîc enim ſunt ſimiliter cadentia deſinentiáque, & paria paribus collata: & in illum orbem poteſt aſperitas omnis & hiatus incidere. Quare deſine in præceptis ponere, quod tam fallere poßit ignorantem, quàm adiuuare: & noli nobis perſuadere, tuum potius hoc eſſe iudicium, quàm rhetorum (quorum artes huc tranſtuliſti) commentum. Sed tamen duæ ſunt res, ais, quæ permulcent aures, ſonus & numerus. At ſoni rationem tam negligenter attigiſti, vt potius rhetoris cuiuſdam partitione (in quam fortè incideris) quàm vtilitate & neceßitate motus eſſe videare: hîc ſonorum genera in literis, in ſyllabis, in dictionibus totis & vires & proprietates perſequi debuiſti. Sine hac enim ſoni virtute, omnis

Sonus.

compoſitio orationis exanguis & intermortua iacebit, vt antea ſignificaui, & poſtea clarius erit Sed ad numerum accedis: de quo priuſquam præcipias, longa oratione egrederis ad his reſpondendum, qui numeros in oratione reprehenderent. Tametſi ſatis ſupérque de toto collocãdæ orationis genere iſtis fictis reprehẽſoribus paulò antè erat reſponſum: egreſſiones tibi nimium placent, téque ſophiſticæ oſtentationis gloriolam nimio ſtudio con ſectari demonſtrant: Aſiaticum iſtud nimis obtines. Si toties oleas in curriculo tranſilires, quoties lineas in hac diſputatione poſitas tranſiliſti, omnis, me hercule, ſibilus ad te explodendum conſumeretur: octauus enim hic eſt egreſſionum tuarum locus. Mirificam verò quandam doctrinæ expectationem initio concitas: ſic enim ais, Viſne igitur, Brute, totum hunc locum accuratius etiam explicemus, quàm illi ipſi, qui & hæc & alia nobis tradiderunt? Multos equidem Græcos memini hiſce de rebus varia docuiſſe: quos vtinã non vana potius ſubtilitate, qua mortales omnes vincunt, quàm ſolida veráque laude poſſis vincere. At enim non ſolum tibi vſitatũ, ſed propè perpetuum eſt, in hac oratoris explicatione leues & ineptas nugas vndique colligere: in explicando numero dialectica ratio poſtulabat (vt iam dixi) vt numerus definiretur, deinde genera deſcriberentur, propoſitis exemplis vſus oſtenderetur generum ſingulorum. Contempta autem via illa docendi longè veriſſima, placuit Ciceroni videlicet, vel potius Ciceronis doctoribus ac magiſtris noua quadã docendi ratione numeri originem, cauſſam, naturam, vſum perſequi. In origine Gorgiã, Iſocratem, & reliquos inuentores numeri; in cauſſa modum inueniendi per animaduerſionem fortuitam

Tertium caput de numeri diuiſione & tribus eius partibus primis.

Egreſſio octaua.

Vitioſa diuiſio numeri.

tuitorum, & naturalium exemplorum, in natura quæſtiones, an eſt numerus, & qualis eſt, ſicut aliæ permulta, omiſſa tamē principe quæſtione quid eſt diſputantur, in vſu quæruntur multa vbi numerus ſit, quomodo differat à numeroſo, tum de inciſis, membris, periodis, déque tota generis huius vtilitate. Quid ſi, M. Tulli, de tota dicendi arte, & de omnibus eius partibus quatuor iſta quærantur ſicuti poſſunt? ridiculum, opinor, fuerit, in explicanda arte inuentorem quaſi partem artis numerare, cùm id ſi neceſſe ſit, poſt rem definitam poſſit vno verbo notari. Ridiculum, inquam, fuerit quærere tropi & originem, & cauſſam, & naturã, & vſum: figuræ & originem, & cauſſam, & naturam, & vſum: vocis & originem, & cauſſam, & naturã, & vſum: geſtus & originem, & cauſſam, & naturam, & vſum: ridiculum in grammatica, in dialectica, in omni denique diſciplina: quia artes ſunt conſtantium & æternarum rerum, quæ temporibus mutari non ſoleant: ridiculum verò multò magis etiam illud, quòd duo membra facis, originem & cauſſam, quaſi verò nō ſit origo, etiam cauſſa: & inuentores & authores numeri non ſint eius efficientes cauſſæ: & non verius vno cauſſæ nomine dicatur & qui inuenit, & inueniendi ipſa facultas & occaſio, præſertim cùm in origine finem numeri, qui inter cauſſas principem locum tenet, conſtituas. Cùm enim de origine, & Iſocrate numeri inuentore loqueris: ſic ais, Cùm videret oratores cũ ſeueritate audiri, poëtas autem cum voluptate, tum dicitur numeros ſequutus, quibus etiam in oratione vteremur, cùm iucunditatis cauſſa, tum vt varietas occurreret ſatietati. Quare in origine numeri declaranda cauſſam duplicem comprehendis, fi-

nem & efficientem. Quid autem duo prima membra cauſſas eſſe dico? nónne tertium, vbi natura tot quæſtionibus inuoluitur, veram propriámque numeri cauſſam exquirit? Quid enim aliud tot quæſtionum altercatio ſibi propoſuit, niſi vt ex cauſsis ſuis numerum nobis explicaret? natura enim rei cuiuſque cauſsis continetur, vt natura hominis, id eſt ſubſtantia, continetur anima & corpore: quæ forma & materia, id eſt principes & ſummæ cauſſæ ſunt, quibus hominis natura continetur: cauſſas autem ſummas & proprias qui explicat, qui naturam ex his penitus demonſtrat, is verè definit, verè demonſtrat. Veruntamen per Deũ immortalem, quàm nugatoriam? quàm tota ſine vllo ſale, ſine vllo iudicio pars iſta tertia de natura numeri nobis obiecta eſt? Bona quæ ſunt in te ſicuti ſæpe iam profiteor, tua, tua, inquam, ſunt M. Tulli: paucula verò iſta quæ pauci quidam non probamus, à magiſtris tota ſunt. Incidiſti in Græculi cuiuſdã & loquacis magiſtri argutias, Ariſtotelis, opinor: neque enim tam multos hominis eius libros, quàm multos habere te audio, vnquam legi, aut legere omnino curaui: & tamen cæteris in libris intelligo contentioſo prorſus & tenebricoſo ingenio Ariſtotelem fuiſſe, vt mihi videatur talis doctrinæ author vel Ariſtoteles, vel Ariſtotelis ſimillimus quidam magiſter fuiſſe. Sed tamen incidiſti in magiſtri (quiſquis is fuerit) argutias planè ſanè pueriles, vel deliras potius & aniles: quas tamen cùm auidè magis, quàm cõſiderate & attẽtè legiſſes, ſuo te, opinor, acumine perpulerũt: intima artis myſteria quædã eſſe crediſti: tã ſanctè, tamq́ religioſe ad eas accedis. Sũt porrò de numeri natura hæ quæſtiones quindecim, qui, vbi, vnde, quotuplex, quomodo, quorſum, quãdo, quo loco, quomodo

De numeri natura quæſtiones 15.

g. 4.

faciat voluptatem, an ſit, qualis ſit, quis aut qui, cōmunis an diſpar; cur non æquè in oratione apparet atque in verſu, vnde numeroſum efficitur. O muſæ, ô charites, ô præſides ingeniorum literarúmque deæ! quid iſtæ quæſtiones, quam nobis numeri naturam definiunt? quale Ciceronis iudicium nobis oſtendunt? Nouem primæ, quas breuioris & planioris viæ eſſe dicis, in extremum locum reiiciuntur: poſtremæ ſex, quas longioris viæ dicis eſſe, primo loco perobſcura, pérque difficili oratione conturbantur. Nā cùm quæſtiones eſſent quindecim propoſitæ, decima primo loco explicatur, & reliquæ deinceps ad extremum, tum reuoluitur explicatio ad nouem, quæ primo loco poſitæ fuerant. At longioris viæ prima quæſtio eſt; dicas fortaſſe, quam tu decimam facis: quid tu inquam, an longiorem viam dicis breuiore eſſe planiorem, vt præcedere debeat? at contrà dicis breuiorem eſſe planiorem, atque omnino proponis ante quæſtiones breuioris viæ. At perturbatio & confuſio tantum eſt, alta quædam & peracuta natura in hac confuſione forſan occultatur: imò verò mera ſomnia, nulla naturæ explicatio, nulla definitio traditur. Quod ne tibi temerè confirmare videar, ſingulas quæſtiones excutiamus ac perpendamus, an vlla omnino ad numeri naturam definiendam pertineat. Decima quæſtio prima, vt dixi, diſputatur, quòd numerus ſit in oratione, ídque ſenſus teſtimonio probatur. At quorſum hæc, & quæſtio, & quæſtionis ratio? quid noui ad numeri definiendam naturam? duo prima partitionis membra, origo & cauſſa, inuentos eſſe numeros docuerunt, & obſeruatione naturæ inuentos docuerunt. Quamobrē igitur quæritur an ſit, quod inuentū eſſe iam conſtiterit? Et quidem ne mea te

Quæſtio decima manis quia ante diſputata eſt.

potius reprehenſio accuſet, quàm tua ipſius oratio conuincat: recognoſce in hac quæſtione, quæ antea de cauſſa numeri dixiſti. Neque (ais) ipſe verſus ratione eſt cognitus, ſed natura atque ſenſu, qua dimenſa ratio docuit quid acciderit. Ita notatio naturæ & animaduerſio peperit artem. Quid? nónne eadem ſimilitudine & ratione ſecundum membrum partitionis de numeri cauſſa tractaſti? Vt igitur, dicebas, poëtica & verſus inuentus eſt terminatione aurium, obſeruatione prudentium: ſic in oratione animaduerſum eſt, multò quidem illud ſerius, ſed eadem natura admonente eſſe quoſdã certos curſus, concluſionéſque verborum: quare quoniam eandem rem nobis explicat iſta quæſtio, quam ſecunda pars diuiſionis oſtenderat, cur in tertia parte collocatur? At pergis in huius quæſtionis explicatione, & longius progrederis: dicis in verſu numerum apertiorem eſſe, quàm in oratione, quod tamen decimæquartæ quæſtionis proprium eſt. Addis autem, Omnino duo ſunt, quæ condiant orationem, verborum numerorúmque iucunditas: quo tandem tertia eiuſdem rei partitio? Antea enim tota compoſitionis ratio trifariam diſtributa fuerat, in coagmentationem, concinnitatem, numerum: deinde in ſonum & numerum: nunc verò nullis nouis generibus propoſitis illa ipſa prorſus eadem materies in verborum numerorúmque iucunditatem diſtribuitur. An hoc eſt dialecticorum acumine, vel partes, vel ſpecies diuidendo diſcernere? an imperitorum coquorum more frangere ac diſcerpere? Reliqua porrò huius quæſtionis tractatio, qua demonſtras, numerum tardius inuentũ, clarius quàm ſuperiora & manifeſtius probat, quicquid hîc eſt inculcatum id totum ad primas illas partes de origine

Tertia collocationis diuiſio vana.

& cauſſa pertinere. Quare decima hæc quæſtio tam lõga nihil noui nos docet ad numeri naturam explicandam accommodatum: ſed ex antecedentibus partibus quiddã ſubſtractum: quæ tamen, vt dixi, in oratoris arte legitimè deſcripta, nullum neceſſariũ locum obtinerent. Vndecima quæſtio decimæ ſuccedit, quales ſint numeri oratorij: Hîc primum quæro, cur ea quæſtio (quæ ſola erat huius loci propria) quid eſſet numerus, prætermittitur? Soletis enim in quæſtionum generibus (de quibus antea à nobis dictum eſt) tria numerare, an eſt, quid eſt, quale eſt: quæ porrò de cauſſa à primo genere non potius per ſecũdum ad tertium aſcenſum paramus, quàm fractis ſcalarum gradibus ruinam iſtam creamus? Quid de qualitate dici poteſt, ſi quid res ſit ignoretur? Itaque iam mecum conſidera, quàm abſurdè, quámque nihil ad rem accommodatè reſpondeas. Nullus eſt (ais) oratorius numerus extra poëticos. Nobis igitur percontantibus quales oratorij numeri ſint, reſpondes eſſe poëticos: quaſi tota numerorum doctrina, & explicatio non propria ſit rhetoricæ, & poëma ac verſus ſi rhetorica legitimè tradita ſit, non eodem loco cum his numeris explicari debeat, vt vtriuſque qualitas vel ex æquo nota ſit, vel ignota. Quãquam falſa videri poßit, non obſcura duntaxat illa reſponſio: in numero enim poëtico certa quædam & definita lex eſt, quam ſequi ſit neceſſe: in oratorio autem numero nihil eſt eiuſmodi propoſitum, ſed tantum ne immoderata, aut diſſoluta, aut effluens ſit oratio. At numeros, inquies, poëtarum & oratorum non eoſdem intelligi volo, ſed nullum eſſe pedem in poëmate, quo non ſit oratoribus vti conceſſum. Hoc enim tua probatio demonſtrat, in qua concludis (cùm eos trifariam diuiſiſſes)

Vndecima quæſtio cui nihil accommodate reſpondetur à Cicerone.

omnes pedes in orationẽ cadere. Video(inquam)numeri rationem ad pedes valde inſolenter abiectam: quamobrẽ, non video: quanuis enim ſpectaret eoſdẽ pedes orator & poëta, non idcirco numeri oratorij qualitatem è pedibus poëticis agnoſcerem: alia ſiquidem pedum ſingulorũ, alia coniunctorum, qui numerum faciunt, qualitas eſt & ratio. Quare ex pedibus poëticis oratorij numeri qualitatẽ nullam nobis explicas. Atque per ego te deos omnes oro, animaduerte quo qualitatem iſtam deducas. Nullus eſt, ais, numerus oratorius extra poëticos, quia omnis pes qui adhibetur ad numerum, partem habet aut æqualem alteri parti, aut altera tota, aut ſexquimaiorem. Etenim vnde tam obſcura, támque diſsipata partitio? Arithmetici numerorum differentias(vnde hæ ſunt abreptæ) lõge alia ſubtilitate partiuntur: pares aiunt eſſe, aut impares: impares, maiores aut minores: tum maiorum cum minoribus collatorũ quinque ab iis conſtituuntur differẽtiæ, πολλαπλάσιος, ἐπιμόριος, ἐπιμερής, πολλαπλασιεπιμόριος, πολλαπλασιεπιμερής. *E quibus tua iſta partitio tantùm duas amplectitur* πολλαπλάσιον καὶ ἐπιμόριον. *An è reliquis rationibus nihil in pedes poëticos cadit? quid igitur amphibrachis ex breui, longa, breui conſtans, qualem partium collationem habebit? Frange eum quomodo volueris, ſyllabas eius tres inter ſe quomodo velis compara, ſecundam cum prima aut tertia, nunquam parem, nunquam duplicem, aut ſeſquiplicem rationem harum ſyllabarum trium reperies. Tria enim in duabus ſyllabis tempora, vni vnius ſyllabæ tempori comparata, triplicẽ rationem faciunt. Atque hic pes è triſyllabis octo, vnus eſt notiſsimus. Neque verò dicatur dactylum eſſe temporibus amphibrachi parem: nil enim te adiuuet hæc*

Vitioſa pedum partitio.

excuſatio:ſit enim totus pes par toti pedi, at pares partes vtriuſque nunquam reperientur, vt vtrobique partium ſit eadem inter ſe ratio: niſi enim collocatio iſta, ratióque de ſyllabis fiat, certum nil erit. Hæc enim ex temporibus ſeorſum, non de ſyllabis accipi, cùm in dactylo quatuor tempora ſint, ego tria potero comparare vni, & triplam rationem efficere: dicam pæanem eſſe quadruplum, quia ex quinque temporibus (quæ ſunt in pæane) quatuor licebit vni comparare: at hunc pedem ſeſquiplicem facis, quia tres breues vni longæ cōparatæ hanc rationem faciunt. Sed quid hæc pluribus diſputo? cùm tu antea in diuidendis pedibus nō compares ſingillatim tempora temporibus, ſed pedis partem ex ſyllabis cum altera parte ex ſyllabis compoſita. Quid dochimū, quem tu ipſe adhibes & probas, è breui, duabus longis, breui, longa, rationis item diſsimilis vis proferam? Quinque enim tempora in tribus ſyllabis, tribus in duabus ſyllabis temporibus comparata, ſicut ſyllabarum ratio exigit, rationem habent ἐπιμέρη. Quare vides hanc partitionem valde rudem & imperitam eſſe, in qua res partita plura complectatur, quàm ſubiectæ partes explicent: nec tamen id eſt maximum in hac confuſione vitium, ſed aliud longè magis eſt reprehendendum, quod imperiti quidā profeſsionis huius doctores ac magiſtri, qui te in errorem induxerunt, cùm è reconditioribus diſciplinis aliquid tenuerunt, id in his primis informandæ iuuentutis ſtudiis (vt ſe magnos & admirabiles apud ignorantem & ſimplicem diſcipulum reddant) infarciant: quo nihil poteſt eſſe ineptius aut ſtultius. At Ariſtoteles grauiſsimus author & probatiſsimus ita ſentit: eámque pedum partitionem tradit. Tradat, quid tum? an nobis probatius futurum exi-

Ariſtoteles author vitioſæ partitionis.

ſtimas, quòd falſa hominis opinio temere cõceperit, quàm quod res ipſa veritáſque manifeſtè docuerit? Quanquam ne philoſophi illius authoritate (ſicuti facis) abutare, poſtea videro. Ad duodecimam quæſtionem venio: quibus potiſsimum numeris ſit vtendum, quam tertio loco proſequeris: ſed ea protinus omiſſa ad proximã reuerteris, & rurſus oratione longa diſputas in ſolutis etiam verbis ineſſe numeros, eoſdémque eſſe oratorios qui ſunt poëtici: tum reuocas intermiſſam quæſtionem. Ita in hac confuſione non minor tibi tecum, quàm cum rebus ipſis videtur eſſe contentio. At duodecima iſta quæſtio de numerorum generibus, quæ maximè cadant in orationem quomodo explicatur? nihil enim eſt naturæ, tota eſt vſus. Nam hîc quæritur componendorum numerorum ratio, quod ad quartum principis partitionis membrum pertinere poſtea dicis. Sed quanuis aliena quæſtio eſt, & temerè confuſa, videamus tamen cuiuſmodi ea ſit. Quidam è Græcis rhetoribus iambum duntaxat amplectuntur. Ephorus ſequitur pæana, & dactylum, ſpõdeum, & trochæum fugit. Ariſtoteles grandiorem dactylum putat, quàm ſoluta oratio deſideret: iambum nimis è vulgari eſſe ſermone, trochæum laſciuiorem, ita pæana probat. A quibus omnibus cum meritò diſſentias (omnes enim pedes in oratione permiſti ſunt ac confuſi) mihi tamen mirum viſum eſt, quòd in paribus cauſsis tam diſparia iudicia facias: amatores iambi iuſtè reprehendis, reliqui enim pedes etiam adhibentur. Ephorum iuſtè coarguis, qui vituperat trochæum & ſpondeum, quibus etiam locus in oratione ſit. Ariſtoteles verò cùm vnicum pæana laudet, reliquos condemnet: qua ratione tibi author optimus viſus eſt? At eadẽ quæ

Quæſtio duodecima aliena eſt, & ei nihil reſpondetur.

Ariſtoteles inconſtanter laudatur & reprehenditur.

Ariſtoteles, etiam Theophraſtus & Theodectes ſcripſerunt: errauerint cum magiſtro diſcipuli, an idcirco melior Ariſtotelis cauſſa tibi videri debuit, quòd non ipſe ſolùm falſus ſit, ſed diſcipulos quoque ſuos fefellerit? Nimium illi homini in his artibus cõcedere ac tribuere mihi videris, quas ipſe præſertim contempſerat, vt in oratoriis dialogis affirmas. Pæana igitur quoniam Ariſtoteles probauit, probandum imprimis, & aſſumendum exiſtimas. Sic enim ais, Sit igitur oratio permiſta & temperata numeris pæane, maximè, quoniã optimus author ita cenſet: at huic optimo authori paulò pòſt refragaris, & quam laudem falſò dederas, eandem vera dicendo detrahis: Pæana Ariſtoteles vt optimum probat, ais, à quo diſſentio, ac mox apertioribus etiam verbis, quare etiam qui dixit aptiorem, in quo eſſet longa poſtrema, vidit parum. Hic Ariſtotelem non ſolùm repudias, ſed ignorantiæ condemnas, quem tamen antea mirificè in eadem quæſtione, in eadem re laudaſti. Ita te memorem & conſtantem præſtas. Ariſtoteles verè cenſet pæana optimum numerum eſſe: Ariſtoteles non verè cenſet pæana optimum numerum eſſe: quid iſta contradictio, qua lege vera fieri poteſt? O te, Cicero, diſcipulum magis credulum, quàm iudicem conſtantem & ſeuerum: atque in hoc tuo magiſtro tamen ſi quid eſt callidè ſubtilitérque traditum, parum attendere atque intelligere videris. Intellexiſti multa in Ariſtotele, quæ tibi placuerunt: etiam quæ non intelligis, admiraris. Ariſtoteles elegantiam & dignitatem pæanis arithmetica ratione demonſtrat, tu triplicem dactyli, iambi, trochæi, pæanis partitionem facere credidiſti: diſputat pæana idcirco dactylo, & iambo temperatiorem & gratiorem eſſe, quia pæ-

Ariſtotelis ſententia à Cicerone nõ intelligitur.

anis ratio ex dactyli & iambi rationibus componitur: tu differentias pedum deſcribere putaſti: vnde antea partitionem illam claudicantem, parium, duplicium, ſeſquiplicium probaſti: Ac ne me tibi falſa obiicere exiſtimes, Græcum illius ſermonem iam coràm conferamus, λείπεται δὲ παιάν, ᾧ ἐχρῶντο μὲν ὡς ἀποῤῥήτῳ ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξάμενοι. οὐκ εἶχον δὲ λέγειν τίς ἦν. ἔϛι δὲ τρίτος ὁ παιάν, καὶ ἐχόμενος τῶν εἰρημένων. τρία δὲ πρὸς δύ' ἐϛίν. ἐκείνων δὲ ὁ μὲν ἓν πρὸς ἕν. ὁ δὲ δύο πρὸς ἕν. ἔχεται δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἡμιόλιος. οὗτος δ' ἐϛὶν ὁ παιάν· οἱ μὲν οὖν ἄλλοι διά γε τὰ εἰρημένα ἀφετέοι, καὶ διότι μετρικοί. ὁ δὲ παιὰν ληπτέος. ἀπὸ μόνου γὰρ οὐκ ἔϛι μέτρον τῶν ῥηθέντων ῥυθμῶν ὥϛε μάλιϛα λανθάνειν.

Quid ait? an eadē quæ tu? reliquus eſt itaque pæan, quo vtebantur velut oculto, ſed imprimis Thraſimachus: tametſi imprudentes ac ignorantes quis pes hic eſſet. Eſt autem tertius pæan, & modò traditis finitimus & coniunctus, in quo quippe tria cum duobus: in illorum altero vnum cum vno, in altero cum duobus vnum comparatur: ex his duabus rationibus ſeſquialtera gignitur, quæ eſt in pæane: alij quidem omnes omittendi, tum propter ea quæ dicta ſunt, tum quia metris ſunt accommodati: aſſumendus autem pæan, à quo ex enumeratis rhythmis ſolo nullum carmen efficitur, vnde fit vt maximè lateat. Hîc, M. Tulli, differentias pedum non inſtituit Ariſtoteles, ſed probat pæanis rationem ex dactyli & iambi rationibus confici, vt concludat pæana dactylo & iambo præſtantiorem. Quàm verò tamen fallaci & captioſa concluſione, hinc poteſt intelligi, quòd iambus, quem fugit Ariſtoteles, quémque in clauſula poſtremum ipſe vituperas, non ratione quadam & ſpecie, ſed re vera ac veritate ſit in pæane quarto ex duabus *Ariſtoteles captioſus & fallax.*

vltimis eius ſyllabis: ſed tamen hæc Ariſtoteles vt ita concludat: neque verò quiſquam ignarus arithmeticæ putet ex dactyli & iambi rationibus non effici ratione͂ pæanis, quòd ex dactylo & iambo pæan non efficitur: non enim ſi dactylus & iambus ſuperant numero ſyllabarum pæanem, rationes dactyli & iambi ſuperant pæanis ratione͂: ratio enim par, (qualis eſt ratio dactyli) & ratio duplex, (qualis eſt iambi) additæ ſeſquiplicem rationem faciunt: tu verò quid ais? Ita pæana probat, eóque ait vti omnes: ſed ipſos non ſentire cùm vtantur, eſſe autem medium ac tertium inter illos, ſed ita factos eos pedes eſſe, vt in eis ſingulis modus inſit aut ſeſquiplex, aut duplex, aut par. Hæc tua ſunt Ariſtoteli authori falſò attributa: quare in poſterum cauere debebis, ne tantum opinionibus Græcorum præſertim hominu͂ (quos leuiſſimos plerunque iudicaſti) concedas, vt iudicium adhibere deſinas: ſed id multò magis, ne incognita pro cognitis, & incerta pro certis affirmes. Hoc academiæ eius non eſt, quam à pueris, amaueris, quámque in omni vita vnicè colueris. Retexe, mi Cicero, retexe teſtificationem illam: non recuſo, ais, quin quantum de libro illo, tantum de iudicij mei fama detrahatur: imò recuſa, nega, obſiſte, pugna, ne tui iudicij fama ex græcanica iſta leuitate pendeat. Attamen heus tu, quid agis iſta quæſtione duodecima? docere vis qui maximè cadant in orationem numeri: at nullos explicas: de iambo, pæane, dactylo, ſpondeo, trochæo loqueris: qui pedes ſunt, vnde numerus efficitur: nullum omnino numerum proponis, niſi pæana numeru͂ dicas: quid inqua͂ agis M. Tulli? quomodo propoſita͂ quæſtionem explicas? an non conſiderabis, quid hic magiſter (à quo has apinas tranſtuliſti in oratorem

Quæſtioni duodecimæ nihil reſpo͂detur à Cic.

tuum)dicat, & quomodo? Decima quæſtio ad originem & cauſſam numeri pertinet, nihil noui adfert ad naturam: vndecima plena confuſionis & erroris nihil ei, quod interrogat,conſentaneum interpretatur: duodecima multò pluribus tenebris eſt inuoluta: permiſcet vndecimam quæſtionem,ipſa tota eſt aliena: Ariſtotelem & laudat inconſtanter, & falſò interpretatur, & errantem ſequitur. Decimatertia quæſtio quarto gradu ſubſequitur,quos numeros cum quibus tanquam purpuram miſceri conueniat: atque etiam quibus orationis generibus ſint, cuique accommodatiſsimi: quæ quæſtio ſi plenè tractaretur, ad vſum eſſet referenda: quia illic cōponendorum ratio quæritur, quod ad vſum, quartam partitionis partē pertinere poſtea doces: verùm vix attigit, quod pollicebatur:tres enim pedes,iambum,dactylum,& pæana(credo vt tribus eorum authoribus paulò antè nominatis aliquid gratificaretur)duntaxat hîc attigit,& in iſta quæſtione quandiu verſatur, non alios miſcendos & temperandos inter ſe proponit. Quid attingit dico? imò ne attingit quidem,quia proponit in hac quæſtione de numeris ſe dicturum, quomodo miſceantur inter ſe: at hic nullum omnino numerum ponit: de pedibus loquitur, qui numerum iuncti faciunt, de numero nullo loquitur, niſi fortè pæana placet numerum dicere. Decimæquartæ quæſtioni cur nō æquè in oratione atque in verſu numerus appareat, deinde reſpondes: neque tamen ad naturā numeri ſpectare videtur oratio tua, quæ leuem & è circunſtantiis quibuſdam collectam differentiam numeri oratorij & poëtici tradit,qua nihil numeri naturam cognoſcimus, numerus poëticus certam & definitam legem ſpatiorum continet, oratorius non

Epilogus triū ſuperiorū quæſtionum.

Quæſtio decimatertia & aliena eſt,& ei nihil reſpōdetur.

Quæſtio decimaquarta cuius explicatio aliena eſt.

continet, propterea magis apparet in verſu numerus, quàm in oratione: an verò præclara iſta differentia percipi poteſt, ſi quid numerus ſit ignoretur? at definitus nondum eſt: nullam igitur naturã numeri hæc quæſtio ſicuti neque ſuperiores oſtendit, & tamen in quæſtione decima, quæ diſputatur, primo loco iſta differentia fuerat Quid ſequitur? ſolet autem quæri, ais, totóne in ambitu verborũ numeri tenendi ſint, an in primis partibus atque in extremis. Enimuero vnde nobis iſta quæſtio? neque enim de quindecim vlla fuerat, & vſus eſt, non naturæ, atque illic etiam diſputatur: cùm enim ad quartũ principis diuiſionis locum perueniſti, tum ais, ſatis multa de natura, ſequitur vſus, de quo eſt etiam accuratius diſputandum: in quo quæſitum eſt, in totóne circuitu, an in principiis ſolum, an in extremis, an in vtraque parte numerus tenendus ſit. Quorſum igitur iſta præceptio (quæ ad quartam partem propriè & verè pertinet) in tertia falſò confunditur? Ac ne tibi id ſatis eſt conturbare, inducis de exercitatione rationem in definienda re perridiculam: ſimilitudines ac diſsimilitudines poëtarum & oratorum antea in generibus elocutionis explicatas, huc in alieniſsimum locum reuocas: quæ tamen ex oratione conſidera quid efficias: ita fit, ais, vt nõ item in oratione, vt in verſu numerus extet, ídque quod numeroſum in oratione, non ſemper numero fiat, ſed nonnunquam aut concinnitate, aut conſtructione verborum. Vnde conſecutio hæc efficitur? quæ ratio? quod argumentum? quæ probatio anteceſsit? quæſtiones hæ decimaquarta & decimaquinta fuerant: & earum alteri paulò antè quodammodo reſponſum eſt: alterã propoſitam initio & cõcluſam tandem videmus, probatã & explicatam nullo

Quæſtio intercepta præter propoſitas.

Quæſtio decimaquinta concluditur, non probatur.

loco videmus: atque ita ſex poſtremæ quæſtiones non ad explicandam, ſed ad conturbandam numeri naturã concluduntur: nouem quæ primæ fuerant, poſtremæ ſequuntur, egregio ſanè confuſionis ordine. Ita ſi numerus (ais) quæritur qui ſit, omnis eſt: iſta reſponſio ſuperioribus gratior eſſe debet: vt enim nihil de natura numeri doceat, vt quid ſit intelligam: nihil enim explicatur, affirmatur tantum: ita non valde moleſta eſt, quia perbreuis eſt. Atque etiam hæc tam ſuccincta ſolutio in quæſtione
duodecima (quæ tertio loco tractatur) fuerat. Si locus? in 2
omni parte verborum: quæſtio hæc proxima ſuperiore pagina, cùm de toto ambitu quæreretur, expoſita eſt, & ad vſum diximus pertinere: ita res aliena huc inutiliter
iteratur. Si vnde ortus ſit? ex aurium voluptate: quæſtio 3
hæc duobus primis mẽbris origine & cauſſa diſputatur: huc autem inutiliter reuoluitur. Quartã quæſtionẽ quo-
tuplex eſſet numerus, omiſiſti: & minus idcirco quàm 4
in reliquis partibus offendiſti. Vtinã M. Tulli, reliquas
eiuſmodi græcanicas nugas omiſiſſes. Si componendorum 5
ratio? dicetur alio loco, quia pertinet ad vſum, quæ pars quarta & extrema nobis in diuidendo fuit: ergo hanc partem intelligis, non naturæ, ſed vſui ſubiectam eſſe, & tamen prudẽs ac ſciens erras, & alieno loco ſtatuis: gratiam videlicet magnam idcirco tibi debeo, quòd non vllo
meo labore, ſed tua ipſius confeſſione culpam iſtam de- 6
prehendo. Si ad quã rem adhibeatur? ad delectationem: hîc finis numeri in origine poſitus à teipſo, & tamẽ huc
nullo fructu repetitur. Si quando? ſemper: hæc quæſtio 7
ad vſum pertinet, vt bis antea iam dixi, eáque à te ipſo tanquam falſa refutatur: quòd diſſolutio orationis & hiatus indicet aliquando non ingratam negligentiã de re

Quæſtiones primæ nouem confuſæ.

*hominis magis, quàm de verbis loborantis, vt non ſem-
per numerus adhibendus ſit, ſicuti nunc doces. Si quo*
8 *loco? in tota continuatione verborũ:hæc quæſtio ſecundâ
fuerat, & inutiliter hîc iteratur,quia etiam prius fue-
rat in quæſtione illa interpoſita, totóne in ambitu nu-
merus adhiberetur. Si quæ res efficiat voluptatem? ea-*
9 *dem quæ in verſibus,quorũ modum notat ars,ſed aures
ipſæ tacito eum ſenſu ſine arte definiunt: hæc quæſtio
valde detorto ſenſu hîc implicatur. Antea enim quæ-
ſitum eſt quemadmodũ adhibitus numerus aliquid vo-
luptatis adferret:nunc autem quæris quæ res efficiat vo-
luptatem, an eadem res & antea & poſtea tibi quæri
videtur? Tum verò conſidera quomodo quæſtioni tuæ
reſpondeas: neque enim doces quomodo numerus adhi-*
Epilogus 15 quæſtionum ad naturã numeri.
*bitus voluptatem afferat.Quamobrem, M.Tulli,excita,
quæſo, teipſum, & Ariſtotelis, ſi coniectura vera du-
cor (à quo in hunc librum hæc tranſtuliſti) vanitatem
& inſulſitatem circunſpice:quam numeri naturam tot
quæſtionibus definierit. Quæſtio breuiſſima & vnica
erat huius loci propria, per quam numeri naturam &
diffinitionem inuenire debuimus eiuſmodi, Numerus eſt
figura verbi qua modulate oratio componitur: hanc
Ariſtoteles omiſit: quæſtiones confuſiſſimas quindecim
induxit,per quas de numeri natura nihil inuenimus. Si-
millimè profectò ac ſi ingenioſus ſcilicet & exercitatus
venator cuniculum aliquem in media via latitantem,
& foſſula tectum capere velit,canes permultos generum
omnium ad eam venationem comparet, ſaltus omnes,
luſtra per diſpoſitos miniſtros occupet, canat ipſe tuba,
& vſquequaque curſitet, atque imprimis magnum ſtu-
dium & ardorem præ ſe ferat: tandem multis clamo-*

ribus, laborioſa concurſatione, canibus hominibúſque fatigatis inanis domum redeat: quid iſti venatori facias ſi dominus eius ſis? nónne meritò hominẽ ſimili cœna excipias, iubeáſque collocari in aureo lecto, abacóſque complures ornari argento, auróque cælato, tum eximia forma pueros aßiſtere, qui ad nutum illius præſto ſint, adſint vnguenta & coronæ, incendantur odores, tandẽ cùm epulari volet, patinæ vacuæ & inanes aperiantur, vt ferina (quam venatus eſt) fame ſaturetur. At tuus Ariſtoteles, venator ille nobis eſt, quærebatur numeri definitio, res illa beſtiola multò ad inueniendũ facilior: latebat enim in paucorum verborum euolutione, numerus eſt figura verbi qua oratio modulate componitur: ad hunc cuniculum inueſtigandum quindecim quæſtiones tanquam canes expediuit, qui etiam credo ad inſidiandum, ordinem ipſum variè conturbauit, de primo loco nouem primas quæſtiones in poſtremum quaſi ſaltum induxit, poſtremas ſex in primum locum ſummiſit: falſas interim rerum ſpecies locis aliquot obduxit, nullúmque de præſtantis illius & excellentis venatoris muneribus omiſit, vt inanis nulla numeri inuenta natura domum rediret. O præclaram & ſingularem Ariſtotelis indagationem! O magiſtrum ſingularem, & admirabili ſapiẽtia præditum, dignúmque ſanè, qui vel Athenis in Prytaneo tanta inanitate & vanitate paſcatur! Nullam hîc eloquentiam tuam requiro, nullum tropum, nullam figuram reprehendo: imò verò ſingularem totius orationis ornatum admiror & laudo. De tua te bonitate & ſimplicitate admoneo, qui Academicũ te profiteri cùm ſoleas, tam leuiter tamen incognitis magiſtrorum decretis aſſentiare. Dixit Ariſtoteles, ergo verum:

dixit Iſocrates, ergo verum: ſyllogiſmus non eſt, M. Tulli, Iudicium non eſt, ſed temeritas plerunque & error. Quare magnificas aſſeuerationes tuas expende: quicquid habeo iudicij, in oratorem meum contuli: nec recuſo quin quantum de libro illo, tantum de iudicij mei fama detrahatur: detraham verò de hoc libro quicquid & vſus & veritas improbabit: nec tamen de iudicij tui fama propterea detrahã, ſed liberè & verè dicã Apollinis oraculum diligentius tibi conſiderandũ, & interpretandum fuiſſe, vt potius naturam, id eſt conſtantem & firmam iudicij regulam, quàm multorum hominum opinionem (quæ temeraria plerũque & fallax eſſet) ducem ſequerere. Vſus orationis aptæ & numeroſæ ſupereſt, in quo venationem quandam ſuperiore longè ſtultiorem & ineptiorem ab eodem, opinor, magiſtro inducis. Proponis enim viginti, ſed proponis duntaxat quæſtiones: totúſne ambitus numeroſus eſſe debeat, quid inter numerum & numeroſum interſit, an partes orationis æqualiter diuidendæ, quando, cur, partibus pluribus an ſingulis, imparibus an æqualibus, quando his vtendum, quæ aptiſſimè collocentur, quo modo, an ſine diſtinctione, vnde ſit numeroſa oratio, vnde periodus, quanta, quid membra & inciſa, quanta, quæ partes, quãdo, quomodo, quorſum. Ac licet, ais, non ad ſingulas res reſpondentem de vniuerſo genere ſic dicere, vt etiam ſingulis ſatis reſponſum eſſe videatur: quorum neutrum facis: nihil enim commune omnium & vniuerſum tradis, & in quadã confuſione ſingulis ſeparatim reſpondiſti: doces circũſcriptionis numeroſæ vſum in laudatione & exornatione conceſſum, in ſeriis cauſſis non item, modos & clauſulas laudabiles ſeptem præſcribis: ex dichoreo,

Quartũ caput de numeri vſu de quo quæſtiones 20.

cretico, pæane quarto, ſpondeo, præcedente aut iambo, aut choreo, aut dactylo, ex dochimo. Hoc primæ quæſtionis, nonæ, decimæ, undecimæ, & duodecimæ aliquid eſt, non totum: nullum enim verbum eſt de numeris primorum & mediorum locorum: tum ais numeroſam orationem non ſolum numero, ſed etiam collocatione & concinnitate fieri, & differentiam reuocas numeri & numeroſi: quod dictum antea fuerat, & hic inani labore repetitum. Hic etiam ſecundæ quæſtionis eſt ſolutio: Tum de periodi, & partium eius longitudine, vſuq́; nonnihil aggregas, vbi eſt aliquid quæſtionis tertiæ, & quartæ, & quintæ, & ſextæ, & ſeptimæ, & octauæ. Itémque decimæſextæ, & decimæſeptimæ, & decimæoctauæ, & decimænonæ: nihil enim via & ordine explicatum: tum viceſimæ quæſtioni, reliqua libri diſputatio tribuitur. Ita quæſtiones hæ venatoriæ viginti tractantur, vt nihil rectè definiatur, nihil explicetur ratione, ſed temerè vt quicque occurrit, ita confundatur: nec ſpeciatim ſingulis rebus, nec vniuerſis generatim reſpondeatur. Verum Ariſtotelis tui laus hæc eſto: iudicij tui nihil hîc eſſe tibi perſuadeto: de tota confuſione in ſingulis partibus accuratius diſſeramus. Doces non eundē numerorum vſum in forenſi, in hiſtorico, in epidictico genere: laudo: neque hoc Ariſtotelici, ſed Ciceroniani ingenij eſſe duco. Accedis ad numeros, & eorū (vt dixi) in clauſulis genera ſeptem conſtituis: dichoreū, creticum, pæanem quartum, ſpondeum præcedente vel iambo, vel choreo, vel dactylo, item dochimū: nihil præterea de numerorū generibus hîc præcipis. Quæro igitur cuiuſmodi ſit in tradenda numerorum (quibus apte concluditur oratio) doctrina, obſeruatio? quæ animaduerſio? nō enim lo

Septē numerorū genera Cicero facit.

queris de vno pede extremo: adiungis etiam quod minimum ſit proximum ſuperiorem, ſæpe etiam tertium: in dichoreo duos choreos ex longa breui, longa breui perſpicio, & hæc non contemnenda videri fortaſſe poßit obſeruatio, quæ duos pedes extremos animaduertat. At in cretico non dicis qui pedes laudabiliter, qui vitioſe præcedant. Si pes igitur vnus ſatis non eſt extremus, quid me doces in cretico? conſidera contradictionis huius inconſtantiam: non eſt ſatis obſeruare pedem vnum in clauſula: ſatis eſt obſeruare pedem vnum in clauſula. In pæane quarto ex tribus breuibus & longa pirrhichium & iambũ agnoſco, atque hæc excuſari, ſi non omnino probari animaduerſio poterit. Sequitur ſpondeus iambo præcedente: ſpondeus tribrachi præcedente: hic coniungendorum pedum ſtudium video. Eſt autem ſpondeus, ais, in extremo laudabilis præcedente dactylo: quo in præcepto, mi Cicero, miſeret me profectò tui, quem in his nugis non iudicio lapſum, ſed facilitate & credulitate deceptum perſpicio. Rhetor aliquis hanc componendi numeri rationem docuit arripuiſti protinus, & huc contuliſti: non attendiſti quid, aut quale dictatum hoc eſſet, incognitum probaſti. Etenim quoties iam, quoties numerus oratorius à poëtico diſtinctus & ſegregatus eſt, ne poëmatis ſimilis eſſet oratio? At clauſulam carminis ex dactylo & ſpondeo clauſulam facis orationis: at cuius carminis? carminis heroici omnium carminum, vt maximi & præſtantiſſimi, ita clariſſimi & notiſſimi. Quomodo enim verſus illi tui tibi gratiſſimi clauduntur,

Creticus inconſiderate pro numero poſitus.

Clauſula ex ſpõdeo & dactylo temerè à Cic. laudata.

O fortunatam natam me conſule Romam,
Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

quomodo cæteri omnes epici, nónne dactylo & ſpondeo? Quare collige teipſum, & deſine mirari, quamobrem iſta leuium & inertium magiſtrorum (quos ſequeris) ſomnia mihi non probentur, & cur in erroribus tam manifeſtis, doctoribus illis reſiſtam: neque iudicij tui quicquam hîc eſſe conſtituam. Aliquid ſaltem tam inconſiderato præcepto addidiſſent, vt dactylus & ſpondeus orationem non ineptè clauderent, ſi dactylus & ſpondeus non ſinguli ſuis dictionibus comprehenderentur, cuiuſmodi clauſula aliquoties vſus etiam hîc es: vnde ſunt illa, ſed habeo mediocritatis rationem: item, hoc aſſequi non potuerunt: hæc inquam ſi ſic dixiſſent, aliquid audiremus: quod ſi non omnino laudari, certè aliquo modo poſſet excuſari. De ſpondeo ante ſpondeum nihil hîc ais, quem numerum tamen poſtea cùm de Craſſo loqueris, ais tibi maximè probari: negas iambum extremum in oratione rectè collocari. Enimuero quid vis vel ſimplicitatẽ, & indiligentiam tuam coarguam? præceptiſne tuis an exemplis? vtraque enim contra te faciunt, & quodammodo contrà clamant. Etenim, vt de præceptis primùm dicam, quid? nónne & creticum & pæanem & dochimum aptos & numeroſos in fine orationis pedes exiſtimas? At eorum ſingulorum duæ poſtremæ ſyllabæ iambum conficiunt: aut igitur pedes illos omnes damnes neceſſe eſt, aut iambum vnà cum omnibus approbes: neque verò te tuis præceptis, imò ne tuis quidem, vt ſæpe profiteor, ſed græcanicis & nugatoriis ſolùm refellere, ſed exemplis etiam à tanto errore reuocare cupio: quæ (ne te falli exiſtimes) ex hac ipſa diſputatione ſumam: vnde enim ſunt illi iambi geminati in his clauſulis, proceritate tardius, orationis attinent, maxime probo, Siculorum ſi-

Iambus temere dãnatus ab Ariſtotele & Cic.

millimum, audiri libentius: quibus in ſingulis exemplis iambi gemini, in ſecundo etiam tergemini ſunt: & ſi de tuis orationibus exempla mauis, recognoſce vnde ſint hæ clauſulæ, Hoc mihi maius à diis immortalibus dari nihil poteſt. item, Sunt enim librarij manu. ex ſecunda tua philippica, Tergemini illi ſunt iambi. & in Catilinam, Quibus te breui tēpore confertum eſſe ſenties. item tertio actionis libro, Venit in Galliam expectatus ad exercitum conſularem cum pecunia. & quarto, Videte Iudices. Item, Libidini ſuæ. & quinto, Fugienda ſunt. Item, Eſſe quæ poteſt. Sed quid exempla velut certo numero recenſeo? cùm hac de re commiſſo doctis obſeruatoribus tam curioſo negotio deprehenderim, non modò hūc numerum frequenter in omnibus ferè orationibus tuis, ſed quencunque alium, qui ſex poſtremis ſyllabis variari diſtinguique poſſit, adhiberi? nec porrò contrà Græcanicè arguteris, in his exemplis eſſe choreum cum dactylo vel cretico, & idcirco geminos iambos notari non poſſe: Romanus eſt Cicero, & Italus, & homo: nō eſt igitur Arpinas? quænam, quæſo te, repugnantia iſta fuerit? cuiuſnam diſsidij fuerit iſta complexio? an ſi quinque ſyllabis comprehendātur, choreus & creticus, in iiſdem geminus iambus non erit? Neque verò exempla tua non laudo, ſed Ariſtotelem iambi contemptorem potius contemno & irrideo, qui ſine cauſſa ſuauiſsimum pedem deſpiciat. Etenim cùm temporum in clauſula tanquam colorum in purpura temperatio moderatióque laudetur, atque idcirco dichoreus omnium numerorum primus & iucundiſsimus tibi videatur, quia pares cum paribus, longas cum breuibus ſyllabas permiſtas habeat, lōgam breuem, longam breuem: quanto præſtantior iambus eſt iudican-

dus, cùm vel gratiorem temperationem breui præcedēte, ſequente longa obtineat? Verba enim melius in longiores ſyllabas cadere tute ipſe antea nobis author fuiſti. Nec ſimilitudo in iambis potius, quàm in cæteris pedibus geminatis, vel choreis, vel ſpondeis ſuauitati credatur officere: tam enim poteſt caueri, ne ſæpius geminus iambus, quàm geminus choreus aut ſpondeus iteretur: & vt geminis iambis dici poteſt iambici carminis quiddam ſtrepere, ſic geminis trochæis trochaici carminis, & ſpondeis ſpondaici. Quamobrem, vt hanc iambicam comprehenſionem concludam, aut Ariſtotelis tui præcepta tam commentitia eſſe, aut exempla tua non ferenda fateare: non autem exempla tua, quæ voluptatis huius artifex & magiſter vſus, quæ optima item ratio tueatur: præcepta igitur Ariſtotelis. Dochimus reliquus eſt, in quo vt numerum ipſum laudo, ſic obſeruationis genus perridiculum eſſe cenſeo: quo ſi teipſum falſum & deceptum eſſe cognoueris, facilius te moueri, credo, patiere. Quicunque enim magiſter ſiue Gorgias, ſiue Iſocrates, ſiue tuus ille tot nugarum & tenebrarum author Ariſtoteles numeros oratorios partim triſyllabis, partim quadriſyllabis, partim aliis polyſyllabis pedibus iuſſit nos obſeruare, in magnam ſanè confuſionem ſua nos imperitia deduxit: propterea quòd in ſex à fine poſtremas ſyllabas (qui ferè modus eſt huius animaduerſionis vniuerſæ) varij pedes diuerſorum generum includi poſſint: vt ſit extrema pars orationis (reipublicæ) dochimus eſt, item iambus & creticus, item iambus & dactylus, quia vltima ſit indifferens, vt tibi placet, item bacchius & iambus, item ſpondeus & iambus: atque hoc modo in omnes obſerua-

Numerorũ obſeruatio per pedes fallax eſt & lubrica.

tiones per polyſyllabos eiuſmodi pedes ſimilis confuſio poteſt accidere: quam perturbationem doctrinæ videris etiam nonnihil, ſed velut præteriens aſpexiſſe, cùm ais pæana, quòd plures ſyllabas habeat, numerum à quibuſdã, non pedẽ haberi. At bone Deus, quàm tota iſta per pedes vel generis cuiuſcunque obſeruatio captioſa & tenebricoſa, & inanis eſt! Vitaueris enim poëmatis ſpeciem, ne ſit carminis noti præſertim & inſignis clauſula, orationis clauſula: neque principium, principium: licet ex omnibus pedibus numerum conficere, ſed variatum ſubinde atque temperatũ. Ex ſex poſtremis in clauſula ſyllabis, ſex & triginta genera numerorum varia conficiuntur: eorum omnium exempla in tuis orationibus infinita propemodũ (vt paulò antè dictum eſt) notata & obſeruata legi, vt ſi ex pedum ratione numerus orationis ſpectetur, nulla nõ numeroſa poſſit eſſe oratio. Quanuis omnia illa tua exempla non probo, imprimis carminis ſimilitudinem, deinde lõgarum & breuium perpetuitatem. Quare id tantùm, vt dixi, tenendum eſt, vt illis vitiis euitatis moderatio teneatur. Nunc itaque ex pluribus longis, nunc ex breuibus pluribus: nunc ex iiſdem inter ſe diſſimiliter compoſitis numerus efficiatur. Hoc, M. Tulli, breuiſſimum monitum totam tam longæ confuſionis, támque inuolutã vtilitatem, & quidem multò maiorẽ & veriorẽ, quàm tradis, explicat, & propalam conſtituit. Doces deinde non ſolis pedibus, ſed etiam cõſtructione & concinnitate numeroſam orationem fieri: quod antea toties inculcatum, & nunc iteratum ſine cauſſa admonere te moleſtiſſimæ & ineptiſſimæ repetitionis aliquando potuit. Tum reliqua oratione ad vltimam quæſtionem de ambitu, de mẽbris & inciſis multa loqueris: circunſcriptionis longi-

Summaria numeri doctrina.

Repetitio.

tudinem moderatam quatuor, minimam duobus membris concludis: exemplum nullum moderatæ ponis: interimque exemplis etiam nobis illudis. (Miſſos faciant patronos, ipſi prodeant) duo inciſa facis: quamobrem? nónne vtraque ſententia tametſi altera ad alteram pertinet, perfecta tamen eſt? nónne membrum id verius diceretur, quàm inciſum? vt periodus ſententia ſit abſoluta ex nulla alia pendens, nec ad aliam ſpectans, membrum ſententia ipſa perfecta quidem, ſed aliò tamen relata: inciſum denique membri particula ſit imperfecta & incompleta ſententia: quod inciſorum tamen exemplũ cùm pro valde numeroſis à Craſſo ſumpſiſſes, & ſenarium neſcio quo modo percepiſſes, bella, ita me Deus amet, auerſione culpam illam vitaſti. Niſi interuallo dixiſſet, ais, ipſi prodeant, ſenſiſſet profectò effugiſſe ſenarium: quaſi verò nequeant verſus intercipere & membra, & inciſa, & omnes omnino interſpirationes, ac propterea verſus eſſe deſinant.

Exempla velut numeroſæ orationis à Cic. inconſiderate laudata.

Nos aliò mẽtes, aliò diuiſimus aures, ait Catullus noſter: an quia interuallo dixit (aliò diuiſimus aures) idcirco numerus hic verſus & poëma eſſe deſinit? O virum ſimplicem, qui nos nihil celes! ſapientem, qui ſummis viris, ſi quid leuiter offenderint, ignoſcendum putes! ſed certè ſectatoribus tuis non ſatis proſpicientem, qui cautione eiuſmodi non intelligas occaſionem ſimilis offenſionis ſimplicibus & imperitis exhiberi. Alia rurſus inciſa quatuor orationis cuiuſdam tuæ, & quidem pro valdę numeroſis ſtatuis: Domus tibi deerat? at habebas: pecunia ſuperabat? at egebas. Primùm cur hæc inciſa nominas, quæ ſententiam licet aliò relatam, perfectam tamen habeant? deinde conſidera primum illud inciſum (domus tibi deerat)

quàm numeroſum ſit: deſinit enim in quinque breues: aut ſi deerat, diſſyllabum ſit, turpius in finē carminis heroici deſinit. Poſtrema de numeri vtilitate eſt quæſtio, quam tu ſanè præclarè & magnificè deſcriptis vitiis, exēplorúmque tum rectorum tum vitioſorum cōmutatione & conuerſione tractas: hîc autem aptam orationem & abſolutam numeroſam vocas, cui contrariam opponis ſolutam & diffluentem: & hanc virtutē numeroſæ orationis & compoſitionem & perfectionem & numerum vocas: ſed tamen in his exemplis te non animaduertiſſe valde miratus ſum, numeroſum iſtud (quod quæritur) non tam ſyllabarum, quas numeras in pedibus, dimenſione, quàm literarum natura atque dignitate fieri. Laudas eam clauſulam (Marcellos, Maximóſque multi eunuchi è Syria, Ægyptóque vicerunt) neque reprehendo: conſtat enim ex iambo & ſpondeo. Hanc vituperas, Vicerūt eunuchi è Syria, Ægyptóque, quam laudare iuſtius poſſum, ſi numeri tui doctrinā ſequar, quàm tu ſuperiorem: de ſex enim poſtremis ſyllabis duæ primæ & vltima breues ſunt, tres intermediæ lōgæ, quæ varietas maior eſt, quàm antea. Laudas rurſus (ab aliquo video perfacile Deliaco aut Syro potuiſſe ſuperari) neque hoc accuſo: numerus enim eſt ex ſex ſyllabis prima & duabus vltimis lōgis, tribus reliquis breuibus: illud (potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro aut Deliaco) reprehendis: quæ clauſula tamen dichoreus eſt: quem tu antea pulcherrimum iudicaſti: & idcirco iudicio tuo proxima longè melior. Quid ergo? iámne vides, iámne ſentis quanto in errore magiſtrorum, à quibus iſta egregia dogmata tranſcripſiſti, animi vagentur? quàm nihil conſtans, quàm nihil firmum doceant? atque idcirco aut eorum præcepta refellas exem-

plis tuis, aut exempla tua præceptis eorum coarguas? Quid igitur eſt? dicam, M. Cicero, quod ab illis docto- ribus non accepiſti: non eſt, non eſt, inquam, orationis ſuauitas mihi crede, in iſta pedum ſubductione tota con- ſtituta, ſed multò magis, vt dixi, in verborum præſtan- tia & dignitate. de qua ſpeciatim tamen nullum ver- bum feciſti. Oratio fortius verbo clauditur, quàm no- mine: vnde illa tibi placuerunt (mercatoréſque ſupe- rarunt, Ægyptóque vicerunt, potuiſſe ſuperari) hæc diſplicuerunt (venalitiíque, Ægyptóque, Syro aut Deliaco) neque tamen vis eſt iſta omnium verborum, ſed verborum non mutilos & decurtatos ſonos, ſed ple- nos & moderatos ædentium. Neque tamẽ uerbis idcirco claudenda ſemper erit oratio: decor enim plerunque re- pugnabit. Peruenis ad extremum, & deriſis Romanis Atticis velut infantibus, ſtatuis eloquentem, qui non ap probationes ſolùm, ſed admirationes, clamores, plauſus mouere debeat, omnibus dicendi laudibus oportere ſic ex- cellere, vt ei turpe ſit quicquam aut ſpectari, aut audiri libentius: vbi (ſicut antea ſæpe feciſti) quod multarum ar tium commune eſt, vni rhetoricæ attribuis. Atque ita in elocutione (in qua ſola eloquentiæ principatum conſtitu- eras) quàm te eloquentem præſtiteris, iam potes æſtimare. Quid eſt enim elocutio, M. Tulli? quæ ſunt elocutionis par- tes? nihil reſpondes: quid tropus? quot eius ſpecies? nihil ais, ſed metaphorã breuiter attingis, reliquos tropos falſò affirmas ex collocatione verborum ſumi: quid figura? quæ genera? quæ generum ſpecies? hic obmuteſcis, & ge nera alia in aliis confundis, vera quædam prætermittis: falſa multò plura ſupponis: quid numerus? quínam ſunt eius modi? nihil definis: collocationem alieno no-

Summa numeri cauſa eſt in præſtantia dictionum.

Epilogus ſecundæ partis vniuerſæ.

mine appellas: pro duobus generibus tria facis, nihil in conſtructione de ſono & virtute literarum (quod præcipuum erat) explicas, concinnitatem temerè interponis: in numero, vt ſeptem modos clauſularum conturbares, nullam ſolidam & certam doctrinam traderes, tertiam operis vniuerſi partem conſumpſiſti: in eâque quoſdam artis huius magiſtros omni ineptiarum genere redundantes tibi ſequendos putaſti. Peroraſti tandem aliquando, & academiæ decora quadam verecundia totum opus concluſiſti: tibi tuum iudicium ſumis, mihi meum relinquis: hoc amo & laudo, & philoſopho præſertim Cicerone digniſsimũ iudico, qui academicis præceptoribus tam multis, támque eruditis vſus fueris.

Peroratio. *Quamobrem, vt hîc etiam perorem, M. Tulli, conſidera tecum academica iſta iudicandi ſapientia, monitionis noſtræ & de cauſsis orandis, & de cauſſarum orandarum arte ſummam vniuerſam: virtutes & laudes tuas quæ ampliſsimæ ſunt, ante oculos tibi propone: magiſtrorum opiniones & mores à iudicio tuo diuide & ſecerne, reperies ſanè velut in formoſiſsimo & compoſitiſsimo corpore næuos quoſdam non multos eſſe, nec tam penitus ingeneratos, quàm extrinſecus adiunctos, ſed tamen næuos faſtidioſis & religioſis oculis ingratos.*

Laus Ciceronis. *Incredibile eſt, quàm me ſingularis & in hoc libro, & in omnibus dictis ac ſcriptis eloquentia tua delectet: tãta eſt in verbis ſingulis proprietas, puritas, elegantia: tantus in coniunctis ornatus, tam varia figurarum inſignia ac lumina, tanta in voce iucunditas, in actione dignitas: tanta ex plurimis & optimis literis, támque recondita ſcientia: tanta rerum humanarum prudentia, ingenij bona tanta ac tam multa, vt ſi forum & iudices eſſent*

in cælo, à diis immortalibus mirabilius & diuinius cauſſas agi atque orari poſſe non exiſtimem. Diſplicet tamen inter tot tantáſque virtutes Aſiaticorum magiſtrorum in egreßionibus & repetitionibus redundantia, liberior etiam quædam iactantia. Neque verò ſolum incredibilẽ ciuilis illius facultatis fructum tuliſti, ſed eius artem quoque ſapienter æſtimaſti: ac docendi, delectãdi, mouendi virtute definiſti: neceſſaria adiumenta ex philoſophia, legibus, hiſtoriis, rhetoricis atque inſtrumenta conſideraſti: hoc iudicium veriſsimum eſſe iudico. Verùm à tam multis artibus ad rhetoricã delaberis, & vnam pro omnibus aſſumis. Hîc iudicium tuum nullum video, ſed magiſtrorum tuorum commentitium decretum percipio. Oratorem (quoniam à principe cauſſarum ad oratoris, ad oratoriæ artis nomen errore magiſtrorum tuorum delapſus es) ſtatuiſti ex propriis bonis inquirendum eſſe: hoc iudicium certiſsimum eſſe iudico: reuerteris ad magiſtros: elocutionem retines: rectè, quia propria: actionem reiicis, non rectè: quia non impropria eſt: inuentionem, diſpoſitionem, memoriam reiicis: rectè, quia propriæ non ſunt: retines tamen eaſdem velut communes, non rectè: quia dialecticæ propriæ, non cum rhetorica communes ſunt. Atque in hac tota diſtinctione cùm verum & rectum iudicaris, & magiſtrorum tamen opiniones non deſerendas putaris, ſplendidas iudicij tui, veluti ſtellas locis aliquot impreßiſti: tam multas autem tenebras, tam multos errores, tam multa nugarum & ineptiarum genera, quàm multa demonſtraui, patere, mi Cicero, ne tui iudicij falſo potiùs eſſe dicam, quàm Ariſtotelis, & aliorum (quos authores hîc habes) rhetorum ſcholas eſſe verè credam: illúdque meum de te iudi-

cium ad extremum ex ſapientiſsimo numinis oraculo concludam. O te, M. Cicero, præſtantem omnino & admirabilem virum, ſi naturam potius ducem, quàm multorum opinionem ſequutus eſſes!

FINIS.

PARISIIS

EXCVDEBAT MATTHAEVS DAVID

IDIBVS NOVEMBRIS.

1552.